

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

BABİLİN

Tarihi ve Babil'de Yaşam

E. A. WALLIS BUDGE

Babil'in Tarihi ve Babil'de Yaşam

E. A. WALLIS BUDGE

BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

E. A. WALLIS BUDGE

BRITISH MUSEUM, DOĞU UYGARLIKLARI DEPARTMANINDA AŞİSTAN

Marduk (Bel) ve Ejderha arasındaki dövüş

Olan şey, olacak olan şeydir; ve benim yaptığım şey, yapılacak olandır; ve güneşin altında yeni olan bir şey yoktur. —Ecclesiastes i, 9.

ONBİR YAYINLARI

BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

E. A. Wallis Budge

© Bu kitabın yayın hakları Onbir Yayınları'na aittir, hiçbir şekilde kopyalanamaz ve çoğaltılamaz

ONBİR YAYINLARI

Yayın Dağıtım Reklam Prodüksiyon Hiz. Tic.

Emekyemez Mah. Okçu Musa Cad. Tutsak Sok. No: 10/10

Beyoğlu - İST Tel: 0212 241 35 83

e- mail: mehmetalbasan@gmail.com

mtalbasan@gmail.com

ISBN: 978-9944-180-28-3

Kültür Bakanlığı Sertifika No: 25185

Genel Yayın Yönetmeni: Mehmet Albasan

Editör: Metin Oktay Albasan

Çeviren: Faruk Gültekin

Çeviri Redaksiyonu: Işık Albasan

Kapak Tasarım: Yıldıray Yılmaz

Baskı ve Cilt: Kenan Ofset

Davutpaşa Cad. İpek İş Merkezi Kat:3 No:20

Topkapı-İST. Tel: 0212 613 31 20

Sertifika No: 12641

1. BASKI: EKİM 2016

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ / 5

GİRİŞ / 7

BÖLÜM I

Çivi Yazıtlarına Göre Babil / 15

BÖLÜM II

Klasik Yazarlara Göre Babil / 29

BÖLÜM III

M.Ö. 3800-1330 Arasında Babil Tarihi / 37

BÖLÜM IV

M.Ö. 1330-668 Arasında Babil Tarihi / 51

BÖLÜM V.

Ninova'nın Düşüşü—Nebukatnezar—M.Ö. 668-560 / 75

BÖLÜM VI

Babil'in Koresh Tarafından Zaptetilmesinin Çivi Yazıtlarındaki Anlatımı—Buna Yol Açan Sebepler—M.Ö. 560-530 / 83

BÖLÜM VII

Perslerin ve Seleucus'un Hakimiyetindeki Babil / 97

BÖLÜM VIII

Babil'de Yazı ve Edebiyat / 111

BÖLÜM IX

Babil İnançları / 139

BÖLÜM X

Babil'de Yaşam ve Sanat / 167

DİPNOTLAR / 177

RESİMLER

Marduk (Bel) ve Ejderha arasındaki dövüş (Ön sayfa)

Sippara kralı Sargon'un adını taşıyan taştan obje / sayfa: 44
M.Ö. 3800

Sözleşme Levhası ve Muhafazası, Rim-Sin'in adını taşıyor,
M.Ö. 2300 / sayfa: 48

I. Nebukatnezar'ın Kitabesi'ni içeren taştan obje, M.Ö. 1120
(yaklaşık), Bit-Karziyabku kralı Ritti-Marduk'a ayrıcalıkların
bir kaydı. Abu-Habbah'da (Sepharvaim) Bay H. Rassam
tarafından bulundu / sayfa: 57

Nebukatnezar'ın adını taşıyan Bronz Basamağın kenarındaki
yazıt / sayfa: 79

II. Nebukatnezar'ın Bronz Basamağı /
Üzerinde mühür izleriyle Babil Sözleşme Levhası, Babil kralı
Neriglissar'ın tahta çıkış yılı olan Sebat'ın 8. gününe tarihleni-
yor / sayfa: 84

Pers Kralı Büyük Koresh tarafından Babil'in Fethi'nin Tarihini
içeren Terra-cotta Tomarı / sayfa: 90

Babil Kralı Antiochus'un Terra-cotta Tomarı
M.Ö. 280-261/ sayfa: 92

Rahipleri ve kralı Güneş diskine veya imajına taparken gösteren
Güneş-tanrı Levhası'ndan bir sahne, yaklaşık M.Ö. 900 Say:149

Babil Mühürleri / sayfa: 174

SUNUŞ

Sir Ernest Wallis Budge bu kitabında, arkeolojik kazılarda ele geçen çivi yazılarından ve uzun yıllar çalıştığı British Museum'daki buluntulardan yola çıkarak Babil'i, Babil Krallığı'nın tarihini ve Babil-lilerin inanç ve edebiyat eksenindeki yaşamlarını bizlere anlatmaktadır.

Yazar öncelikle çivi yazılarını referans alarak bize Babil isminin anlamını ve Babil ülkesinin sınırlarını, bu ülkenin genel bir panoramasını sunar. Böylece okuyucunun gözleri önünde, zamanının o ihtişam kokan Babil'inin kapıları aralanır.

Yazar çivi yazılarına ek olarak, Plinius, Strabon ve Herodotos gibi antik yazarların söylediklerini dile getirir. Ardından, gerek o dönemde sahada çalışmış bilim adamlarının araştırmalarını ve arkeolojik kazılarda ele geçmiş buluntuları, gerekse British Museum'daki çivi yazılarını temel alarak kronolojik şekilde bizlere Babil'in tarihini anlatır. Ayrıca yazar, tarih anlatımları sırasında, Tevrat ve İncil'deki Asur ve Babil bölümlerini referans olarak almaktadır. Böylece

BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

okuyucu buluntulardan, yazarlardan, İncil ve Tevrat'taki sözlerden oluşan detaylı bir tarih akışıyla karşılaşacak, Babil'in o muhteşem geçmişi, zaman zaman karanlık tarihi içinde, özellikle de çivi yazısı buluntularının tercümelerinin yol göstericiliğinde yolunu bulacaktır.

Yazar bizlere kitabında Babil'de kullanılan yazı tiplerinin, Babil'deki edebiyat anlayışının ve Babil-lilerin inançlarının, sanata ve yaşama bakış açıları-nın kısacası Babil'in kültür tarihinin de kısa bir özetini sunmaktadır.

Eserin, içinde bulunduğu döneme göre oldukça iyi yazılmış, bilimsel bir kaynak olduğunu söylemek mümkündür. Yazar, İncil'de bulunan, Asur ve Babil kısımlarının anlaşılması için çivi yazılarının büyük öneme sahip olduğunu vurgular; bu bakış açısından hareketle, British Museum'daki çivi yazısı buluntularının tercümelerini referans alarak, bizlere dönemi için değerli sayılabilecek bu el kitabını sunar.

• Yazarın araştırmaları, döneminin araştırmacıları için öncülük vazifesi yapmış, farklı bir bakış açısı sunmuş ve konuyla ilgili bazı noktaları aydınlatmıştır. Tabi ki yazarın kendisinin de kitapta birçok yerde vurguladığı gibi, yıllar geçip konuyla ilgili arkeolojik buluntular arttıkça, bilgiler de bu yeni buluntular ve bakış açıları çerçevesinde değişecektir.

Işık Albasan
Arkeolog ve Filolog

GİRİŞ

Aşağıdaki sayfalar İncil öğrencisine küçük bir ölçekte de olsa, Babil'in tarihine, onun düşünce, inanç, görgülerine dair bir miktar bilgiyle belirli bir görüş açısı sunmak ve böylece ona, peygamberlerin ve İncil tarihçilerinin sözlerinin manasını biraz daha iyi anlayabilecekleri araçlar temin etmek amacıyla yazıldı.

İncil yazarları ve peygamberler bu sözleri yazdıklarında, kelimelerinin anlaşılması için gerekli bilgiye tümüyle sahip bir ulusa hitap ettiklerini bilmekteydiler. Biz Batılılar ise İncil'de, açık bir şekilde belirtilmemiş olan söz konusu zamanların tarihine dair bir açıklama bulabilmek için çağdaş kayıtlara müracaat etmek zorundayız. Bunun neticesinde, Yahudilerle birçok bakımdan ilgisi olan bir ulustan elde edilmiş olan İncil tarihi ve İncil'le ilgili olayların özel bir öneme sahip olduklarını fark ediyoruz.

Çivi yazılarında gördüğümüz harika bir ithaf, bunlarda anlatılan olayların, yaşandıkları dönemde

yazılmış olduklarıdır. El yazısı tarihleri, silinmiş veya değiştirilmiş harfler, eklenmiş bölümler, çıkarılmış kısımlarla doludur ve bunlarda yazan olaylar doğru bir şekilde anlatılmaya başlanmış olsa bile, dikkatsiz bir kâtibin yaptığı bir hata nesiller sonunda içinden çıkılmaz bir netice verebilmektedir. Sözelimi, en eski Mısır papirüslerinde, kelimeler, hatta bütün olarak bölümler bazen o şekilde yazılmışlardır ki, kâtibin ne yazmakta olduğunu kendisinin bile anlamamış olduğunu ispatlamaktadır. Neyse ki çivi yazısı dokümanlarında bu tür değiştirmeler imkânsızdı; zira bunlar yüzyılların biriktirdiği toz toprak altına gömülü olarak kalmışlar ve yıkıcı Arapların ve turistlerin ellerinin ulaşmaması nedeniyle, Zaman'ın yavaş ama kesinlikle yok edici olan elinden de etkilenmemeyi bir ölçüde başarmışlardır.

Kil levhaların deşifrasyonu kesinlikle kolay bir iş değildir; yakın zamanlarda Babil ve Sepharvata'dan İngiltere'ye getirilmiş olan pişirilmemiş levhaların kopya edilmeleri, bilhassa çok zordur. Bunlardaki yazılar karmaşık ve zordur. Pek çok durumda yazının keskin kenarı kötü bir şekilde yıpranmış durumdadır, çivi yazısının çentikleri de kısmen veya tamamen toz ve silisli toprakla dolmuş haldedir. Bu levhalar, kazılıp çıkarıldıklarında ıslak ve kırılğandır; kuruduklarında ise çok kez toz haline gelmekte veya yavaş yavaş ufalanmaktadır.

Çivi yazıtlarının deşifrasyonu alanında çok şey başarılmıştır elbette, fakat halen belirsiz olan pek çok yazıt bulunmaktadır. Çivi yazısı uzmanlarından oluşan küçük küçük bu şüpheleri gidermek için, yoğun mesai sarf etmekte ve bu sayede söz konusu

GİRİŞ

şüpheler günden güne azalmaktadır. Bize gereken, daha fazla hece işaretleri listesi ve çift lisanlı levhalardır, böylece bunlara dayanarak, halen bilinmeyen kelimelerin açıklamalarına erişebiliriz.

Ayrıca çivi yazıtlarından elde edilen deşifrasyonların neticelerine karşı şüpheli olanların da biraz daha sabırlı ve toleranslı olmaları gerekiyor; çivi yazıları da, eski Yunanca ve Latince kadar incelendiğinde, artık bilinmeyen çok az şey kalacaktır.

İngilizce veya diğer dillerde yayınlanan akademik süreli yayınlarda ara sıra yer alan Asur dili uzmanları arasındaki farklılık ve tartışmalar, Asur kitabelerinin deşifrasyonuna dair genel hakikate karşı bir kanıt olarak kullanılmamalıdır; çünkü pek çok durumda bunlar, sadece çevirinin temel yapısını etkilememesi gereken filolojik ayrıntılarla ilgilidir.

Asurcanın grameri ve sözlükçülüğü hususunda hâlâ yapılması gereken çok şey olduğu doğrudur.

Yeni metinler gün yüzüne çıkarıldığında, bazı kelimelerin anlamlarındaki kesin değişmelere dair bizim ileri sürdüğümüz fikirlerin de gündeme gelmesi çok muhtemeldir. Fakat Âsurca üzerinde daha fazla çalışma yapıldıkça, Asur dili araştırmaları alanındaki ilk araştırmacıların ne kadar iyi ve kapsamlı incelemeler yaptıkları da daha net olarak görülecektir.

Sir Henry Rawlinson ve ardından gelen Hincks, Norris ve Oppert tarafından ortaya konulan genel sistem ve plan halen geçerliliğini korumaktadır. Ve diğer herkesin üzerine bir tuğla koyduğu bu büyük yapının temeli, sözü geçen bilim adamları tarafından atılmıştır.

Asur kitabelerinin deşifrasyonunun İncil tarihi

BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

çalışmalarına getirmiş olduğu katkıya bir bakın! Bunlar bize İbrahim'in diyarından bahsediyor; tufan öyküsünün bir versiyonunu sunuyor; bize Babil ve Ninova'dan söz ediyor; bizi Sennacherib, Tiglath-Pileser, Sargon ve Esarhaddon ile karşı karşıya getiriyor; bunlar bize mağrur Nebukatnezar'ın yaşadığı yerler, kullandığı dille ve fikirleriyle ilgili bilgiler veriyor.

Tanrı dostu İbrahim'in yurttaşlarının inançları, batıl itikatları, öğrenimleri ve bilgelikleriyle ilgili ipuçları sunuyor. Bize içinden İsa'nın çıktığı Yahudi ulusuyla akraba olan büyük Semitik ırkın bir koluna dair detaylı bilgiler getiriyor ve bizi, insanoğlunun yazmayı öğrendiği ve adım adım medeniyete doğru evrildiği bir zamanın uzun ve karanlık olaylar silsilesine ve gölgelerle dolu dönemlerine geri götürüyor.

İncil'de zikredilen pek çok şehir ve ülke isimlerinin anlamları artık bizim için aşikârdır, kralların adları ve yetkililerin unvanları da öyle. Böylece, Nebukatnezar adının sınırları koruyan Nebo; Nabopolassar'ın oğlunu koruyan Nebo; Nabuzaradan'ın tohum veren Nebo. Sargon'un resmî olarak kabul edilmiş kral Esarhaddon'un bir erkek kardeş veren Asur; Sennacherib'in erkek kardeşleri büyüten ay tanrısı; Tiglath-Pileser'in Sharra tapınağının¹ oğluna inanmak; Chedorlao-mer'in Lagamar'ın sınırı; Rabshakeh'in prenslerin şefi, Tartan'ın güçlü oğul vb. olduğunu biliyoruz.

Burada Sippara'nın I. Sargon'a dair kitabesinden bahsetmek ve Asur uzmanlarının bunun eskiliğine dair fikirlerinde farklılıklar bulunduğunu belirtmek gerekir. Son derece bilgili olan bir Fransız bilim a-

GİRİŞ

damı bu isimdeki ilk harfin doğru şekilde okunmadığını ileri sürüyor ve ismin biçiminin olması gerektiği gibi olmadığını söylüyor; ifadenin bu ikinci kısmına ünlü bir İngiliz Asuroloji uzmanı da katılıyor. Öte yandan bu kişilerin ortaya koydukları kanıtlar, gelecekteki keşifler onların doğru olduğunu kanıtlayabilirse de, benim fikrime göre yeterli değildir. Bu yazıtın doğru okunmuş olduğuna dair pek çok husus mevcut; öncelikle yazıtta yer alan harfler ve yazıtın kendisi ve hepsinin ötesinde Nabonidus tomarında verilen tarihler.

Asurlular ve Babilliler, geçmiş olaylara dair çok sağlam kayıtlar tutuyorlardı ve bunların genel doğrulukları, Nabonidus'un ifadelerinin doğruluğuna dair herhangi bir şüphe duymamız için bir sebep olmadığını işaret ediyor. Dahası bu tarih birden fazla tomarın üzerinde özenli ve çok net bir şekilde yazılmış olarak bulunmuştur. Kralın kendi krallığının geçmişine dair yanlış bir takım tarihler vermesi veya bu tarihi Naram-Sin ve I. Sargon'un dönemleriyle sınırlandırması için bir sebebi olamazdı. Babil'de, o zamandan önce de krallar vardı; eğer sadece krallığının ezelden beri mevcut olduğunu anlatmak isteseydi, tarihteki çok daha büyük krallar yerine neden bu iki hükümdarı seçmiş olsun? Son olarak, bana kalırsa elimizdeki kanıtlar, bu yazıtın yaklaşık olarak M.Ö. 3800 dönemine tarihlendiği neticesini vermektedir. Yine de eğer gelecekte yeni kitabeler gün ışığına çıkarılır ve bugün elimizde olanların karşısı olan delillere ulaşırsa ben şu anda gerçek olarak kabul ettiğim bu savımdan gönül rahatlığıyla vazgeçebilirim.

Bugün kasvetli vahşi bir bölge olan yer bir za-

BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

manlar büyümekte olan bir ülkeydi; bu ülkenin şehirleri birer kraliçeye benziyordu ve sakinleri de dünyanın en zengin insanlarıydı. Ama şimdi bunlar birer harabeden ibaret; tapınaklar terk edilmiş, tanrı heykelleri parçalanmış ve bütün bunları inşa edenler de eserleriyle birlikte bu dünyadan göçüp gitmişler.

Avrupalı gezginler bize bu diyarların ıssızlığından ve perişanlığından söz ediyorlar. Sefalet içindeki Araplar bu eski kentlerin harabelerinin oluşturduğu tümseklerin etrafında sinsice dolaşmaktalar.

Ülkenin antik yolları artık bomboş, pazar yerleri kapalı, buranın kralları artık sefalet, kıtlık ve yokluk; burası dünyadaki gelişmelerden payını almayan bir bölge.

Batıl itikatlara, katıksız yozlaşmaya ve antik pagan dininin düşük bir formuna kendisini teslim etmiş, cinler, hortlaklar, gulyabaniler ve canavarlara dair hayallerle dolu bir diyar. Burada iyiye ait olan ne varsa çoktan terk-i diyar eylemiş; ihtişamından, iktidarından ve zaferlerinden geriye hiçbir şey kalmamış. Burada artık İsaiah'nın² kehanet ettiği gibi ormanın şeytanları raks etmekte, burası artık satirlere ve cüce baykuşları ev sahipliği yapmakta. Tanrı bile burayı terk etmiş ve bir zamanların ihtişamından eser bile kalmamış.

Bu küçük kitapta, Asur uzmanlarının çalışmalarının isimleri sadece birkaç yerde zikredilmiştir, zira kitabın hacmi daha fazlasına olanak vermedi.

Yine de bu noktada çalışmalarından alıntılar yaptığım veya yararlandığım bütün bilimadamlarına minnetlerimi ifade etmek isterim. Ayrıca British Museum'dan Dr. Richard Garnett'a kitabımın mat-

GİRİŞ

baa provalarını okuduğu ve faydalı önerilerde bulunduğu için teşekkürlerimi sunuyorum.

Babil'de yeni kazılar yapıldıkça, yeni olgular da gün ışığına çıkarılacaktır ve umuyorum ki bunların bir kısmından, bu kitapta söz edilmiş olduğu da görülecektir.

E. A. Wallis Budge

BÖLÜM I

Çivi Yazıtlarına Göre Babil

Çok çok eski zamanlarda, antik çağların sisleri içine gizlenmiş bir dönemde, Babil şehri ortaya çıktı. Bu olayın tarihine dair elimizde kesin bir bilgi yok, fakat yazıtlardan elde ettiğimiz bilgilere dayanarak bunun etraftaki bütün diğer ulusların bir barbarlık hali içinde yaşamakta oldukları bir zamana denk düştüğünü söyleyebiliyoruz.

Mısır o dönemde mevcuttu ve çoktan yerleşmiş bir imparatorluk halindeydi hiç şüphesiz, halkı da önemli bir medeniyet seviyesine erişmiş durumdaydı. Görünen o ki bu iki halk, yani Babilliler ve Mısırlılar erken dönem medeniyetlerine dair arkalarında net izler bırakmış olan tek milletlerdi. Daha sonraki zamanlarda Babilistan, 30. ve 36. enlemlerle, 43. ve 51. boylamlara kadar genişledi. Fakat ilk dönemde nerelere kadar uzandığı hakkında elimizde bilgi yok.

Babilistan ismi, ülkenin başkentinden türetilmişti. Eski adı Kaldu idi ve burada yaşayanlara

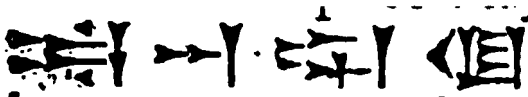
BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

Kaldai'ler denirdi, yani Eski Ahit'teki Kasdim. Bu insanlar isimlerini Chesed³, adındaki bir ataların-
dan almışlardı, tıpkı İbranilerin adının Eber'den,
Hititlerin Heth'ten geldiği gibi. Daha da eskiye gide-
cek olursak bu isim Sümer ve Akad'tan gelmiştir,
yani Güney ve Kuzey Babilistan. Babil, şehir olarak,
yazıtlarda çeşitli isimlerle anılmaktadır. Aşağıdakiler
gibi:

1. in Assyrian .
2. .
3. .
4.   or .

Buradaki ilk isim KA DINGIRRA KI olarak okunur, yani kapı + tanrı + mekan, dolayısıyla Tanrı'nın kapısı olan bir yerden söz edilmektedir.

İkinci isim TINTIR KI, yani yaşam ormanı mana-
sını taşıyor. Üçüncüsü E KI ise bazı bilimadamları-
na göre mükemmel ev, diğer bazı araştırmacılara
göre de çukur anlamını taşımaktadır. Bunun çukur
anlamına da gelebileceği kesinlikle doğrudur ancak
Babilliler bunu aslında dünyadaki en önemli me-
kân, yani evrenin metropolisi, başkenti anlamına
gelecek şekilde kullanmışlardır. 4 numarada veri-
len ismin iki formu sadece 1 numaranın tercüme-
sinden ibarettir ve sırasıyla *bab ilani* ve *lab-ilu*
olarak okunur.

ÇİVİ YAZITLARINA GÖRE BABİL

Burada görüldüğü gibi adın yazılışının görünümü ne anlama geldiğini anlatmaktadır. İlk işaret, direkleri ve sürgüleriyle bir kapıyı temsil ediyor, ikincisi bir yıldızı, üçüncüsü iyelik (tamlayan) halini gösteriyor; dördüncüsü ise her zaman bir ülkenin adından sonra eklenen bir ektir. İncil’lerde sıklıkla karşımıza çıkan Babil veya Babel, Akadca *ka dingirra-ki*’nin Asur Semitik tercümesinden türetilmiştir.

O halde Babil veya Babilum (Asurcada) Tanrı kapısı anlamına gelmektedir. Çok kez Babil’in karmaşa anlamına geldiği ifade edilmiştir, oysa yazıtlar bunun doğru olmadığını gösteriyor; konuyla ilgili veriler Samilerin şehrin adı üzerinde bir cinas yaptıkları şeklindedir.

İbranicede *bâlal* kökü karıştırmak anlamına gelir ve onlar Babil adını bu kelimeden türetmişlerdir; çünkü dillerin ortaya çıkarak karmaşanın gündeme gelmesi orada olmuştur. Hatırlanacağı gibi Tevrat’taki tartışmalarda Babil’e neden bu adın verildiği sorulur. Hamam Johanan da Kitab-ı Mukaddes’te, Mishnah’ta ve Talmud’da bunun karıştırıldığını söyleyerek cevap verir. Haham “Tanrı beni karanlık bir yere yerleştirdi”⁴ ayetini örnek vererek, bunun Babil doktrinini ifade ettiğini söyler.

Tanrı kapısı adı (diğer birçok ifadeyle birlikte) bu şehrin en eski zamanlardan beri anıtlar üzerine yazılmış olan tarifidir. Babil, Borsippa’nın yukarısındaki Fırat Nehri üzerinde bulunuyordu. Buraya tanrı Bel’in ikametgahı ve Marduk’un şehri denmekteydi.

Ne yazık ki Babil’in nerelere kadar uzandığına dair elimizde pek fazla güvenilir bilgi yok; kesin olan tek şeyse muazzam bir alanı kapsadığı. Bir sonraki bölümde görüleceği gibi her tarihçi bu konuda kendi

BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

farklı ölçümlerini yapmış; rakamların büyük olduğu durumlarda muhtemelen şehrin varoşları da hesaba katılmış demektir. Şehri iki duvar çevrelemekteydi, birinin adı *Imgur-Bel* diğeriinki *Nimitti-Bel*'di. Herodot bunlardan bahsetmiştir. Dış duvarın Belus tarafından inşa edildiği ve Nebukatnezar tarafından onarıldığı söylenir.

Aşağıda British Museum'a 1878'de getirilen iki tomardan yapılan bir tercüme yer alıyor, bu bize Büyük Nebukatnezar tarafından gerçekleştirilen işlerin kapsamına dair bir fikir verecektir.

Sütun I

1. Nebukatnezar, Babil Kralı
2. yüce prens, tanrı Marduk'un kulu
3. yüce efendi, tanrı Nebo'nun sevgili kulu
4. kapının yorulmaz prensi
5. SAG-ILI tapınağının ve ZIDA tapınağının onarıcısı
6. efendileri tanrı Nebo ve tanrı Marduk'a
7. onların zatlari önünde tapınan
8. övgüler üstüne olsun, ituti'nin derin olması senin sayendedir, büyük tanrıların elçisi
9. Nabu-pal-uşur'un (Nabopolassar) büyük oğlu
10. Babil Kralı'yım ben
11. Prens Marduk, yüce lord, benim sıkıca tutmamı sağladı
12. insanları bir koyun gibi güdecek olan asamı
13. ormanları iyileştirmem ve tapınakları yenilemem için
14. bana büyük cesaret verdi

ÇİVİ YAZITLARINA GÖRE BABİL

15. ben de Marduk'a güvendim, efendime, yargılayıcıma

16. onun yüce ormanı ve kalesi yüksektir [duvarları]

17. Imgur-Bel, Nimitti-Bel

18. Onların büyük ormanlarını yenilemem için beni kullandılar

19. büyük kapılarının eşiğinde durdum

20. yüce efendilerimin (tanrılarımın)

21. ve zehirli yılanları [resimlerini]

22. yaptırdım

23. daha önce atalarımın hiçbirinin yapmadıklarını

24. (ormanın) rıhtımlarını ve (kalenin) hendeklerini

25. katran ve tuğlayla yaptım

26. babam, beni vücuda getiren inşa etti ve ben de kalenin siperlerini tamamladım

27. eski rıhtımın bütün yollarını

28. bir kere, iki kere

29. katran ve tuğlayla yaptım⁵

30. babamın kullandığı katranı çıkarttım

31. temeline büyük levhalar yerleştirdim

32. tepesini bir dağın zirvesi gibi yükselttim

33. batan güneşte tuğla ve katranla

34. Babil içinde tamamladım

35. rıhtımın yanındaki yolları da

36. katran ve tuğlayla

37. babamın, beni vücuda getirenin yaptığı

38. payandaları da tuğlayla yaptım

39. Sippara nehri boyunca onları bağladım

40. ve nehrin kenarlarını tamamladım

41. ben, onun en büyük oğlu (Nabopolassar'ın en

büyük oğlu)

42. kalbinin sevgilisi

43. rıhtımdaki bütün yolları

44. katran ve tuğlayla yaptım

45. rıhtıma ilave olarak, babamın yaptıklarını yeniledim

46. SAG-ILU tapınağına kişşra'yı koydum

47. yerin ve göğün sarayı, huzurun koltuğu

48. E KU-A, Bel'in türbesi, tanrıların tapınağı ve

Marduk'un

49. Hilisud'un kapısı, tanrıça Zirpanitum'un koltuğu

50. ve ZI-DA tapınağı, yeryüzü ve cennetin yüce kralının ikametgahı

51. onları parıldayan altınla kapladım ve

52. gün ışığı gibi parlamalarını sağladım

53. tapınak, yerin ve göğün temeli, Babil kulesi

54. yenisini inşa ettim

55. ZIDA tapınağı, ebedi, Nebo'nun sevgili tapınağı

56. Borsippa'da yenisini inşa ettim

Sütun II

1. altın ve oymalı taşlarla

2. cennet gibi parlak olmalarını temin ettim

3. onları dayanıklı sedir ve altınla kapladım

4. büyük Yaşam tapınağının tavanına kadar. Nebo'nun türbesini

5. o üçünün önünde yükselttim

6. büyük tapınak, Babil'deki Headland tapınağının leydisi

ÇİVİ YAZITLARINA GÖRE BABİL

7. o tapınak ki dünyanın esasını Harie'nin Nebo tapınağına verir

8. Namgan tapınağı, Kumari'deki rüzgar tapınağı

9. ormanın yanındaki, cennetin leydisinin tapınağının önündeki tapınak

10. onu Babil'de yeniden inşa ettim ve

11. zirvelerini daha da yükselttim

12. ki atalarımın hiçbirini bunu yapmamıştı

13. dört bin cubit kare, duvarlarıyla bir hisar

14. erişilmez kuleleriyle

15. yükselen güneşte Babil'in sonsuz hisarları

16. şehri onlarla çevirdim

17. hendekleri kazdım, suları çıkardım ve orada topladım

18. hendeğin yatağını tuğla ve katranla yaptım ve çıkardım

19. babamın yaptığı rıhtımı da

20. tuğla ve katranla yüksek hisarlarla çevirdim

21. yanlarından bir dağa gibi yükselttim

22. hisarın yüksekliği bütün Borsippa'yı kapladı

23. yeniden inşa ettim

24. rıhtım ve hendekleri tuğla ve katranla yaptım

25. korunma için hisarın etrafını çevirdim

26. tanrı Turkit için, düşmanlarımın silahlarını kıran yüce efendi

27. Borsippa'da onun mabedini inşa ettim

28. Güneş tapınağı, Sippara'nın Güneş-tanrısının mabedi

29. yüce mevkinin tapınağı, Batz şehrinin

30. tanrısının tapınağı

31. tanrı Anum'un gözlerinin tapınağı, tanrı Dar'ın tapınağı

32. Venüs gezegeninin şehrinin

BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

33. cennetin tapınağı, Erech'in İştar tapınağı
34. Güneş tapınağı, Larsa'nın Güneş-tanrısının tapınağı
35. KIS-KUR-GAL tapınağı, Ur'un Ay-tanrısının tapınağı
36. büyük tanrıların bu tapınaklarını
37. yeniden inşa ettim, ve
38. güzel süslemelerinin tamamlanmasını sağladım
39. SAG-ILI ve ZIDA tapınaklarını onardım
40. Babil'in yeni yerlerini
41. ki eskisinden daha fazladır
42. onları daha da genişlettim
43. ve onların zirvelerini iyice yükselttim
44. yaptığım bütün muhteşem işlerin anlatımını
45. ve büyük Tanrıların tapınaklarını onarışımı
46. babamın yazdığı kralların da üstünde
47. bir levha üzerine yazdım; ve
48. gelecek günler için sakladım
49. yaptığım bütün işleri
50. taş bir levha üzerine yazdırdım
51. anlayabilen anlasın diye
52. ve tanrıların muhteşem işlerini görsün diye
53. insanlar anlasın diye
54. tanrıların ve tanrıça İştar'ın hisarlarını inşa ettim
55. yüce efendinin ve Marduk'un.

Sütun III

1. Marduk beni teşvik etti
2. kalbimi içinden tamamen kuşattı
3. ben de bütün saygımla onu mahçup etmedim

ÇİVİ YAZITLARINA GÖRE BABİL

4. ve onun güzel işlerini tamamladım
5. Marad'ın kralı ve tanrısı için onun tapınağını
6. yeniden inşa ettim ve Marad onun içindedir
7. tapınak çok eski zamanlarda yapılmıştır
8. temel taşı çok eskidir
9. daha önceki hiçbir kral görmemiştir
10. ben onu aldım ve çıkardım
11. ve bu temel taşının üstüne, Ay-tanrısı ve kralının
12. yaşlı babamın, İonun temelini diktim
13. üstünde adım olan bir yazıt yaptırdım
14. ve onun içine koydum
15. Ey Marad'ın Tanrı kralı, bütün savaşçıların efendisi
16. mutlu ellerimle yaptığım tuğla işleri
17. yararlı ve güzel olsun
18. çok uzak günlere kadar hayatım
19. zaferlerin bereketiyle dolsun
20. tahtım sabit, hükümlerim uzun olsun
21. ebediyete kadar devam etsin
22. itaatsiz olanları silip süpür
23. onların silahlarını parçala
24. düşmanlarımla topraklarını harap et
25. hepsini uzaklara sür
26. senin güçlü silahların
27. düşmanlarımla zararına olsun
28. onlara yaklaşıp dövüşebilelim
29. düşmanlarıma boyun eğdireyim, senin silahların yanımda olsun
30. yeryüzünün ve cennetin kralı Marduk'un huzurunda
31. yaptığım işler kutsamaları getirsin
32. ve başarılarımı arttırsın.

Babil'de büyük öneme sahip iki tapınak vardı ve bunlar bütün Babil kralları tarafından yenileştirme çalışmaları için seçilmiş yerlerdi; bunlardan birinin adı E-SAGILI, azametli şefin tapınağı, diğeri ise E-ZIDA, yani yaşam tapınağıydı. Ayrıca yerin ve göklerin kubbesi olarak adlandırılan üçüncü bir tapınak daha vardı.

Zida tapınağının dört girişi bulunuyordu; birinin ismi yükselen güneşin kapısıydı, diğerlerinin adlarını tercüme etmek ise zordur, nitekim şimdiye kadar bunların tatmin edici bir tercümesi yapılmamıştır. Bu tapınak Marduk'a adanmıştı ve Yunanlılar tarafından Belus'a adandığı söylenen tapınakla aynıdır.

Herodot, Babil'deki iki belli başlı binanın Belus tapınağı ile kraliyet sarayı olduğunu söyler; ayrıca nehrin bunların arasından aktığını da ekler.

Belus'un yedi çemberden oluşan tapınağı o kadar büyüktü ki (bir stad⁶ kare), geriye bazı kalıntıların kalmış olması gerekir. Ancak böylesine devasa bir yapıdan geriye kalması beklenen harabelerdén bulunabilen tek yer Birs-Nimrud adı verilen yerdir, yani eski Borsippa bölgesi. Burası eski Babil bölgesinden on dört on beş kilometre mesafededir ve eski bir ilahide şu sözlere rastlıyoruz;

"Ey Bel, senin ikametgahın Babil'dir, tahtın ise Borsippa." Bu sözler Borsippa'ın Babil içinde yer aldığını düşünmemize yol açıyor. Talmud'da Babil ve Borsippa adları bir arada, kanuna karşı gelen yerler olarak zikredilir. Burada şu soru gündeme geliyor: Borsippa nedir? Yani bu kelime ne anlama gelmektedir? Yahudiler Babil kelimesi üzerinde bir cinas yaptıkları gibi Borsippa kelimesinde de bunu

yaptılar ve bu durumda Borsippa'nın *bor shappe* yani kuru kuyu anlamına geldiği söylenmektedir.

Bu soruyu bir diğeri takip ediyor; Buraya neden Borsippa adı verilmiştir? Çünkü burası suları kurumuş olan bir sarnıç gibiydi, yani bir insana bütün bildiklerini unutturuyordu. Ayrıca kulenin kendine has atmosferinin unutkanlık ve kayıtsızlığa sebep olduğu söyleniyordu. Bir başka yerde: "*Biz Borsippa'ya Babil ve Babil'e de Borsippa deriz,*" şeklinde bir ifadeye rastlıyoruz.

Babil'de otuz üç metre yüksekliğinde, pişirilmemiş tuğladan⁷ oluşan muazzam, dikdörtgen bir kütle vardır; kuzey, güney, doğu ve batı kenarları sırasıyla 182, 167, 182 ve 125 metredir. Yanmış tuğla inşaatın üst tabakadaki kalıntıları hâlâ temelde bulunabilmektedir, ayrıca Sir A. Layard'ın yönettiği kazılarda tüneller de bulunmuştur.

Bu yanmış tuğlaların üstünde Nebukatnezar adı bulunuyor. Geriye kalmış olan iskelelerden biri mavi cürufıyla kaplanmış, diğer iskeleler ise çürüyüp dağılmışlar. 1.000 metre uzunluk ve 730 metre genişlikteki Amram adındaki tepecik muhtemelen antik sarayın kalıntılarıdır. Bununla beraber, Birs-Nimrud'ta da Belus tapınağının bazı kısımları olabilecek harabeler vardır. Bunlar geniş ve tepeyi meydana getiriyorlar, kuzey-batı, güney-doğu, kuzey-doğu ve güney-batı kenarları sırasıyla 195, 195, 128 ve 114 metre uzunluğundadır. Yüksekliği 40 metreyi bulmaktadır ve tepesinde tuğla inşaata ait büyük bir kütle yer almaktadır. Bu muazzam yapı yedi tabaka halinde inşa edilmiştir. İlk tabaka 25 metre kareyi kapsar ve 8 metre yüksekliktedir, o dönemdeki rengi siyahtı. İkinci tabaka yine 8 metre

yüksekliktedir ve 21 metre karedir, turuncu renkteydi. Üçüncü tabaka 17 metre karedir ve 8 metre yüksekliğe ulaşır, bunun rengi parlak kırmızıydı. Dördüncüsü 13 metre karedir ve yüksekliği de 4 buçuk metredir, rengi parlak sarıydı. Beşinci tabaka 9 buçuk metre karedir, yüksekliği 4 buçuk metreyi bulur, bunun rengi açık sarıydı. Altıncısı 6 metre karedir ve yine 4 buçuk metrelik yüksekliğe sahiptir, bunun rengi koyu maviydi. Ve yedinci tabaka ise 4 buçuk metre yükseklikte yaklaşık 2 metre karelik bir alanı kaplamaktadır, bu tabaka ise gümüş rengindeydi. Bu tabakalar sırasıyla Satürn, Jupiter, Mars, Güneş, Venüs, Merkür ve Ay'a ithaf edilmişti.

British Museum'da bu bölgeden alınan renkli ve cilalı tuğla parçaları sergilenmektedir. Bu tapınağa bazılarına göre Yedi Çember adı verilmişti, diğer bazıları ise adının Yedi Işık olduğunu düşünüyor. Bu yapının harabeleri Sir Henry Rawlinson tarafından yapılan kazılarda bulundu ve yukarıda verdiğimiz ölçüler de kendisine aittir.

Coğrafi bir listede Babil'de zikredilen üç yer Duru adını taşır ve çok mümkündür ki bunlardan biri Daniel⁸ tarafından bahsedilen Babil şehrindeki Dura ovasıdır. Babil'in içinden büyük nehir Fırat geçiyordu. İncil de bundan Fırat ve Fırat nehri olarak bahseder.⁹ Babilcedeki adı *Pur at* veya *Puratu* idi; eski Akadça adı *Pura-nunu*, yani büyük nehirdi ve bu isim Yaratılış xv. 18 vs'de verilenlerle örtüşmektedir. Asurca metinlerdeki anlamının ise *su* olduğu anlaşıyor. Bu kelimenin anlamına dair genellikle söz konusu temel kaynaklardan elde edilmemiş olan açıklamalar doğru değildir. Fırat'a ül-

kenin ruhu da denmekteydi.

Babil'in en önemli kesimlerinden biri Sippara idi. Burası çiftli bir kasabaydı, Fırat nehrinin sol kıyısında yer almaktaydı. Bunun bir bölümü güneş tanrısının Sippara'sı, diğeri de Anunit'in Sippara'sı olarak biliniyordu. Eski adı Zimbir'di ve Semitik'lerde Sippara halini almıştı. Tam manası belirsizdir ve Sippara isminin, çok kez karşılaştırılan ve kitap anlamına gelen İbranicedeki *sepher* kelimesiyle hiç bir alakası yoktur. Sippara, Krallar xvii. 24, 31'deki Sepharvaim'de olduğu gibi kasabanın adıydı ve çiftli son hece, kasabanın çiftli formunun hatırlatıcısıdır. Kitabelerdeki adı *ut-kip-nun-ku* olarak geçer, kentin baş tanrısı Samas veya Güneş-tanrısıdır; tapınağına E-babbara adı verilmiştir ve Krallar xvii. 31'de Sepharvit'lerin, çocuklarını, Sepharvaim'in tanrıları olan Adrammelech ve Anammelech'e adayarak ateşte yaktıklarından söz edilir.

Fırat, Sippara'nın "nehri olarak biliniyordu ve Sippara ayrıca Koresh yazıtında Agade olarak da geçer, buna daha sonra tekrar değineceğiz. Bu ad muhtemelen Yaratılış x. 10'daki Accad ile aynıdır, bazı uzmanlara göre ateşten taht anlamına gelmekte ve belki de güneş-tanrısına tapınmayı ifade etmektedir. Yakın zamanlarda bunun Akadçadaki çivi yazısı işaretinin doğru okunuşunun Ur olduğu ortaya çıkarılmıştır ve ben bunun Abraham [İbrahim (ç.n.)] adının kökündeki Ur olduğundan eminim. Kentte bulunan Anunit tapınağı *Sagar-ak-ti-as* adındaki bir kral tarafından yapılmıştı ve tapınağa *E-ul-bar* ismi verilmişti.

Babil şehrinin çevresinde (Herodot'a göre) bir

hendez vardı ve buradan çıkarılan toprak duvar için tuğla yapımında kullanılmıştı. Burayı inşa edenler yapıyı pekiştirmek için sıcak katran kullandılar ve bu katranın bir kısmı, üzerlerindeki tuğlalar işlenmiş kral resimleri ile birlikte günümüze kadar ulaşmıştır, bunlar Ulusal Koleksiyon'da yer almaktadır. Asma bahçelere gelince, bunlara dair temsile bir heykelin üzerinde rastlıyoruz, bahçelerin boyutlarına dair bilgileri ise başka kaynaklardan alıyoruz.

Babilistan'daki ikinci önemli nehrin adı *Tigris* idi. Buraya yazıtlarda *Jdiklat* veya *Diklat* adı verilmiştir. Yaratılış ii. 14'teki Hiddekel'e karşılık gelmektedir ve yüksek yatakları olan bir nehir anlamına geldiği anlaşılmaktadır. Ninova kenti bu nehirde yer alıyordu. Bu isim Semitik değildir ve tanrı Ninu-a'nın ikametgahı anlamına gelmektedir. Assurbani-pal, Esarhaddon ve Sennacherib isimli kralların her biri de burada saraylar yaptırdılar. Babilistan'ın diğer şehirleri Borsippa, Kutha, Erech, Nippur, Ur ve Larsa idi.

BÖLÜM II

Klasik Yazarlara Göre Babil

HERODOT bize Babil şehrinin geniş bir ova üzerinde yer aldığını ve her yönde 24 kilometreye kadar uzanan tam bir kare biçiminde olduğunu anlatıyor, dolayısıyla bütün çevresi 96 kilometre olmaktadır. Şehri ilk olarak suyla dolu geniş ve derin bir hendek çevreler, bunun arkasında genişliği 50, yüksekliği 200 kraliyet cubit'ine varan bir duvar yükselir.

Bu noktada bu büyük hendekten çıkarılan toprağın dönüştürülmesinde ve duvarların işlenmesinde ne gibi teknikler kullanıldığından da biraz bahsedelim. İşçiler hendeği kazarken, bir yandan da çıkardıkları topraklar tuğla haline getiriliyordu ve yeterli sayıda elde edildikten sonra bunlar tuğla ocaklarında pişiriliyordu.

Sonra inşaata başlıyorlar ve önce hendeğin kenarlarını tuğlayla örüyorlardı, ardından duvarın kendisini yapmaya başlıyorlardı, yapıştırıcı madde olarak sıcak katran kullanılıyordu, tuğlaların her otuzuncu sırasına dallı sazlıklardan oluşan bir

tabakayı yerleştiriyorlardı. En üste, duvarın kenarları boyunca yüzleri birbirine bakan tek bir odadan oluşan yapılar inşa ediyorlar ve aralarında dört atlı bir arabanın dönebileceği kadar bir boşluk bırakıyorlardı. Duvarın çevresinde, pirinçten üst eşikleri ve yan direkleri olan yüz adet pirinçten giriş bulunmaktaydı.¹⁰

Herodot anlatmaya devam ediyor ve Ermenistan'dan doğan geniş, derin ve güçlü akıntılı bir nehir olan Fırat nehrinin, şehri iki kısma ayırdığını söylüyor. Şehir duvarı nehrin iki yakası boyunca örülmüştür. Evler genellikle üç veya dört kat yüksekliktedir, caddelerin hepsi düz çizgiler halinde ilerler ve sadece nehre paralel olmakla kalmaz, aynı zamanda nehir kenarına götüren caddelerle de çakışır.

Dış duvar şehrin temel savunmasını teşkil eder. Bununla beraber ilkinden daha az kalın olan bir iç duvar da vardır, ama kuvvet bakımından diğerinden çok da aşağı kalmaz. Şehrin her bir bölümünün merkezinde bir kale bulunmaktadır. İlk kalede kralın sarayı yer alır ve kuvvet ve boyut bakımından büyük bir duvarla çevrilmiştir; diğerinde Jüpiter Belus'un kutsal mekanı bulunur, burası her yönde dört yüz metre uzanan kare biçiminde bir alandır, kapıları sert pirinçten yapılmıştır. Bu bölümün tam ortasında sert duvarları olan bir kule yükselmekteydi, uzunluğu ve genişliği iki yüz metre olan bu yapının üstünde ikinci bir kule yükseliyordu, onun üstünde üçüncüsü ve böylece tam sekiz kule bulunmaktaydı. Tepeye bütün kulelerin çevresini dolayan bir yolla dış kısımdan çıkılıyordu. En üstteki kulede geniş bir tapınak yer alıyordu, içinde alışıl-

madık büyüklükte, zengin bir şekilde süslenmiş ve yan tarafında altından bir levhanın yer aldığı bir sedir bulunuyordu. Aşağıda, aynı mekanda ikinci bir tapınak daha vardı ve bu tapınağın içinde tamamı altından yapılmış, Jüpiter'in oturur haldeki bir figürü bulunmaktaydı.

Başka tarihçiler şehrin çevresine dair farklı uzunluklar veriyorlar. Ctesias 72 kilometre, Clitarchus 73 kilometre, Curtius 74 kilometre, Strabon 77 kilometre diyor. Ayrıca Babil'in duvarlarının yüksekliği konusunda da çelişkili ifadeler mevcuttur. Ctesias'ın anlatımları Herodot'un söyledikleriyle örtüşüyor, duvarların yükseliğinin 90 metre olduğunu ifade ediyor. Plinius 60 metre, diğerleri 23 metreden söz ediyorlar. Sir Henry Rawlinson, Herodot'un ölçü olarak el ölçüsünü kullandığını, dört elin bir cubit'e eşit olduğunu ifade ederek, Babil'in duvarlarının 18 ilâ 20 metreyi geçtiğini ileri sürüyor. Kesin olan birşey var ve o da Babil'in savunulması o günlerde en önemli meselelerden biriydi.

Peygamber Jeremiah tarafından kehanet edilen en büyük kötülüklerden biri, Babil'in büyük duvarlarının önünde sonunda yıkılacağı ve geniş kapılarının yakılacağına dair kehanetti.¹¹

Çivi yazılarında şehrin genişliğine ve duvarların yüksekliğine dair klasik yazarların verdikleri bilgileri doğrular nitelikte bilgilere rastlamıyoruz.

Babil'deki yapıların en büyük yetkilisinin Nebukatnezar olduğunu ifade eden kitabe *India House*'da muhafaza edilmiştir. On sütundan meydana gelir ve 619 satır halinde siyah bazalttan kısa bir sütun üzerine kazanmıştır. İlk sütunda hükümdar

BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

kendi unvanlarına dair bir liste verir, babası Nabu-pal-usur'dan bahseder ve Nabu, Marduk, İhtar ve diğer tanrıların işlerini yapmış olmaktan duyduğu memnuniyeti ifade eder. Tahta çıkışını ve soyunu tanrı Nebo'ya bağlar. İkinci ve üçüncü sütunlarda tanrıların prensi Marduk'un büyük tapınağının yenilenmesine dair işlerden söz edilir.

Tapınağın çeşitli bölümlerinin bozulmaya başlamış olduğu anlaşıyor, bu yüzden dindar kral her türden güzel ve değerleri taşları toplatıyor ve yenileme çalışmasına başlıyor. E-Zida ve E-Sagili kapılarını yeniden inşa eder, Lübnan'dan sedir ağaçları getirtir (Yahudi Kralı Solomon'un yaptığı gibi) ve bunlarla tapınağı güzelleştirir; iç duvarlar iğneli ve yumuşak sedir ağaçlarıyla kaplanır. Borsippa'da Zida tapınağı yapılır ve tapınağın bazı kısımları parlak gümüşle kaplanır. 4. Sütunda kral, yaptığı tapınakların ve ait oldukları tanrıların bir listesini sunar. Bu sütunun sonunda biri iç, diğeri de dış olmak üzere iki duvardan bahseder, bunlar şehrin savunmasını teşkil etmektedir. Şöyle söyler:

- 66. Imgur-Bel'in
- 67. ve Nimitti-Bel'in
- 68. Babil'in heybetli kaleleri
- 69. Nabu-pal-usur
- 70. Tintirki (Babil) kralı, benim soylu babam
- 71. onları yaptı, ama onların güzelliklerini
- 72. tamamlayamadı.

Sütun V

1. Hendeğini kazdı
2. iki büyük set yaptı
3. tuğla ve katranla
4. iç kısımlarını ördü
5. arahti hendeğini
6. de yaptı
7. tuğladan payandalarla
8. Fırat nehrinin kenarına
9. ördü bunları ama
10. (işini) tamamlayamadı.

Metin bu noktada çok karmaşık bir hale geliyor, ama Imgur-Bel ve Nimitti-Bel'den söz ettiği yerler çok açık. Nebukatnezar babasının yarım bıraktığı yapıları tamamlamış ve yine babasının başlatığı kalelerin bazı kısımlarını da bunlara eklemiş. Babil'in duvarlarını nehir boyunca batıya doğru tuğlalarla ördürmüştü. Nehrin doğu yakasında da daha önce hiçbir kralın yapamadığı bir istiham yaptırmış. Bu yapının uzunluğu 4.000 cubit'miş. Yaptırmış olduğu kale hendeğindeki suyun okyanus kadar derin olduğu ve Babil'in çocuklarının küstah düşmanlarını uzakta tuttuğu söyleniyor.

Yedinci sütunun sonunda, kralın sarayı hakkında bir tasvir var. Kral azametli kraliyet sarayını Babil'in içine inşa ettirmiş; doğu kanalından Imgur-Bel'e ve Sippara Nehri'nden Japur-Sabu'ya kadar uzanıyor. Yenileştirme çalışmalarına dair anlatımların yer aldığı kitabedeki kelimelerin tam anlamlarını ortaya koyabilmek kolay değil. Nimitti-Bel'de,

yani şehrin iç kısmındaki savunma alanında Nebukatnezar, 400 cubit uzunluğunda bir savunma hattı oluşturmuş ve bunun yapımı on beş gün sürmüştür. Sekiz ve dokuzuncu sütunlarda kralın yaptığı işlerin bir özeti sunuluyor ve dindar kral bütün zaferlerini ve şanını tanrı Marduk'a atfediyor. Onuncu sütunda ise imparatorluğun selâmeti ve kralın kötü ırklar üzerindeki hakimiyetinin uzun sürmesi için yapılan bir dua yer alıyor.

Nebukatnezar tarafından inşa ettirilen yapıların detayları için okuyucu I. Bölüm'de yer alan yazıt tercümelerine başvurmalıdır. Bu tapınakların ve süslemelerinin boyutları, muhteşemliği ve güzelliğinin üst düzeyde olduğundan şüphe edilemez.

Kısa bir süre önce Nebukatnezar'a ait bazı kitabeler Riblah'tan çok da uzak olmayan bir bölgede bulundu; bu kitabede kral, Lübnan'daki sedir ağaçlarını kestirdiğinden ve yüce tanrılarının tapınaklarını güzelleştirmek için bunları kereste halinde kendi topraklarına getirdiğinden bahsediyor.

Babil harabeleri arasında sayıları binleri bulan tuğlalar vardır ve bunların her birinin üzerinde Nabopolassar'ın oğlu Nebukatnezar'ın adına rastlıyoruz; sadece bu bile söz konusu yapıların ne kadar muazzam olduğunu göstermeye kafidir. Bu kadar çok sayıda tuğlanın taşınması işi için kral tarafından işe koşulan insan sayısının da çok büyük rakamlara ulaştığını düşünebiliriz.

Daniel'in Kitabı'nda Nebukatnezar inşaatçı kral olarak tanımlanır, nitekim yazıtlar da bunu tamamen desteklemektedir. Diğer ulusların tarihleri bize bu kralın savaşlarından ve Filistin ve diğer bazı yerlerde yaşayanları kendi boyunduruğu altına almak

için düzenlediği seferlerden söz ediyor, fakat askeri başarı hakkında bu yazıtlar neredeyse tamamen suskun kalıyorlar; şu ana kadar bu konuyla ilgili olarak bulunabilmiş tek parça bir insan elinin yarısı büyüklüğünde olan küçük bir kil parçasından ibaret.

BÖLÜM III

M.Ö. 3800-1330 Arasında Babil Tarihi

BABİL imparatorluğu şüphesiz dünyanın en eski imparatorluklarından biridir, ama buradaki asıl soru ne kadar eski olduğudur. Bu sorunun cevabını vermek, halihazırdaki bilgilerimize dayanarak orta derecede kesinlikte olsa bile son derece zordur. Dolayısıyla Babilistan'ın tarihiyle ilgili tahminlerimize başlamadan evvel Asurluların ve Babillilerin kendi kronolojilerini tutma şekilleri hakkında okuyucumuza bir fikir vermek daha iyi olacak.

Bu insanlar her yılda on iki kameri ay olduğunu ve bunların her birinin de yirmi dokuz veya otuz günden müteşekkil olduğunu kabul ediyorlardı. Takvim yılları Bay Smith'in dediği gibi ilkbahar gündönümü ile başlıyor ve ekinokstan hemen önceki yeni ay, yeni yılın başlangıcını işaret ediyordu. On ikinci ayın ekinokstan önce otuz günden daha fazla sürdüğü zamanlarda, takvime on üçüncü bir ay ekliyorlardı. Bu aya *Ve-Adar* ismini vermişlerdi, ayrıca Nisan ve Elul adında iki ilave ayları daha

vardı. Fakat sözünü ettiğimiz bu son iki aya sadece Babil levhalarında rastlıyoruz. Bir kralın hükümdarlığının ilk senesi, tahta çıkışından sonraki yeni yılın gününe dayanarak hesaplanmaktaydı. Yine de bu kurala bağlı kalınmadığını gösteren örnekler de mevcuttur. Atina'daki yüksek mahkeme yargıçları ve Roma'daki konsüllerin yıllık bazda seçildikleri gibi, Asurlular arasında da *eponim* [bir yere adını veren kimse (ç.n.)] veya *limu* adını verdikleri kişileri bir sene için göreve seçmek şeklinde bir gelenek vardı. Genel olarak her bir bölge veya önemli kasabanın kendi *limu*'su olurdu, dolayısıyla bu geleneğin çok yaygın ve bilinen bir gelenek olduğu şüphesizdir. Babil ve Asur belgeleri o sırada hüküm sürmekte olan kraldan ziyade bu *eponim* lerin adlarına bakılarak tarihlenmektedir.

Eski zamanlarda bu hesaplamaları yapmanın çok kullanılan bir yolu, belirli bir zamanda herkesçe çok iyi bilinen önemli bir olayı referans almaktı. Bunun bir örneğine İncil'de rastlıyoruz,¹² burada 'depremde iki yıl önce İsrail'le ilgili şeyler gören Amos'un sözleri'nden bahsediliyor.

1862 yılında Sir Henry Rawlinson, Asur'un *eponim* kanunlarını buldu. Bu, o güne kadar yapılmış en büyük ve en önemli keşifti, zira aksi takdirde asla netleştirilemeyecek olan pek çok önemli hususu açıklığa kavuşturmuştu. Bu kanunların yedi kopyasına dair parçalar bulunmuş ve bunlardan yola çıkılarak Asur kronolojisi M.Ö. 1330'dan yaklaşık M.Ö. 620'ye kadar net bir şekilde ortaya konulabilmiştir. British Museum'da I. Rimmon-Nirari'ye ait bir yazıt bulunmaktadır (tercümesi kitabımızda yer almaktadır) ve bu belge yaklaşık M.Ö. 1330

senesine yan tarafında *eponim*'in adı verilerek tarihlenmiştir. M.Ö. 620 civarında Asur imparatorluğunun çöküşünden sonra, tarihlenmiş Babil sözleşme levhaları İsa'nın doğumundan birkaç yıl öncesine kadar olanları doğru bir düzen içinde hesaplamamıza olanak veriyor. *Eponim* kanunu'ndan alınan aşağıdaki bölüm buna iyi bir örnektir:

M.Ö.	Eponim'in adı	Unvanı	Senenin önemli hadiseleri
753	Assur-ninari	Asur kralı	ülkede barış
752	Samsi-ilu	tartan	ülkede barış
751	Marduk-salim-anni	sarayın şefi	ülkede barış
750	Bel-dayan	rab-bitur	ülkede barış
749	Samas-mukin-durug	the tukulu	Zimri seferi
748	Rammanu-bel-ukin	vali	Zimri seferi
747	Sin-salim-anni	Rezaph valisi	ülkede barış
746	Nergal-naşir	Nisibin valisi	Calah'da isyan
745	Nabu-bel-uşur	Arbaha valisi	Tiglath-Pileser, Iyyar'ın 13. günü tahta çıktı. Tisri ayında nehrin civarın- daki bölgelere doğru yürüdü.

Babil ve Asur krallarının icraatına dair yazıtlarda genellikle çok uzun zaman önce yaşanmış olaylara dair anlatımlara rastlamaktayız. Sözelimi Asur kralı Assurbanipal uzun kitabesinde bize Elam'a yaptığı bir sefere dair bilgiler veriyor. Elam'ın o zamanki kralı olan Kudur-nantiundi, tanrıça Nana'nın figürlerini Asur ve Bablistan'dan kaldırmıştı. Assurbanipal Elam'a geldiğinde bu tanrıça kralın kalbine kendi figürlerinin E ANNA'ya veya cennet tapınağına tekrar yerleştirilmesi gerektiğine dair bir ilham verir.¹³ Tanrıçanın bu isteğinden etkilenen kral Elam'a 1635 yıl önce getirilmiş olan figürleri tekrar yerine koydurur. Assurbanipal yak-

laşık M.Ö. 668 ilâ M.Ö. 626 arasında hüküm sürmüştü, dolayısıyla Babil'e, Elam kralı Kudur-nantiundi üzerine düzenlenen bu seferin tarihi hakkında oldukça iyi bir tahminde bulunabiliriz.

Babillilerin yıldızları gözlemleyen bir ulus oldukları akıldan çıkarılmamalıdır, bu insanlar işleri sadece güneş tutulmalarını, ayın görünümlerini, güneş lekelerini vs. gözlemek olan çok sayıda kişiye görevlendiriyorlardı. Onların hesaplamalarına genellikle çok büyük bir itimat beslenmekteydi.

Bu bilgiler bizi Babilistan tarihi içine yerleştirebileceğimiz en eski tarihlere götürüyor. Nabonidus adında bir kral Babil'de yaklaşık M.Ö. 554'te hüküm sürmüştü ve savaştan hiç hazzetmeyen bir kral olduğu için zamanını meditasyon ve dinlenmeyle geçirmişti. Ayrıca arkeolojiye ve eski zamanlarda olup bitmiş hadiselerle yoğun ilgi gösteren, öğrenmeye düşkün coşkulu bir yapısı vardı.

Kendisini Güneş tanrısına adanmıştı ve tapınağını onun en güzel süslemeleriyle kaplatmıştı. Kil silindirler haline bize kadar ulaşan birkaç yazıtında yapmış olduğu işleri, tanrılara yönelik dindarca eylemlerini anlatır, bu yazıtların büyük kısmı İngiltere'ye parçalar halinde Bay Rassam tarafından 1882 yılında getirildi. Burada kral diğer pek çok konu haricinde Asur kralı Assurbanipal'in yaptırmış olduğu tapınağın bir kısmının üstünü açtırdığından ve Asur kralının oraya koydurttuğu kitabeyi gördüğünden bahseder. Nabonidus kitabeyi oradan çıkarttırmamış ama üzerinde yazılan talimata uygun olarak temizletmiş ve adına kurbanlar kestirmiştir. Ardından kitabeyi yerine geri koydurmuş ve yanına kendi kitabesini de ekle-

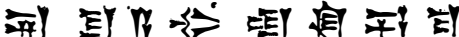
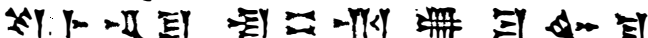
yerek tapınağı eski haline getirtmiştir.¹⁴

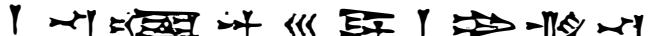
Nabonidus daha sonra önceki kral Nebukatnezar tarafından Sippara'da cennetin ve yeryüzünün yargıcı Güneş-tanrısının tapınağının altında kazılar yaptırır. Yapının temel taşını aratır ama bulamaz ve tapınak iyice çürüdüğü için Güneş-tanrısını dışarıya çıkartarak bir başka tapınağa yerleştirir.

Nabonidus başka kazılar da yapmış ve belirli bir derinliğe ulaştığında muhteşem bir keşifte bulunmuştur. Buraya onun kendi anlatımını alıyoruz:

LINE

COLUMN II.

55.
bit su - a - tim ad - ki - e - ma.
that temple I excavated
56.
te-me-en-su la-bi-ri u - ba - e - ma
its ancient foundation stone I sought,

15 ammati ga - ga - ri
fifteen square cubits
57.
u - sap - pi - il - ma te - me - en - na
I dug down [for] the foundation stone of

D.P. Na - ram D.P. Sin abil D.P. sar - gi - na
Naram-Sin the son of Sargon
58.
sa 3x1000 + 2x100 mu-an-na-mes ma-na-ma
which for three thousand two hundred years no

saru a - lik mah - ri - ya li - i - mu - ru
king my predecessor had seen.

“Tapınağın altını kazdırdım, onun temel taşını aradım, on beş cubit kare alanda, Sargon’un oğlu Naram-Sin’in temel taşını aradım, ki onu atalarımın hiçbir kral üç bin iki yüz yıldır görmedi.”

Başka bir deyişle, Babil kralı Nabonidus, 3200 yıl önce Babilistan’da hüküm süren Sargon’un oğlu Naram-Sin’in tapınağının temel taşını bulmak üzere Güneş-tanrı tapınağının temellerini kazdırmıştır. Eğer bu ifade doğru kabul edilirse, erken dönemdeki kral Naram-Sin’in tarihiyle örtüşmektedir. Şu anda elimizde bundan daha öncesine uzanan bir kral veya tarih mevcut değil.

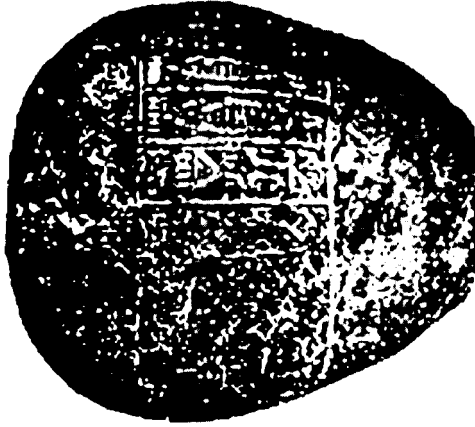
Kısa süre önce küçük, delinmiş, oval şeklinde alacalı, pembe-gri renkte sert taştan yapılmış bir nesne British Museum’a getirildi. Üstünde teknik olarak satır halinde Babil yazısı olarak adlandırılan şekilde yazılmış bir efsane tespit edildi, bu yazıdaki harfler genel çizi yazısı tipinden ziyade satırlar halinde dizilmişti. Bu yazı stiline en eski dönemlerin taştan kapı oyuklarından rastlanmıştır ve bunların tarihi söz konusu ulusların çok zor ve külfetli olan hiyeroglif veya resimli yazı sistemini kullanmayı bıraktıkları zamanlara kadar gider. Söz konusu efsane bilinen Babilceyle yazılmıştır ve şu şekildedir:

𒂗	𒂗	𒂗	I Sargon
𒂗	𒂗	𒂗	the King
𒂗	𒂗	𒂗	king of
𒂗	𒂗	𒂗	Agade
𒂗	𒂗	𒂗	to
𒂗	𒂗	𒂗	the Sun-god (Samas)
𒂗	𒂗	𒂗	in Sippara
𒂗	𒂗	𒂗	have dedicated.

“Ben, Agade Kralı Sargon, burayı Sippara’daki Güneş-tanrısına (Samas) ithaf ediyorum.”

Bu taş Sepharvaim’den (Abu-habbah) getirilmiş ve Bay Rassam tarafında bulunmuştur. Büyük önem taşımaktadır, zira Nabonidus’un kitabesinde bahsedilen Naram-Sin’in babası Sargon tarafından yapıldığına dair hiç kuşku yoktur.

Nabonidus’un yaklaşık M.Ö. 554’te tahta çıktığını biliyoruz ve o da bize Naram-Sin’in bundan 3200 yıl önce hüküm sürdüğünü aktarıyor. Bu iki rakamı topladığımızda 3754 yıla ulaşıyoruz ki bu da Naram-Sin’in Güneş-tanrısının tapınağını Sippara’da inşa etmeye başladığı yıldır. O halde bu noktada oldukça doğru bir kronoloji elde etmiş ol-maktayız.

Sipparo kralı Sargon'un adını taşıyan taşın obje, M.Ö 3800

Sargon veya Naram-Sin'den önce başka hiç Babil kralı olmadığını varsaymak çok saçma olur. Bu konuda tek zorluk Babilliler yukarıda tasvir edilene benzer bir objeyi üretmelerini sağlayan yüksek bir kültür ve medeniyet seviyesine erişmeden önce geçen yılların sayısını hesap edebilmektir. Bu taş son derece güzel bir şekilde delinmiş ve cilalanmış, yazı karakterleri de dikkatli ve etkileyici bir biçimde uygulanmıştır.

O halde, bildiğimiz kadarıyla Babil tarihi M.Ö. 3800'de Agade kralı I. Sargon ile başlamaktadır. Bu kralla ilgili günümüze kadar ulaşan garip bir efsane vardır; Fırat nehri kıyılarındaki bir şehirde doğduğu, annesinin onun doğumunu gizlediği ve çocuğu çok mütevazı bir ortamda büyüttüğü anlatılır. Daha sonra onu hasır otlarından yapılma bir sepetin içine koyar ve sepetin üstünü de ziftle kaplar. Ar-

dından bu şekilde su geçirmez hale getirdiği sepeti nehre bırakır ve nehir çocuğu sürükler. Daha sonra çocuk Akki adındaki bir adam tarafından kurtarılır ve büyüdüğü zaman ondan mesleğini öğrenir. Yıllar sonra tanrıça İştär onu kral yapacaktır. I. Sargon büyük bir savaşçıydı ve bronz at arabalarında zorlu ülkelerden geçti. Agade'deki sarayı ve tanrıça Anu-nit'e ait tapınağı yeniden inşa ettirdi. Naram-Sin, Apirak isimli bir kenti fethetmiş ve Magan adındaki bir ülkeyle savaşa girmişti. Magan'ın kralının adı büyüt kayıtlardan silindi, bu yüzden bu ülkenin nerede olduğunu söylemek mümkün değildir, zira yazıtlarda üç farklı Magan diyarından söz edilmektedir.

Naram-Sin'den sonra hüküm süren en önemli kral Ur-Bagas idi. Ur şehrinde Ay-tanrısı Sin'e bir tapınak yaptı, ayrıca Larsa'da da Güneş-tanrısına bir tapınak inşa etti, Nipur ve Lagas'ta pek çok güzel tapınak ve yapılar inşa ettirdi.

Dungi adında bir kral ise Ur-Bagas'tan sonra Babilistan'da hüküm sürdü, yaptığı işlerin en önemlileri Ur'daki kule ile Erech'teki tapınaktır, ayrıca babalarının yarım bıraktığı bazı işleri de tamamladı. British Museum'da bu krala ait bazı bronz tasvirler ve siyah mermerden yapılmış kolsuz ve başsız bir heykel gövdesi bulunuyor.

Babilistan'ın diğer hükümdarlarının Karrak şehrinde çıktığını görüyoruz, burası Ismi-Dagan ve Libit-Istat isimli hükümdarların dönemlerinde çok önemli bir yer haline gelmişti. Bu kralların ardından bazı patesi veya genel valiler başa geçtiler ve kraliyet ve hükümet merkezi olarak Zergulla kenti seçtiler. Bu yöneticiler arasında en önemli olanı

BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

Gudea idi. Elimizde onun zamanında yapılmış çok sayıda ince işçilik örneği tomarlar ve yazıtlar mevcuttur.

Yine çok önemli krallardan biri olan Simti-Silbah ise Larsa'dan gelmişti. Bu kralın Elam'lı olduğu ve onun yönetimi altında Larsa'nın en önemli kent haline geldiği anlaşıyor. Onun oğlu olan Kudur-Mabug ve torunu olan Rim-Agu da onun politikasını devam ettirdiler ve Babilistan'ın büyük bir kısmını idareleri altında tutmayı başardılar. Rim-Agu'dan sonra gelen ve özellikle bu dönemi içeren Babilistan krallarının bir listesi şöyledir:

Sumu-Abi	15 yıl hüküm sürdü
Sumulau	35 yıl hüküm sürdü
Sumulau'nun oğlu Zabu	14 yıl hüküm sürdü (Zabu, Sippara'daki Samas ve Anunit tapınaklarını yaptırmıştır)
Zabu'nun oğlu Abil-Sin	18 yıl hüküm sürdü
Abil-Sin'in oğlu Sin Muballit	35 yıl hüküm sürdü

Yaklaşık M.Ö. 2100'de Hammurabi adında güçlü bir kral, Kudur-Mabug ve oğlu Rim-Agu'ya karşı savaş ilan etti. Onları yenerek bütün Babilistan'ın hakimi haline geldi. Elimizdeki bir levhaya göre Rim-Agu bu savaşta Elamlı'lardan yardım istemiş:

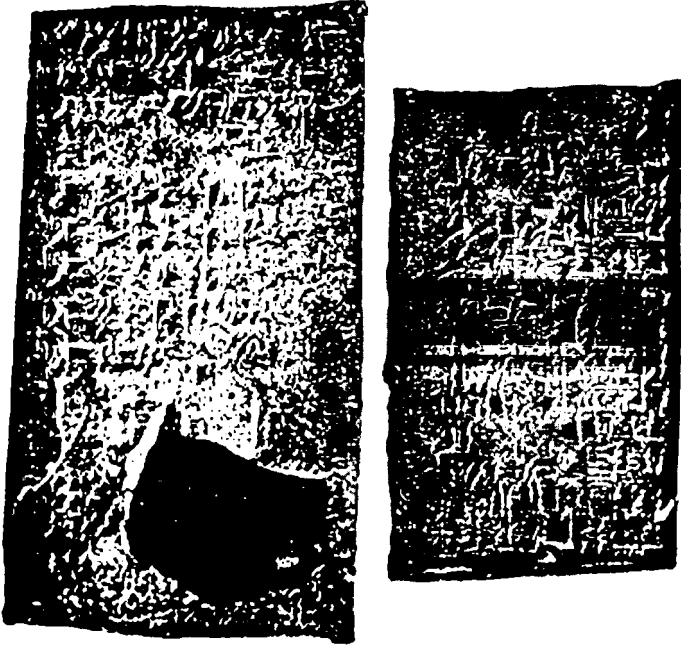
Hammurabi'nin Anu ve Bel'in hizmetinde olduğu yılın
Sebat ayının 22. gününde Hammurabi,
Elam kralının ve Rim-Agu'nun
üzerine yürüdü ve muzaffer oldu.

Hammurabi dindar ama açık görüşlü bir kraldı. Bütün tanrıların tapınaklarını onarttı ve Sümer ve Akad halklarının faydalanması için büyük bir kanal yaptırarak buna insanoğlunun velinimetini Hammurabi adını koydurttu. Ticaretin de onun hükümdarlığı döneminde çok geliştiği anlaşıyor, zira British Museum'da onun zamanına ait çok sayıda sözleşme levhası bulunuyor. Sözleşme veya satış belgesi kilden bir parçanın iki yüzüne yazılır ve ardından bu kil parçasının üzeri diğer bir kille bütünüyle kapatılır ve bunun üzerine sözleşme bir kere daha yazılırdı. İbrahim'in Kaldelilerin Ur şehrinden [veya Ur Kaşdim, Tevrat'ın Yaratılış bölümünde İbrahim'in doğduğu yer olarak zikredilen şehir (ç.n.)] çıktığı tarih de aynı dönem olmalıdır.

Hammurabi 55 yıl hüküm sürer. Ardından gelen oğlu Samsu-iluna 35 yıl tahtta kalmıştır. Sonraki kral Ebisum 25 yıl hüküm sürmüştür. Ammi-satana adında bir oğlu vardı ve o da 25 yıl boyunca tahtta kaldı. Ardından gelen iki kral olan Ammi-saduga ve Samsu-satana sırasıyla 21 ve 31 yıl hüküm sürdüler. Bu kralların idare şekli hakkında elimizde hiç detay yok. Yakın zamanda bulunan ve çift dille yazılmış olan bir levhada neredeyse yüz kralın isimleri veriliyor. Bir gün, diğer parçalar da bulunduğu zaman bu erken dönemin kronolojisini daha büyük bir doğrulukla ortaya koyabileceğimizi umuyoruz.

Bu levhada Tufan'ın genel olarak kabul edildiği tarihe göre bundan sonra hüküm süren kralların isimleri şöyle veriliyor:

1...Sin, Sin,

COMPARTY TABLET AND ITS CUNEIFORM TABLET. (MUSEUM OF THE ASSYRIAN MUSEUM, NIMRUDE)

Rim-Sin'in adını taşıyan Sözleşme Levhası ve muhafazası, M.Ö. 2300.

3. Amil-Gula,
4. Samas-nasir,
5. Amil-Sin,
6. Amil-Samas,
7. Sapin-mat-nukurti,
8. Muabbid-Kissati,
9. Abil-Ea-sar-mati,
10. Abil-Bel-usum-same,
11. Sargina,
12. Baü-ellit.

Sütunun ilk kısmı kırılmış. Yukarıdaki isimlerin

Semitik olduğuna dikkat etmek gerek.

M.Ö. 1700 yıllarında Babil’de hüküm süren bir Kassite hanedanlığı olduğunu görüyoruz, hanedanın ilk kralı ise Tassi-gur-umas’ın oğlu Agu-kak-rimi. Bu kralın hakim olduğu alan Babil, Asnunak, Padan, Alman ve Guti’ye kadar uzanmış. Kassi ve Akkadi’nin de kralıydı ve tanrı Marduk ve Zir-panitum tapınaklarını onartmıştı. Bu kralın ayrıca Anu, Anunitum, Bel, Beltis, Ea ve Damkina’ya da dua ederek onlardan uzun ömür dilediğini görüyoruz.

M.Ö. 1450 yılı civarında ise Babil’de Kara-Indas adında bir kral bulunmaktadır, bu kral Asur kralı Assur-bil-nisi-su ile kendi egemenlik alanlarının sınırlarını belirleyen bir antlaşma yapmıştı. Onun ardından gelen kral Burna-Buryas yaklaşık M.Ö. 1435’lerde hüküm sürdü. O da dönemin Asur kralı olan Bursur-Assur ile bir barış antlaşması yaptı.

Burna-Buryas’a ‘Gan-duniyas’ın kralı’ da deniyordu, burası bazıları tarafından Eden Bahçesi [cennet bahçesi (ç.n.)] olarak tanımlanan bir yerd. Bu kral Asur kralı Assur-uballit’in kızı olan Muballitat-Serua ile evlenir ve Babil’de hüküm sürer.

Oğlu olan Kara-Hardas da, Babil’deki hakimiyetlerini devam ettirecektir. Bu dönemde (eşzamanlı tarihe sahip bir levhadan öğrendiğimize göre) Kassi’nin adamları ona isyan edip öldürdüler ve yerine soylulardan olmayan Nazi-bugas adlı birini tahta çıkardılar. Asur kralı katillerden intikam almak üzere Babil üzerine yürüdü, Nazi-bugas’ı öldürdü ve yerine Burna-Buryas’ın oğlu Kuri-Galzu’yu oturttu. Ardından Kuri-Galzu’nun oğlu Mili- Sipak veya Mili-Sihu tahta çıktı ve ondan sonra da I.

BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

Marduk-Baladan.

Bay Smith, halen müzede bulunan bir sınır taşını bu krala atfediyor. Bu kral da Asur kralı Bel-Nirari tarafından yenilecekti.

BÖLÜM IV

M.Ö. 1330-668 Arasında Babil Tarihi

M.Ö. 1330 yıllarında Asur kralı güçlü ve azametli olmaya başlar. Rammanu-Nirari adındaki çok atak ve heyecanlı bir kral ülkeye egemen olur. Shalman-Karradu'nun yönetimindeki tarihlere uzanan ve güzel bir şekilde yazılmış olan bir kitabede bu kralın fetihleri anlatılır. Çok uzun olmadığı ve Asur'un tarihsel tasviri bakımından iyi bir örnek teşkil ettiği için buraya söz konusu yazıtın Profesör Sayces tarafından yapılan tercümesini alıyoruz:

Ön Yüz

1. Rimmon-Nirari, kutsal Prens, tanrının görevlisi
2. cennet ve yeryüzü tarafından, tanrılar tarafından görevlendirilen kutsal fatih
3. hisarları ve yıkılmış binaları yeniden yükselten
4. Cassi, Gutium, Lulumi'nin ikametgahlarını
5. ve Subari'nin, ve yukarıdaki ve aşağıdaki

BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

6. bütün düşmanları yok eden
7. onların Lubdi ve Rapiku şehirlerinin üzerine yürüyen
8. Zabidadi ve Nisi'nin hudutlarına kadar
9. sınırları ve sınır taşlarını ortadan kaldıran
10. kralları ve prensleri oradan atan
11. tanrılar Anu, ASSUR, Samas, RIMMON,
12. ve İŞTAR'I kendi ayaklarına kapandıran
13. Bel'in yüce müridi
14. PUDIL'in oğlu, Bel tarafından görevlendirilen,
15. Fatih ASSUR'un vekili,
16. Turuci ve Nirkhi diyarının fatihi,
17. en ileri cephelerde kaleleri vardır onun,
18. dağlara ve ormanlara hükmeder,
19. büyük Gutium'un sınırlarına,
20. Gunukhlami ve Suti'nin de,
21. ve oralardaki nehir ve topraklara;
22. sınırları ve sınır taşlarını ortadan kaldırmış-
tır.
23. Bel-NIRARI'nin torunu,
24. Assur'a tapan ki Cassi'nin ordusuyla
25. onları boyunduruğa soktu ve düşmanlarını
mahvetti,
26. topraklar ele geçirdi, sınırları ortadan kaldı-
rdı,
27. ve sınır taşlarını da, kudertli kral
28. ASSUR-YUBALLIDH'in torunu
29. benim onardığım Bit-Kurra'da ona taptı,
30. krallığa huzur getirdi ve binalarını onardı,
31. çok uzak yerlere kadar dağlar gibi yükseldi,
32. karşısına çıkan orduları sildi süpürdü,
33. Subari'nin geniş topraklarında,
34. sınırları ve sınır taşlarını ortadan kaldırdı,

35. o zamanda Lord'um ASSUR'a kadar çıktı,
36. ki o zamanlar burası ülkemin halkının giriş kapısıydı.

Arka Yüz

1. ve burası Yargıçlar adı verilen yıldız kapısıydı,
2. daha eski zamanlardan beri vardı ama çürümüştü,
3. bir harabe haline dönüşmüştü,
4. ben bu yeri seçtim,
5. onun gücünü aldım,
6. 4 gur kil ve çamurla onu pekiştirdim,
7. ve onu yeni baştan yaptım,
8. ve kitabemi de gelecek günler için,
9. ona ekledim, ey gelecekteki Prens,
10. bu yer zamanla çürüyüp,
11. yıkıldığında,
12. onun harabelerini yeniden onar, kitabemin üstüne adımı yazdım,
13. senin onu yeniden inşa etmen için, tanrı ASSUR,
14. onun dualarını duy, yazılı adımı kim bulursa,
15. burayı yükseltsin ve onun adı da yazılsın,
16. kitabemin kayıtları bütün bu yıkıntıyı
17. temizleyecektir,
18. selle ve yangınlar içinde bile,
19. o sağlam kalacaktır,
20. ama üstünü tozlar kaplayacak,
21. yerin altındaki görünmeyen bir evde ise,
22. tekrar ortaya çıkacaktır,
23. o zaman şu lanetleri söyleyeceğim,
24. düşmanlar, yabancılar, kötü niyetliler ve

BABL'İN TARİHİ VE BABL'DE YAŞAM

zarar vericiler,

25. dilleri kötü şeyler söyleyenler,

26. ne yaparlarsa yapsınlar,

27. benim kitabem başarılı olacaktır,

28. ASSUR, yüce tanrı, Kharsak-kurra tapınağında ikamet eden,

29. tanrılar Anu, Bel, Hea, Tsiru,

30. büyük tanrılar, cennetin ruhları,

31. yeryüzünün ve içindekilerin ruhu,

32. düşmanlarımla acı çekmesini sağla,

33. keder verici bir lanet onları hemen vursun,

34. tohumları, güçleri ve isimleri yok olsun,

35. bu topraklarında ailesinden kimse kalmasın,

36. ülkesi zafer görmesin, halkı onu anmasın,

37. ve sınır taşları yerle bir olsun,

38. ve RIMMON sayesinde, seller ve,

39. kasırgalar onları mahvetsin,

40. rüzgar ekinlerini kurutsun, ve soyu da,

41. yok olsun, ürün alamasınlar,

42. topraklarını kıtlık vursun, sonra yağmurlar heryeri suya boğsun,

43. her taraf çamur ve harabe haline gelsin, RiMON onun ülkesini bir çırpıda yiyip bitirsin,

44. Mukhur-ili ayı, 20. gün, Shalman-Karradu'nun soyu.

Rimmon-Nirari'nin döneminden sonra tarih kuşkulu bir hal alıyor, kesin olarak bilinen tek şey Asur kralı Tukulti Ninip'in Babilistan'ı ele geçirdiği. Bunun ardından Asur kralı Assur-Danan saldırıya geçiyor ve Babilistan kralı Zagaga-suma-iddina'yı yenerek Zaba, Irriya ve Agarsal şehirlerini işgal ediyor.

Babilistan'ın bir sonraki kralının Bel-zakir-iskun

olduğu anlaşıyor; ve onun döneminde Elamlılar Kudur-nan-hundi'nin liderliğinde Babilistan'a birkaç şiddetli saldırı düzenliyorlar. Yaklaşık bu dönemde Birinci Nebukatnezar Babil kralı oluyor ve Asur kralı Assur-ris-isi'ye (veya ilim) karşı üç büyük sefer düzenliyor. İlk seferin ayrıntıları bilinmiyor; ikincisiyle ilgili olarak Nebukatnezar'ın ordu yükünü yakarak geri çekildiğini okuyoruz; ve üçüncü saldırıda Asurlular tarafından yenilerek atlı arabalarının kırk tanesinin ele geçirildiğini biliyoruz.

Assur-ris-isi, Assur-Danan'ın torunu ve M.Ö. yaklaşık 1120'de Asur kralı olan I. Tiglath-Pileser'in babasıydı. I. Tiglath-Pileser Babil'in sonraki kralı olan Marduk-nadin-ahi ile çarpıştı; Asur üzerine yürüdü ve tanrılar Ram-manu (Rimmon) ve Sala'nın heykellerini alıp götürdü. Bunun üzerine Tiglath-Pileser de ordusunu topladı ve Babil'e bir saldırı düzenleyerek bütün Babilistan'ı ele geçirdi. Sippara kentinin iki yakasını ve ayrıca Upe ve Rapiku'yu işgal etti.

I. Tiglath-Pileser'in demir yumruğu altında Asur gerçekten büyük bir imparatorluk haline geldi. Babasının ölümünün ardından isyan eden bütün halkların üzerine yürüdü ve onları yendi. Orduları en zorlu topraklardan geçti, şişirilmiş deri ve salları üzerinde nehirler aştı. Akdeniz kıyıları kadar uzak bölgelere ulaştı ve anlatımlara göre kral Arvad'da bir gemi seferi sırasında bir yunus öldürdüğünü anlatmaktadır. Lübnan orman ve dağlarına doğru yaptığı yolculuğu sırasında yüz yirmi aslan ve diğer bazı hayvanlar öldürmüştü. Öte yandan halkının refahını da düşünüyordu. Bu yüzden, Assur-

BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

Dailan'ın inşa ettirdiği kanalı yeniden yaptırmış, böylece Asur kentine su getirmiş ve gerekli onarımları gerçekleştirmiş. Çeşitli binalar yaptırmış, bunlardan birindeki kulelerden birinde bulunan üç tomarda hüküm sürdüğü yıllara dair önemli olaylar anlatılıyor. Bu kralın ölümünün ardından (M.Ö. yaklaşık 1100'de), Asur tahtına Assur-bel-kala geçiyor ve bu sırada Marduk-sapik-kullat Babilistan kralıdır. Babilisitan kralı öldüğünde, Babilliler önemli bir soydan gelmeyen Rammanu-abla-iddina'yı tahta oturtuyorlar.

Bu kralın hükmettiği döneme dair çok önemli bir yazıt çok büyük bir beyaz taş üstüne kazınmıştır ve Bit-Karzi-yabku kralı Ritti-Marduk'a verilen büyük bir toprak parçasından bahseder. Yazıtın İngilizce bir tercümesi Bay Pinches ve bendeniz tarafından yapıldı ve Proceedings of the Society of Biblical Archeology'nin Nisan 1884 sayısında yayınlandı; bir kopyasını aşağıda arz ediyorum:

~

STONE OBJECT CONTAINING A N INSCRIPTION OF NEBUCHADNEZZAR I. B.C. 1120 (ANDUVA
RECORDING A GRANT OF PRIVILEGES TO RITTI-MARDUK, KING OF BIT-KARZIYABUK.
FOUND AT ABU-HABBAH (SEPHARVAIM) BY MR. H. RASSAM.

D 2

I Nebukatnezar'ın bir kitabesinin tercümesi; Bit-Karziyabku kralı Ritti-Marduk'a verilen topraklar ve bazı imtiyazlara dair, M.Ö. 1120. Bay H. Rassam tarafından Abu-Habbah'ta (Sepharvaim) bulunmuştur.

1. Tanrıların kralı Marduk, muzaffer prens Nebuchadnezzar'ı,
2. Babil soyundan, yüce olan, kralların kralını,

BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

3. savaşçı kral, Eridu hakimini üzerine gönderdiğinde,

4. bu ülkenin güneşi, halkının sevinci,

5. sınırların koruyucusu, Babilistan'ın oğullarının atası,

6. hak ile hükmeden adaletin kralı,

7. savaş yapmak için ordusunu güçlendire savaşçı insan,

8. yüce oku taşıyan ve savaşta korkusuz olan,

9. silahlarıyla Lullubi ülkesinin kuvvetini alaşağı eden,

10. Phoenicia fatihi, Kassite'lerin yok edicisi

11. kralların gözbebeği, prens, tanrı Marduk'un sevgili kulu,

12. [tanrıların kralı Marduk'un gönderdiği cümlesi, metinde bu satırda yer alıyor (bkz. satır 1)

13. onu Akad'dan öç almak için silahlarıyla gönderdi,

14. tanrı Anu'nun kalesi olan Der'den,

15. otuz kasbu tutan bir bölgede (100 kilometreye yakın) heryeri yok etti,

16. Tammuz ayında yola çıktı,

17. ateş gibi yanan bir havada,

18. ve her yanı filizlenmiş bitkilerle (veya ormanlarla) kaplı yollarda,

19. orada hiç su yoktu, her taraf tamamen mahvolmuştu,

20. ama büyük atların güçleri yerindeydi,

21. ve o zaman bu savaşçı kahraman yine gayrete geldi,

22. yüce kral öne atıldı, ve tanrılar da onu desteklediler,

23. ve Nebukatnezar yürüyüşe geçti, kimse kar-

şısına çıkamadı,

24. arazinin zorlukları yüzünden yılıp da geri dönmedi, çok büyük ağaçlar kestirdi,

25. Bit-Karziyabku'nun evinin lordu Ritti-Marduk,

26. ki onun kalesi Bit-Imitti'dir,

27. yüce kral pes etmedi, Ula nehrine kadar her yeri ele geçirdi,

28. güçlü kral hızlı bir şekilde yürüdü

29. her bölgenin kralları buraya geldiler ve savaş tutuştular,

30. aralarında ateşler parladı

31. güneşin yüzü toz bulutlarından kapandı,

32. kasırgalar ve fırtınalar her yanı vurdu,

33. bu savaşın fırtınasında,

34. bir kahraman, atlı arabasıyla, yanında duran kişiyi bile göremiyordu,

35. Ritti-Marduk, Bit-Karziyabku evinin lordu,

36. ki onun kalesi Bit-Imitti'dir,

37. yüce kral pes etmedi, onun kalelerini yaktı,

38. savaştan asla korkmadı, düşmanın üzerine yürüdü,

39. ve lordumun düşmanları onun öfkesiyle dize geldi,

40. savaş lordları, tanrı Istar ve Rimmon'un emriyle,

41. kötülük onu kuşattı, ve sonra onun ülkesi Elam kralına boyun eğdirildi,

42. ama kral Nebukatnezar kendine düşeni büyük bir güçle aldı,

43. ve Elam'ı ele geçirerek bütün mallarını yağma etti,

44. zafer ve yüreğinde sevinçle Akad'a döndü-

ğünde,

45. Ritti-Marduk'a hoşnutlukla baktı, Bit-Karziyabku evinin efendisine,

46. ki, lordu olan krala düşman olanlarla savaşmıştı o,

47. Bit-Karziyabku'nun Namar diyarındaki tüm şehirlerine gelince,

48. ki onları daha önceki bir kral düşmanlarından kurtarmıştı, ve bunlar antlaşmaya aykırı olarak Namar sınırları altına alındılar,

49. kral ve lord Nebukatnezar onları imar etti,

50. kral prensleri barıştırdı, bu kentler eski günlerdeki gibi özgürlüklerini verdi,

51. Namar ülkesinin bütün topraklarında kralın elçileri,

52. ve Namar'ın valisi ve lideri, artık şehre girmeyecektir,

53. artık atların, kırsakların ve tayların sahibi olmayacaktır,

54. onlar şehrin ortasına konulacaktır,

55. artık öküz ve koyunlar için vergi Namar valisi ve kral tarafından alınmayacaktır,

56. samanlar için de aynısı geçerlidir,

57. vergi toplayıcılara eşekler verilmeyecektir,

58. aygır bakıcıları artık şehre girmeyecektir,

59. kırsaklar arasındaki aygırlar verilmeyecektir,

60. bitkilerin meyveleri sakal ağaçları kesilmeyecektir.

Sütun II

1. Bit-Samas hisarı ve Ilu-Basa şehri hisarı onarılmayacaktır,

2. köprü yapılmayacak, yol açılmayacaktır,

3. Nipur ve Babil halklarından, kralın ordusu için,

4. Bit-Karziyabku şehirlerind eikamet edenler kadar çok,

5. ister kasabada ister ülkede olsun, kimse tutuklanmayacaktır.

6. Tanrı Tuk'un Namar ülkesinin sınırlarında onunla konuştuğu zamanlardan beri,

7. bereketin kralı Nebukatnezar, Ritti-Marduk şehirleri,

8. Karziyabku'nun oğlu, Namar diyarının bütün toprakları,

9. gelecek günle riçin özgür kılınmıştır, ve bu şehillerde ikamet edenler,

10. Namar lideri ve valisindne bir tazminata hak kazanmışlardır,

11. böylece bu şehirler serbest bırakılmıştır.

Şahitlerin listesi buradadır:

12. Nazi-Marduk, Akad'ın kalu'su (yani oralı) Kurkame'nin oğlu,

13. Arad-Nana, toprak kayıtçısı Damik-Ramma-nu'nun oğlu,

14. Marduk-kudurri-uşur, Bel rahibi,

15. Tubiyaenna, yüzbaşı,

16. Ardu-tariş-biti, saray kapıcısı Zabri'nin oğlu

17. Samas-nadin-sumi, Isin şehrinin valisi Atta-ilu-ma'nın oğlu,

18. Bau-sum-iddina, Babil valisi Hunna'nın oğlu,

19. Balatsu-Gula, yüksek rütbeli memur Arad-Ea'nın oğlu,

BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

20. Marduk-ken-abli, hazine evinin satam'ı Himile'nin oğlu,

21. Arad-Gula, usti valisi Kalbi'nin oğlu,

22. Tcib-asab-Marduk, Halman diyarı valisi Esaggil-zir'in oğlu,

23. Bel-nadin-sumi, Namar valisi Kirban'ın oğlu,

24. Ve Namar prensi Nebukatnezar şahittirler.

25. Bu levhayı yazan katip, Bel-tabni-bullit, Gas-su'dur.

26. Gelecek günlerde,

27. Kirban'ın oğulları ve arasında veya her kim olursa,

28. Namar diyarının valiliğine atanacaktır,

29. veya Namar diyarının yüksek rütbeli memuru olacaktır, ve küçük veya büyük her ne varsa,

30. Bit-Karziyabku kentlerinde,

31. Namar ülkesinin sınırlarındaki kral onları serbest kılmıştır,

32. kraldan ve onun tanrılarından korkmasın, onları geri getiecek ve eski sınırları yeniden diktir,

33. ve tanrı ve kralın adını yok edecektir ve başka bir ada yazacaktır,

34. sakla veya sakka ya da sama veya kötü bir adam,

35. kışkırtacak, ve bu levhayı taşlarla parçalayacak,

36. veya ateşle yakacak ya da nehre atacak ya da görünmeyen bir yerde saklayacaktır,

37. bütün büyük tanrılar, cennet ve yeryüzünde adları kayıtlı olanlar,

38. bu adama lanet etsin, Tanrı ve kral onu mahvetsin,

39. yerin ve göğün Ninip kralı ve tanrıça Gula, adalet evinin yüce tanrıçası,

40. onun sınır taşını yok edip soyunu sürgün et-sin,

41. Rimmon, yerin ve göğün büyük lideri, su yataklarının ve yağmurların efendisi,

42. onun derelerini balçıkla doldursun,

43. onu açlık ve yoklûğa mahkum etsin,

44. eziyet, alçalma ve kötülük gün be gün, gece be gece onun etrafını sarsın,

45. öyle ki enzaka dönen şehrinin insanlarına eziyet etmeye başlasın,

46. Sumaliya, parlayan dağların tanrıçası,

47. yüksek yerlerde ikamet eden, ve tepeler üstünde yürüyen,

48. namar tanrıları Rammanu, Nergal ve Nana,

49. Siru ve Der kenti tapınağının oğlu Supu,

50. tanrı Sin ve Akad tanrıçası, Kirban evinin tanrıları,

51. kalpleri kudretli olan bütün yüce tanrılar,

52. onu kötülüğe mahkum etsin,

53. inşa edeceği binaların sahibi bir başkası ol-sun,

54. vücudunun yanlarında keskin ağrılar, göz-lerinde cerahat olsun,

55. işgalcilerin önünde diz çöksün,

56. düşmanı onun yakarmalarını dinlemesin,

57. onun hayatını hemen elinden alsın,

58. evleri yok olsun ki elleri çamurlara dalsın

59. yaşadığı sürece düşmanları ona sıkıntılar yollasın,

60. yer ve gök durduğu sürece, düşmanları onun soyunu topraklarından sürsün.

Daha sonra on yedi yıl boyunca Simmas-Sihu (veya Sipak), yani Iriba-Sin'in oğlunu tahtta görüyoruz. Onun hükümdarlığında Elamlılar Sippara'yı yağmalamışlar ve büyük kargaşalar yaratmışlar. Onu halefi olan Ea-mukin-ziri ise Kutmar'ın oğluydu ve sadece üç ay saltanat sürdü. Onun ardından gelen Sappai'nin oğlu Kassu-nadin-ahi ise altı yıl hüküm sürmüştü ve daha sonra Bazi'nin oğlu E-Ulbar-sakin-sumi tahta oturmuş. Bu kral on beş yıl hüküm sürmüştü, kardeşi Ninip-kudurri-usur iki yıl ve adı kesin olarak bilinmeyen bir diğer kardeşi de üç ay boyunca tahtta kalmışlar. Ardından bir Elam hanedeninin altı yıl boyunca ülke yönetiminde olduğunu görüyoruz.

Burada tarih, Iriba-Marduk'un oğlu II. Marduk-Baladan'a gelinceye kadar yine kuşkulu bir hal alıyor. Sibir adındaki bir kralın Asur üzerine yürüdüğünü ve Adlil isimindeki bir kenti yok ettiğini biliyoruz. Ardından Nabu-sum-damik isimli bir kral tahta geçiyor, ama Asur kralı Ram-manu-Nirari tarafından yeniliyor. Nabu-sum-damik'ten sonra Nabu-suma-iskun isimli bir kralın Babil'de hükümdar olduğunu görüyoruz ve o da Asur kralı tarafından yenilgiye uğrattılıyor. Daha sonra Babil'i yedi yıl boyunca IV. Tukulti-Ninip adlı bir Asur kralı yönetiyor.

Yaklaşık olarak bu dönemde Yahudi ulusu ve krallığı David ve Solomon hükümdarlığında büyük bir kudrete erişiyor. Onların etrafındaki milletlerin hiçbirinin Zobah kralı Hadar-ezer'i yenmesinin ardından David'in krallığına karşı herhangi bir saldırı düzenleyecek veya ona zarar verecek kadar bir güce erişememiş olmaları çok gariptir. Mısır bu dö-

nemde sesssizdir ve dostça davranan Asurlular da yavaş yavaş bütün önemlerini kaybetmiş ve nihayet imparatorluk Assur-naşir-pal yönetiminde yeniden canlanana kadar bu şekilde devam etmiştir.

Assur-naşir-pal Asur'da yönetimdeyken, Nabu-abla-iddina da Babilistan'da egemendi. Suhi'lerle ittifak kurdu ve birlikte Asur kralının gücüne karşı koymaya teşebbüs ettiler. Fakat bunu başaramadılar ve iki günlük savaşıdan sonucunda yenildiler. Babil kralının kardeşi olan Zabdan, ordunun lideri Bel-pal-iddina ile birlikte esir alındı. Suhi'lerin lideri ve adamlarından yetmiş nehir yolundna kaçmayı başardılar.

Ardından Babil kralı, yeni ölmüş olan Assur-naşir-pal'in oğlu Asur kralı II. Shalmaneser ile bir antlaşma yaptı. Bu kral Güneş-tanrısına tapıyordu ve Güneş-tanrısı levhası adı verilen levhada Sutı adındaki bir düşmanın, kendinden önceki dönemde Babil'i işgal ettiğini, Güneş tapınağına saldırdığını ve bölgeye önemli derecede zarar verdiğini anlatıyordu. Ondan önceki krallar birkaç önemli onarım yaptırmışlardı ama hiçbirisi onun kadar fazla şey yapmamıştı. Bu tapınağın desteklenmesi için kraliyet çiftliklerinden o bölgeye kadar giden bir yol açtırmış ve rahiplere değerli kıyafetler hazırlattırmıştı.

Tacın bir sonraki yasal varisi Nabu-pal-iddina'nın oğlu Marduk-suma-iskun idi, ama Marduk-bel-usati adında biri ortaya çıktı ve ayakta kalmasının da yardımıyla tacı gaspederek ülke yönetimini ele geçirdi. Asur kralı II. Shalmaneser yasal mirasçının tarafını tuttu ve ona yardım etmek üzere yürüyüşe geçti. Mirasçı Halman'a kaçmıştı ama Asurlular

tarafından yakalanarak öldürüldü. İsyan Asur kralı tarafından Gan-nanati'de bozguna uğratıldı ve bunun ardından Babil üzerine yürüdüler. Nimshi'nin oğlu Jehu'ya haraç ödetenin bu kral olduğunu unutmamak gerekir; British Museum'da bulunan kara obelisk'te [dikili taş (ç.n.)] Jehu'nun bir tasviri vardır, burada Asur kralının önünde diz çökmüş halde görülmektedir. Bu kral levhalarla kaplı çok sayıda muhteşem kapı diktirmiştir, bunlarda kendi savaşlarına ve seferlerine dair bazı sahneler çok güzel bir şekilde işlenmiştir.

Daha sonraki Babil kralları Bau-ahi-iddin ve Marduk-balatsu-ikbi oldu. Onlar hakkında bilinen tek şey ikincisinin Asur'daki Samsi-Rammanu'nun hükümdarlığı sırasında kral olduğu ve Babilistan'a pek çok baskın düzenlediğidir. Bu saldırılardan birinde Dur-papsukal'ı aldı ve bir diğerindeyse Babil ordusunu bozguna uğrattı. Babil tarihi, krallarının isimleri bakımından çok sessiz kalıyor, ama komşu krallık Asur'un kroniklerinden biliyoruz ki III. Rammanu-Nirari, III. Shalmaneser ve Assur-Dan isimli krallar tarafından Babil'e karşı pek çok sefer düzenlenmiş. III. Rammanu-Nirari M.Ö. 812 civarında ölen Samas-Rimmon'un oğluydu. III. Shalmaneser ise M.Ö. 783 ve M.Ö. 767 yılları arasında Babil'e üç sefer düzenlemişti.

Bu noktada Babil tarihinde yaklaşık yirmi yıllık bir boşlukla karşılaşyoruz, bunun ardından karşı-mıza Nabu-naşir adında bir kral çıkıyor. Kitabelerde ondan hiç bahsedilmiyor ama Ptolemaeus'un kitabında ona rastlıyoruz. Onun hükümdarlığı sırasında Asur'un başında III. Tiglath-Pileser vardı ve Kuri-galzu hisarını ele geçirdi (aynı isimli Babil

kralı tarafından yaptırılmıştı), ayrıca Sippara'nın da bir kısmını ele geçirerek burayı Samas'a, Güneş-tanrısına adadı. Nabu-naşir yaklaşık M.Ö. 734'te öldü ve yerine iki yıl hüküm sürecek olan Nabu-nadin-ziri geçti. O da kendisinden sonra sadece birkaç hafta tahtta kalacak olan Nabu-suma-ukin'e yerini bıraktı. Bu dönemin Asur kralı olan Tiglath-Pileser'in yazıtları Babilistan'da her biri kendi şehrine ve ordusuna sahip olan çok sayıda önemli şef olduğunu işaret ediyor. Bize üç isimden söz ediyor; Nabu-usabsi, Zakiru ve Ukin-ziru. Bu sonuncu lider muhtemelen Ptolemaeus'un da bahsettiği Chinzirus'tur ve bu kral yaklaşık M.Ö. 730'da Babilistan'ın yegane kralı haline gelmiştir. Ptolemaeus'un kitabında Ukin-ziru adının ardından Ilulaeus ismine rastlıyoruz (Asurcada Ulaa).

Babilistan'ın son iki veya üç yüz yılı bazıları kaybedilen bazıları kazanılan aralıksız savaflara sahne oldu. İnsanlar sahip oldukları konumu yitirmemek için güçlerinin son damlasına kadar kullanmak zorunda kalmışlar ama yavaş yavaş Asur'un gücü heryeri kaplamış ve nihayet Asurlular ülkenin tek hakimi haline gelmişler. Fakat sonra Marduk-Balladan veya Marduk-pal-iddina (Marduk'un bir oğlu oldu anlamında) adında yeni bir kralın ortaya çıktığını görüyoruz. Bu kral Ptolemaeus'un kitabında Yugaeus olarak geçen Yakın'ın oğluydu ve büyük bir hükümdarlık yeteneğine sahip olduğu anlaşıyor. Fakat ordu gücü bakımından M.Ö. 722 ilâ yaklaşık M.Ö. 712 arasında tahtta olan Asur kralı Büyük Sargon'la boy ölçüşecek bir durumda değildi ve bu dönemde Sargon'a karşı kendisine yardım etmesi için Hezekiah'e bir elçi gönderdiğini

biliyoruz. Ardından elçisini Elam kralı Humbanigas'a da gönderiyor ve ondan aldıkları destekle Babilliler isyana kalkışıyorlar. Asur kralı Sargon onları yeniyor ve ülkeyi yakıp yıkıyor. Bu, Asur tarihinin en enteresan dönemlerinden biridir, zira büyük Asur kralı bu dönemde Yahudilerle çok yakın temasa geçiyor. Yirminci bölümde İsaiah bize Ashdod'u alması için Tartan'ını gönderdiğini ve orayı aldığını söyler, ayrıca Sargon'a ait bir kil silindir parçasında Asur kralının şehri almak için kullandığı araçların çok görsel tasvirleri yer alır. Bu kuşatma M.Ö. 711'de yaşanır ve Sargon bunu şöyle anlatır:

“Dokuzuncu seferimde Filisti ve Ashdod’a gittim, ayrıca Büyük Deniz yanındaki bölgeye (Akdeniz). Ashdod kralı Azuri, bana haraç vermeyi reddetti, ayrıca çevrede bulunan Asur düşmanı krallara da elçiler göndererek arkamda iş çevirdi. Onun, halkı üzerindeki gücünü parçaladım ve topraklarını yağmaladım. Bunun ardından kardeşi Ahmuti’yi bölgenin başına getirdim. Vergileri belirledim ve diğer komşu kralların yaptığı gibi bana ödenecek olan haracı tespit ettim. Ama onun kötü niyetli halkı bu haracı vermek istemedi, kendi krallarına karşı ayaklandılar ve kral bana karşı sadık davrandığı için onu tahttan indirdiler. Onun ardından Yaman adında biri tahtı ve yönetimi gasp etti, bu halk tahtın yasal varisi olmayan bir adamı başa geçirdi. Birliklerini savaş için topladılar ve kenti bana karşı takviye ettiler. Şehrin etrafında boydan boya 10 metre derinlikte hendek kazdılar ve kentin bütün sularını hendegin içine yönelttiler. Filisti, Judah, Edom ve Moab’ta oturanların hepsi, denizin kenarındakiler de

ihamet sözleri konuştular, oysa bunların görevi lordum Asur'a hediye ve adaklar getirmektir. Bunlar ve başlarındaki asi şefleri Mısır kralı Firavun'a hediyeler sundular ve ondan yardımını istediler. Bunun üzerine ben, Sargon, büyük prens, Asur ve Marduk'un kulu, Asur'un onurunu kıskanarak, sel döneminde Fırat ve Dicle üzerinden geçtim. Kendisine güvenen ve benim otoriteme boyun eğmeyen Yaman, benim Hititlerin diyarına kadar uzanan seferimden haberdar oldu ve Asur'un azametinin onu yok edeceğini anladı. Çok uzaklara, Mısır yakınındaki Meroe'ya kaçtı ve bir daha ondan haber alan olmadı."

Hezekiah Marduk-Baladan'ı desteklemez ve o da bunun üzerine Elam kralı Kudur-Nahhunte'ye başvurur ve müttefik olurlar. Ordusunu hazırladıktan sonra, Asur'lu Sargon'un yürüyüşüne karşı koymak için istihkamlarını güçlendirir. Fakat Durathara kenti ele geçirilir, kral kaçmak ve kendi ülkesi Beth-Yakur'a sığınmak zorunda kalır. Yolda Ikbi-Bel adındaki bir kente gider ve Sargon da Babil'i işgal ettikten sonra yönünü buraya çevirir. Marduk-Baladan ve destekçileri Ikbi-Bel'i terk eder, DurYakin'a kaçar ve burayı iyice güçlendirirler. Ama bütün bunlar bir işe yaramaz ve Sargon şehri alarak Marduk-Baladan ve bütün ailesini oradan sürer.

Sargon M.Ö. 705'te ölmüş ve yerine oğlu Sennacherib geçmiştir. İki yıl boyunca huzur içinde hüküm sürer ama sonra Eusebius Hagisa adında biri (muhtemelen kitabelerde Marduk-zakir-sumi olarak geçen kişi) tahta çıkar ve Sennacherib azledilir. Marduk-Baladan derhal ordularını toplar ve isyancıya saldırarak öldürür. Ardından tahta ken-

disi geçer. Sennacherib ordularını tekrar toplar ve Ninova'dan yürüyüşe geçer, nihayet Kisu kentinde Marduk-Baladan'la karşılaşarak onun Guzummanu'ya kaçmasına neden olur. Daha sonra kendi kaderini paylaşmaya hazır olan insanları bir araya toplayarak onları Basra Körfezi'nin yanında yer alan Nagitu adlı bir bölgeye götürdü ve burada sürgündeyken öldü.

Sennacherib, Babil tahtına Bel-epus adında genç bir adamı oturtur. Ardından Gahul'un oğlu Suzub adında bir başka Babilli isyankar ortaya çıkar ama Sennacherib'in onu alt edip ülkesini yağmalaması çok uzun sürmez. Esir alınır ve Ninova'ya götürülür. Sennacherib şimdi Nagitu'daki Marduk-Baladans yerleşimini yok etmeye çalışırken işgal edilmiştir ve amaç için uğraşırken Suzub kaçmayı başarır, ona Elam kralı yardım eder ve kral olmak üzere Babil'e doğru yürüyüşe geçer. Yolu Asurlular tarafından kesilir ve saklanmaya mecbur kalır, ama kısa süre sonra bir başka ordu toplar ve yine Babil'i alarak kendisini kral ilan eder. Asur ordusuyla Dicle'de Halub savaşında karşı karşıya gelir. Burada yenilir ve ona katılmış olan Marduk-Baladan'ın oğlu Nabu-sumu-iskum, muzaffer Asur ordusunun eline düşer. Suzub kaçır ve yardımcısı Elam kralı Umman-Minanu da kendi krallığına geri çekilir.

Sennacherib'in Judah kralı Hezekiah üzerine başlattığı saldırıyla ilgili anlatımları önemli olduğu için burada bir tercümesini sunuyoruz:

"Üçüncü seferimde Chatti diyarı üzerine yürüdüm. Yüceliğimin ve azametimin dehşeti Sidon

kralı Elulæus'u çok korkuttu ve denize kadar çekildi, ben de topraklarını hükmüm altına aldım. Asur ordularının üstünlüğü Büyük Sidon'a, Küçük Sidon'a, Beth-Zitti, Sarepta, Mahallib, Ushu, Ekdippa, Akko'ya, ve onların sığınaklarına, kalelerine, topraklarına boyun eğdirdi ve garnizonları benim emrim altına girdiler. Tahta Eth-Baal'I oturttum ve ona yıllık bir haraç belirledim. Samsimurna'lı Menahem, Sidon'lu Eth-Baal, Arvad'lı Abdiliti, Byblos'lu Urumilki, Ashdod'lu Mitinti, Ammon'lu Pudil, Moab'lı Chemosh-Nadab, Edom'lu Malikram ve Fenike ile sahil kesiminin bütün kralları bana hediyeler sundular ve ayaklarını öptüler. Askelon kralı Sidka'nın atalarının tanrılarını oradan taşıttım, çünkü o bana boyun eğmedi, ayrıca onun karısını, oğul ve kızlarını, erkek ve kız kardeşlerini ve akrabalarını da Asur'a götürdüm. Kralları olarak da önceki liderleri Rukibtî'nin oğlu Sarludari'yi atadım. Onu haraca bağladım ve o da ödedi. Sonra seferlerime devam ederek Bethdagon, Joppa, Bene-Berak, Azuru, Sidka şehirlerine yürüdüm, bana zamanında boyun eğmedikleri için buraları işgal ettim ve sahip oldukları şeyleri yağmaladım. Ekron şehrinin baş rahiplerinin ve halkının kalpler, kralları Padi'ye bağlıydı, ve o Asur'un sadık bir derebeyi idi, ona Judah'ın Hezekiah'ı gönderdim, onu zindana attırdı ve korkuttu, onlar da Mısır valilelerinden yardım istediler, çok sayıda okçu, atlı araba ve atlar ki hepsi de Miluhha kralına aitti, bunlarla yardıma geldiler. Onlarla Altaku kentinin önünde çarpıştım ve yendim. Mısırlı komutan, Mısır kralının oğulları ve Miluhha kralının komutanını canlı olarak ele geçirdim. Ekron kentinin üzerine yürüdüm, isyanın elebaşlarını öldürdüm, isyana yardım

edenleri oradan sürdürüdüm ve geri kalanlarını affettim. Kralları Padi'yi Kudüs'ten çıkardım, onu yönetime getirerek haraca bağladım. Fakat Judah kralı Hezekiah bana boyun eğmedi, bunun üzerine ülkesinin kırk altı kentini kuşattım, ayrıca bölgedeki sayısız garnizonunu da, ardından buralarda yaşayanların 200.150'sini oradan sürdüm ve orayı yağmaladım. Hezekiah'yı Kudüs'te kısırdım, halkını sürgün ettiğim yerleri bu topraklardan ayırdım, Ashdod, Askelon, Ekron ve Gaza'ya verdim ve yıllık haraçlarını arttırdım. Gücümün azametimin dehşeti Hezekiah'yı korkuttu, ondan otuz talen altın, sekiz yüz talen gümüş, değerli taşlar, fildişi koltuk ve se-dirler, hayvan derileri, nadir ahşapları, kızlarını, karılarını ve maiyetini alarak Ninova'ya götürdüm.”

Sennacherib'in Babil'den aldığı intikam çok şiddetli olmuştu. Tapınakları yıktı, duvar ve kuleleri yerle bir etti ve onları Aras nehrine attı. Yıkabileceği her şeyi yıkmıştı. Bu kralın sebep olduğu hasarların gerçek bir tarifini yapabilmek mümkün değildir.

Babil'de asırlar boyunca elde edilmiş bilgilerin ve tecrübelerin birikimini yok etti. Buradaki kütüphaneler Semitik ırkların en medeni olanlarının tüm bilgi ve bilimsel birikimlerini sakladıkları yerlerdi. Astronomi kitapları ve gök cisimlerine dair gözlem raporlarının hepsi oradaydı, ayrıca mitler ve “*dünyanın çocukluk dönemine ait*” öykülere dair muhteşem koleksiyonlar vardı. Diğer bütün büyük binalar gibi kütüphaneler de zarar görmüş olmalı. Dünyanın diğer uluslarının de kültürlerini beslemiş olan efsaneler ve öyküler, bunlara kaynaklık etmiş olan mitolojilerle birlikte Sennacherib'in zalimce ve

gereksiz intikamı yüzünden “Tanrının kapısı” olan kentle birlikte yok edildi.

Rabshakeh’in¹⁵ (Asurca 𒂍 𒂊 𒂍 𒂊) kibirli konuşmaları herkes tarafından bilinmektedir ve hiç kuşku yok ki bunlar kralın bizzat yazılmasını istediği sözlerdir. Bu kral konuşmalarında mağrur, eylemlerinde zalimdi ve kitabelerindeki her bir kelime onun bu kibirini yansıtır, “*ben yüce kralım, azametliyim*”.

Sennacherib, Bel-epus’u tahttan indirdi ve yerine yani Babil yönetimine oğlu Assur-riadin-sumi’yi geçirdi. Bu kavgaların ayrıntıları Asur tarihine aittir, ama Babil’in tarihini tam olarak anlayabilmek için bunlara da kısaca temas etmek gerekiyor.

Assur-nadin-sumi yaklaşık altı yıl hüküm sürdü, ardından tahta Nergal-edir ve ondan sonra da Musesib- Marduk geçti. Sennacherib yaklaşık M.Ö. 681’de öldürüldü ve yerine geçen oğlu Assur-nadin-sumi de M.Ö. 694 civarından hayatını kaybetti. Bir diğer oğlu olan Esarhaddon Asur krallığının başına M.Ö. 680’de geçti ama bu arada Marduk-Baladan’ın oğullarından biri olan Nabu-zir-napisti-esir baba-sının basra Körfeşi yakınlarında bulunan dominyonlarını ele geçirerek Babilistan’ın başına geçmeyi denedi. Onun ölümünün ardından Sennacherib’in oğulları taht kavgasına tutuştular. Bu kavgalar sürerken Nabu-zir-napisti-esir, o zamanlar Ningal-iddina tarafından idare edilen Ur şehrine saldırdı. Orada on tapınak inşa ettirdi, ayrıca British Museum’da hem Babilce hem Asurca yazılmış bazı kitabeler mevcuttur ve bunlar buradaki halkları ve yöneticilerini olabildiği kadar kendi yararına çalış-

BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

tırmaya gayret ettiğini kanıtlamaktadır. Bu kralın yumuşak ama kesin politikası savaşa her daim hazır olan çeşitli kabilelerin heyecan ve kızgınlıklarını yatıştırmayı başarmıştı. Böylece bu kralın kısa süren hükümdarlığında, yani on üç sene boyunca bölgede zafer ve barış egemen oldu. Asur krallığını oğlu Assurbanipal ile birlikte yönetti ve Babil'in yönetimini ise Samullu-sum-ukin veya Samas-sum-ukin adındaki diğer bir oğluna bıraktı.

BÖLÜM V

Ninova'nın Düşüşü Nebukatnezar - M.Ö. 668-560

ON ya da on iki yıl boyunca bu topraklarda barış hüküm sürdü. Bundan sonra Urtaki diye bilinen Elam'ın bir kralı, Gambulu'nun kralı Bel-basa ile bir antlaşma yaptı ve Assurbanipal ve kardeşine karşı tekrar savaş başladı. Bunu duyan Assurbanipal, bu krallarla savaşmak için bir ordu gönderdi ve Urtaki'yi Elam'ın dışına sürmeyi başardı, daha sonra şehri fethetti ve Urtaki'nin oğlu Umman igas'ı tahta geçirdi. Assurbanipal'i asıl şimdi başka bir tehlike bekliyordu. Kardeşlerinin ruhu onun boyun eğmesi fikrine kızıyordu ve bunu bilen Elam'ın kralı, Assurbanipal için artık bir düşmandı. Bel, Nebo ve Nergal tanrılarının tapınaklarını açan günahkar hükümdar onların altın ve gümüşlerini alarak bunları Elam'ın kralı Umman-igas'a gönderdi ve kardeşi Assurbanipal'e karşı tekrar savaşabilmek için onun yardımını istedi. Elam kralı velinimetine karşı tekrar hızlı bir şekilde bir ordu topladı ve bu

büyük orduyu kullanarak Babil kralı ile birlikte bir dizi çaresiz ve sert savaş başlattılar. Elam kralı bu sefer için şehrinden ayrılır ayrılmaz, kendi oğlu Parritu isyan etti ve babasına saldırarak onu öldürdü, Assurbanipal'e hediye olarak da başını gönderdi. Ancak babası Umman-igas'ın politikasını takip ederek Babilli grupları birleştirdi. Asur ordusu Babil kralını ve yandaşını yendi ve M.Ö. 648 yılında Babil'i ele geçirdi. Kral, sarayını ateşe verdi ve kendisi de alevler içinde can verdi.

Assurbanipal derhal isyancıları cezalandırdı, ama III. Marduk-Baladan'ın torunu, bir sahilin valisi olan Nabu-bel-zikri Elam'a kadar geldi ve Inda-igas'a sığındı, buranın kralı Asur'u iyi tanzim eden bir kraldı, kralı bu olaydan haberdar etmek için ona bir elçi gönderdi. Assurbanipal doğal olarak Nabu-bel-zikri'nin de kendisine teslim edilmesini istedi. Bu istek Elam kralına ulaştırılamadan önce, o ve ailesi yönetimi ele geçiren Umman-alda tarafından öldürülmüştü. Assurbanipal Nabu-bel-zikri'nin teslim edilmesi için yeni krala da elçi gönderdi; o ise sonuçtan korkarak, zırh taşıyıcısını çağırdı ve kılıçlarıyla birbirlerine saldırdılar. Elam'ın kralı Umman-alda Assurbanipal'e Nabu-bel-zikri'nin cesedini zırh taşıyıcısının başıyla birlikte gönderdi. Samas-rsum-ukin yaklaşık yirmi yıl boyunca Babil'de hüküm sürdü ve daha sonra onun yerini yaklaşık yirmi iki yıl hüküm süren Kandalanu aldı.

Ondan sonra başka bir isyan patlak verene, yani M.Ö. 626'ya kadar Babilistan'da barış hüküm sürdü ve Asur kralı isyanı bastırmak için bölgeye Nabu-pal-uşur adında bir general gönderdi. Nabu-pal-uşur çok yetenekli ve ayrıntılı düşünme

NİNOVANIN DÜŞÜŞÜ

kabiliyetine sahip bir generaldi; ve isyanı bastırıp Babil'e egemen olurken gösterdiği yeteneğe dayanarak, Asur yönetimi onu Babil'in valisi yaptı. Daha sonra Babil'in kralı oldu ve eski günlerdeki gibi Babil'i büyük ve güçlü yaptı. Ancak kendi kontrolü altında orduların olduğunu ve elindeki bu kuvvetle istediği herşeyi yapabileceğini anladığı zaman, muzaffer birliklerini eski düşmanı olan Asurluların üzerine yöneltti. Babilliler, Ninova üzerine yapmayı tasarladığı saldırısında güçlü liderleri olan Nabu-pal-uşur'a yardım etmekten çok memmumdular. Asur yönetiminin hizmetinde bir general olmak yerine, o artık Asur kralının en zorlu rakibi ve hasmı olacaktı. Asur belli bir süre için bölgedeki en güçlü iktidar olmuştu ama gücü ve şanı azalmaktaydı, ayrıca rakibinin, yani Nabu-pal-uşur'un (Nabopolassar) sağlam iradeli iktidarına karşı direnecek veya onu kontrol edecek gücü kendinde bulamıyordu. O, Asur'un tek bir ulus tarafından sıkıştırılmayacağını görecektik kadar akıllıydı ve bu nedenle Mısır Firavunu Necho ile bir antlaşma yaparak Medyan kralı Cyaxares'ten kızı Amytes'i oğlu Nebukatnezar'a eş olarak vermesini istedi. Böylece bir antlaşma yapıldı ve yaklaşık M.Ö. 609 yılında krallar Asur'a karşı tekrar yürüyüşe geçtiler. Birçok yenilgiyle karşılaştılar ama sonunda Asur ordusu yenildi ve Shalman yani Asur kralının kardeşi öldürüldü. Birleşen krallar daha sonra Ninova'yı kuşattılar. Kuşatma sırasında Dicle Nehri taşıtı ve şehir duvarının en büyük bölümünü alıp götürdü. Asur kralı sarayda eşlerini ve eşyalarını bir araya topladı ve sarayı ateşe verdi, hepsi alevler içinde can verdiler. Düşmanlar şehre girdiler ve ellerine geçen her-

kesi ve herşeyi yok ettiler.

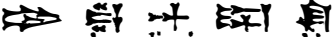
Ninova'nın düşüşüyle birlikte, Asur artık bir güç merkezi olmaktan çıktı. Babilliler, Sennacherib tarafından onlardan alınan intikamı ve yaptığı yıkımları hatırladılar ve Nabopolassar'ın bu davranışın öcünü almak için elinden geleni yaptığına dair hiç şüphe yok. Bu sırada Josiah, Judah'ın kralı, Mısır ordusuna karşı küçük ordusuyla birlikte harekete geçer.¹⁶ Bu cesur korkusuz hükümdarın kaderi herkesçe biliniyor, burada tekrarlamaya gerek yok.

Yehoyakim'in dördüncü yılında¹⁷, Babil'in kralı Nabopolassar, Mısırlılara karşı savaşmak üzere oğlu Nebukatnezar'ı gönderdi; savaş, şu veya bu sebeple ilan edilmişti. Nebukatnezar babasının talimatlarını yerine getirirken, Nabopolassar'ın ölüm haberi ulaştı; bu nedenle babasının tacını almak için derhal Babil'e doğru yola çıktı. Mısır kralıyla Nebukatnezar'ın savaşı M.Ö. 608 civarında Karkamış'ta yaşanan savaştır.

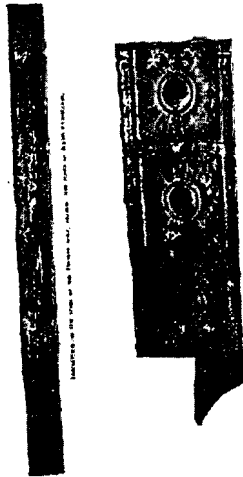
Nebukatnezar Babil'e ulaştığı zaman tahtı onun adına korumuş olduklarını gördü. Krallıkta başa geçtiği zaman çok sayıdaki esirini, Yahudiler, Fenikeliler, Suriyeliler ve Mısırlıları Babil'i dünyanın en büyük şehri yapmak üzere çalışmaya zorladı. Ve bir inşaatçı olarak onun yerini alabilen biri çıkmamıştır. Bir iç kısımda ve bir de dış kısımda olmak üzere iki devasa duvarla Babil'i çevirdi. Dış duvarı kolaylıkla onardı, ama iç duvarı tamamen yeniden inşa etti. On beş günde devasa bir saray inşa etti¹⁸ ve yaklaşık 800 metre mesafesinde Hit'ten Graine koyuna kadar harabelerinin izleri Sir Henry Rawlinson tarafından bulunan büyük bir kanal kazdı.

NİNOVA'NIN DÜŞÜŞÜ

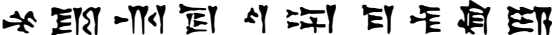
Nebukatnezar'ın Bronz Bir Kaide Üzerindeki Yazıtı

1.
D.P. Na - bi - um - ku - du - ur - ri - u - şu - ur
Nebuchadnezzar

sar ka - dingi - ra - ki
the king of Babylon (the gate of god)
2.
za - ni - in E SAG - ILI u E ZI - DA
the restorer of the temple Sagili and the temple Zida
3.
ablu asaridu sa D.P. Nabu - abla
the eldest son of Nabu - pal -

u - şu - ur sar tin - tir - ki a - na - ku
usur the king of Babylon (the seat of life) am I.
4.
a - na D.P. Na - bi - um bil - ni şı - i - ri
For the god Nabo, the supreme lord

NİNOVA'NIN DÜŞÜŞÜ

5. mu - sa - ri - ku u - um ma - la - ki - ya
the lengthener of the day of my rule (or kingdom)
6. E - zı - da bit - su i - na Bar - si - pa ki
E-Zida his temple in Borsippa
- es - si - is e - pu - us
afresh I built (made)

Suriye'den döndükten sonra Nebukatnezar, Mısır kralından yardım beklerken, Judsea Fenike'yle birlikte boyunduruluğundan kurtuldu. Sur şehrine karşı bir kere daha harekete geçti ama şehri almayı başaramadı. Bu nedenle şehrin ilerisine kamp kurarak önüne bir ordu bıraktı ve Kudüs'e gitti.¹⁹ Kudüs'te o zaman kral olan Jehoiakim (Krallar 2, xxvi. x) isyan etti ve sonradan boyun eğmesine rağmen, Nebukatnezar'ın onu zincirlere vurması ve onun yerine Yekoniya'yı geçirmesi boşunaydı.²⁰ Çok geçmeden Nebukatnezar Kudüs'e tekrar geldi, Yekoniya'yı tahtan indirdi, onu Babil'e götürdü ve onun yerine Sıdkiya'yı kral yaptı.²¹ Bununla birlikte Babil kralı Sur'lulardan çok fazla direnişle karşılaştı ve şehri ele geçirmesi tam on üç yıl sürdü. Bay Grote gibi çok iyi bir tarihçi bile şehrin aslında alınamadığını söylüyor; Jeremiah da Ezek de şehrin düşüşünü önceden yazmış downfall²² ve genel ola-

rak konuşursak sağlam iradesi olan Nebukatnezar için bu konuda yenilgi imkansız görünüyor, nitekim ona yardım etmek için Fenikelilerin bütün deniz kuvvetlerine ve ordusuna sahipti.

Sur şehrinin düşmesinden üç yıl önce, her nasılsa Sıdkiya'nın dokuzuncu yılında, Kudüs isyan etti ve yeni Mısır kralı Firavun Hophra'dan²³ yardım almak umuduyla Yahudi kralı Sıdkiya Mısır'a haberciler gönderdi. Ama yardım ulaşamadan önce Nebukatnezar Kudüs'ü işgal etti²⁴ ve Mısır kuvvetlerinin yolda olduğunu öğrenince kuşatmayı kaldırarak savaşmak üzere uzaklaştı. Bazısı Firavun Hophra'nın yenildiğini bazısı ise Babilliler ilerledikçe onun geriye çekildiğini söyler.

Nebukatnezar Kudüs kuşatmasından döndü ve iki yıl sonra saltanatının on dokuzuncu yılında şehir teslim oldu.²⁵ Sıdkiya'nın gözleri çıkarıldı ve Babile götürüldü.²⁶ Nebukatnezar tapınağı, şehri ve duvarlarını yerle bir etti ve insanların büyük bir kısmını kendi şehrine nakletti.²⁷

Birkaç yıl sonra her tarafı yağmalayarak Mısır kralıyla savaşmak için Suriye ve Filistin üzerinden yürüyüşe geçti. Her zamanki gibi başarılı oldu ve birçok ganimet ve esir ele geçirdi.²⁸ Nebukatnezar çok ilginç bir konudur, bu kral yanan fırına üç çocuk atmıştı ve peygamber Yeremya'ya çok nazik davrandığını da unutmamak gerekir. Daniel Belteshazzar olarak biliniyordu;²⁹ bu muhtemelen Beltis-sarra-usur adından gelmektedir, yani kralı koruyan Beltis.³⁰ Şu soru tekrar ve tekrar sorulmuştur; Daniel adı kitabelerde bulundu mu? Cevap ise hayırdır; ama bu gerçek kolaylıkla açıklanabilir. Bir doğu kralı herhangi bir büyük bir iş ya da senet

yaptığında veya herhangi bir savaşa girdiğinde, sadece kendi çabaları değil, generallerinin bu işteki payı da ona atfedilir ve herkesin katkısının olduğu zafer, hükümdarda birleştirdi. İncil'deki pek çok başka isim levhalarda bulundu, örneğin *Abramu Abraham, Adamu Adam, Ablu Abel, Mutu-sa-ili* (tanrının adamı) *Methuselah* ve benzeri. When Sennacherib ve his mighty army besieged Jerusalem, the Rabshakeh did all the work, but his name is not even mentioned in the account of the siege written by the kings orders. Sargon ve azametli ordusu Aşdod'u kuşattığı zaman, tüm işleri Tartan yaptı, ama onun adı kral tarafından yazdırılan tarihlerde hiçbir şekilde geçmez. Öyle ki, Daniel Babil ne kadar büyük bir adam olsa da ve ne kadar önemli işler yapmış olsa da, onun adını anmak ve hakkını vermek Nebukatnezar'ın yapacağı türden bir iş değildi. Daniel'de belirtilen Dura ovası, muhtemelen Duru yazıtlarında bahsedilen Babil'deki bölgelerden biriydi sadece.

Nebukatnezar 43 yıllık saltanattan sonra öldü ve M.Ö. 562'de Amil-Marduk (İncil'in Şeytan Marduk'u) yani oğlu, varisi oldu. Bu hükümdar isimlerinin biçimlerinden bahsetmek gerekirse, Nebukatnezar (Ezek. xxvi. 7; xxix. 18, 19; xxx. 10), yazıtlara göre en doğru olan isimdir: Nebu=Nabu; chadr=kudur; ve ezzar=uşur.

BÖLÜM VI

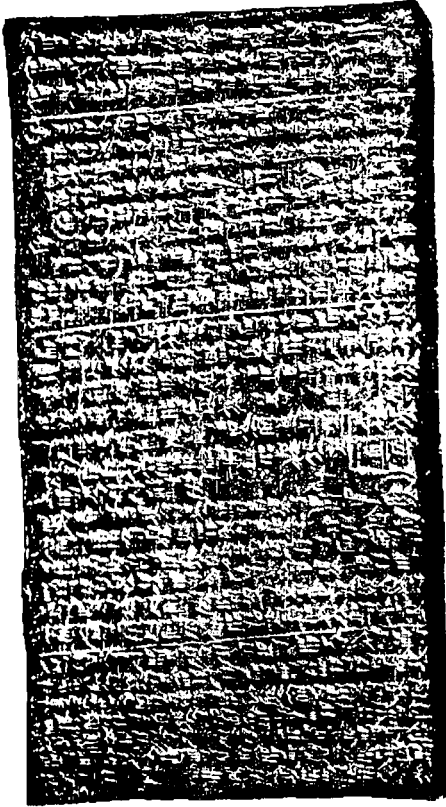
Babil'in Koresh Tarafından Zaptetilmesinin Çivi Yazıtlarındaki Anlatımı Buna Yol Açan Sebepler - M.Ö. 560-530

Kötü Marduk, iki yıllık saltanatından sonra, kız kardeşinin kocası tarafından öldürüldü, Nergal-sarra-usur ya da Neriglissar. Bazısı onun Kudüs'ün işgalinde Nebukatnezarla birlikte olan Rab-Mag Nergal Sharezer olduğunu söyler.³¹ Üç yıl hüküm sürdü ve M.Ö. 556'da öldü. Rab-Mag Babil dilinde ruba emga diye geçer ve şerefli prens anlamına gelir. Oğlu, Labasi-Marduk (Batlamyus'un Laborosoarchod dediği) onu başarıya ulaştırdı ve dokuz aylık saltanatından sonra öldürüldü.

Ardından tahtın varisi Nabu-Nahid oldu, M.Ö 556 civarında hüküm sürmeye başlayan, Nabubalat-su-ikbi'nin oğluydu. Ve şimdi ağır ağır ama emin bir şekilde Babil imparatorluğunu parçalamaya başlamıştı. Koresh güçlü bir kral olmaya başlamıştı ve Nabonidus'un uyuşukluğu Babili gelecekte ele geçirmesinin önünü açmıştı. Nabonidus

BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

Tema şehrinde yaşardı ve ordunun himayesini oğlu Belshazzar'a emanet etti.

BABİL KRALI NERİGLİSSAR'IN TAHTA ÇIKIŞ YILI, ŞABAT'IN 8. GÜNÜNE TARİH-
LENEN BABİL SÖZLEŞME LEVHASI, ÜZERİNDE MÜHÜRLERİYLE BİRLİKTE

Nabonidus'un saltanatının ilk yılında bir kralla savaştığını görüyoruz ama bu kralın ismi hiçbir yerde yok; ikinci yılında ise Hamath'da önemsiz bir isyan çıktı. Üçüncü yılında Ammananu adında bir ülkeye gitti. Anzan'ın kralı, Koresh'in altıncı yılında, ismi bilinmeyen bir ülkeye gitti. Bunu duyan Astiages'in askerleri aynı yılda isyan etti ve onu Koresh'in ellerine teslim ettiler.

Nabonidus'un silindir levhasında, kral, Koresh'in Astyages'i bizzat işgal ettiğini söyler; fakat Astyages'in askerlerinin ifadesine göre onlar krallarını, Koresh'in eline teslim ederler ki bu anlatım Herodot'un yazdıklarıyla örtüşmektedir. Koresh kadeğinde hızla sıkışmaya başlamıştı, Ecbatana'daki kraliyet kentini ele geçirmek için ve gümüş, altın, eşya ve malları almak üzere Anzan'a gider.

Nabonidus saltanatının yedinci yılında ordusu Akad'da iken o hâlâ Tema'daydı. Sekizinci yılında neler meydana geldi bilmiyoruz. Dokuzuncu yılında hâlâ Tema'daydı ve ordusu da Akad'daydı. Bu yılın Nisan ayında kralın annesi vefat etti; üç gün boyunca acı ve göz yaşı hüküm sürmüştü.

Anzan ya da İran'ın kralı Koresh, Erbil üzerinden Dicle'ye geçerek ordusuyla bir araya geldi ve orada yaşayan bir kralla hücum etti. Onuncu yılında, M.Ö. 549'da, Nabonidus Akad'daki ordusuyla Tema'daydı.

Rahipler Babil ve Borsippa tanrıları için barış isteyerek kurbanlar kestiler. Bu yılda, Sivan'ın yirmi birinde, Koresh Akad üzerinden Elam diyarına yürüdü. Nabonidus'un on birinci yılını çok az biliyoruz, yalnız kral Tema'daydı, ordusu Akad'daydı ve barış dileyerek Babil ve Borsippa'yı yöneten tanrılar

için kurban kestiler. Aynı zamanda bu levhada tanrı Bel'in ne Babil'e ne de Nebo'ya gittiği yazılıdır, bu da demek oluyor ki artık tanrılar ihmal edilmeye başlanmıştı. Bu rahipleri kızdıracaktı ve her zaman büyük tesir taşıyan bir kast olarak, kral onları rencide edecek kadar cesaretli miydi bilemiyoruz.

Nabonidus'un on yedinci yılında (M.Ö. 539) Koresh Babil'i ele geçirdi; ama bu konuya girmeden önce Nabonidus'un çalışmalarından biraz bahsetmeliyiz. Birkaç yıl önce Bay Rassam bazı Nabonidus silindirlerinin bir kısmını İngiltere'ye getirdi. Bunlardan biri çok önemli bir doküman ve burada kısaca içeriğinden bahsedeceğiz. Silindir üç sütun içinde ve 159 iyi yazılmış satır içermekte. Yazıt kendisini kudretli prens, Nabu-balat-su-ikbi'nin oğlu olarak tanımlayarak başlıyor. Sambanda adlı bir düşmanın Harran'a gittiği ve Ay-tanrısı tapınağını tahrip ettiği anlaşıyor. Tanrı Bel bu tapınağı tekrar dikme işini Nabonidus'un üstlenmesini umut etti ve şehri tekrar kurması için Marduk ve Sin, Ay-tanrısı bir rüyada ona göründüler ve Bel'in arzu ettiği şeyi söylediler. Aşağıda yer alan bu hususun açıklaması Nabonidus'un kendisine aittir:

15. Uzun saltanatımın başlangıcında, büyük tanrı Marduk ve Sin

16. yerin ve göğün aydınlatıcısı, her gücün üzerindeki güç bana göründü

17. bir rüya da Marduk bana dedi ki

18. Nabonidus, Babil kralı, at arabaların ve atlarıyla

19. büyük tanrı E-hulhul ve Sin'in büyük duvarlarını ör

BABİL'İN KORESH TARAFINDAN ZAPTEDİLMESİ

20. içindeki ikametgahı yeniden inşa et

21. ben de tanrı Marduk'a saygı içinde cevap verdim

22. senin dediğin evi inşa edeceğim dedim

23. Şabmanda senin dediğin yeri yıkmıştı, onun gücü çok büyüktü

24. Marduk ise bana hitap etti ve dedi, sözünü ettiğin Şabmanda

25. onlar ve onların ülkeleri ve kralları artık var olmayacaklar

26. üçüncü yılda o ve küçük ordusu

27. ki Koresh'i Anzan'ın kralı yapmıştı,

28. işte o Şabmanda'nın ilerlemesini durdurdu ve onu ele geçirdi

29. Astyages, Şabmanda kralını yendi ve onun bütün hazinelerini kendisine aldı.

Nabonidus böylece yenileme işine başladı ve Gaza'dan bu amaçla bütün ordusunu getirdi. O bize Assurbanipal'in, yani Esarhaddun'un oğlunun da kendi döneminde bu yenileme işini yaptığını söylüyor. Temellerin gerekli tamiratları için yapılan kazılar boyunca, II. Salmanasar (M.Ö. 860 civarında hüküm sürdü) ve Assurbanipal tarafından yerleştirilen silindirler bulunmuştu. Nabonidus iş için tüm kuvvetlerini verdi ve beyaz pürüzsüz mermer gibi tuğlalar yaptırdı. Tapınağın her bir kapısının yanına Tanrı Lamitu'nun figürlerini koydurdu. Daha sonra Su-anna'dan getirilen Ay-tanrısının resmini yaptırdı ve Harran'daki türbeye koydu. Ay-tanrısı için görevini yerine getirdikten sonra Sippara'daki Güneş-tanrısından bahseder.

Nebukatnezar, hatırlanacağı gibi, tapınağı restore etmişti ama bu yazıtta bize onun kitabeleri ara-

dığı ama bulamadığı söyleniyor. Nabonidus bu restorasyondan sonra 45 yıl bunları aradı ama o da bulamadı. Güneş-tanrısının resminin yanlış tapınakta olduğunu düşünerek, Nabonidus onu başka yere götürdü ve başka bir tapınağa dikti. Bundan sonra anlıyoruz ki on sekiz arşına kadar yeri kazmış ve Sargon'un oğlu Naram-Sin'in temel taşı bulmuş, üç bin iki yüz yıl boyunca ondan başka hiçbir kralın bunu görmediğini anlatıyor. Bu anlatımına devam ediyor ve Güneş-tanrısı, E-parra'nın büyük lordu Samas'ın ona kalbinin en güzel yerini gözler önüne serdiğini zikrediyor. Kral bu başarısıyla çok memnun oldu ve ona bir kurban sundu.

Dindar kral daha sonra Anunitum tapınağını restore etti (Sippara'daki); bu, tanrıların önünde yürüyen leydi E-ulbar idi. Temeller için kazı yapılırken daha evvelki kralların iki temel taşı buldular, bunlar Sagasalti-Buryas ve Kudurri-Bel'e aitti. Bu son derece ilginç kitabe kalıntısı, Samas ve Anunit tanrıları için edilen dualarla sona erer. Bu bizi Nabonidus'un saltanatının tarihi olaylarını içeren tablete geri götürüyor.

On birinci yıldan sonra neyin meydana geldiğini bilmiyoruz, tablet kırılmış ve Nabonidus saltanatının on yedinci yıla kadarı bu yüzden detayları kaybediyoruz, fakat tablet bize hangi yılın önemli olduğunun bilgisini veriyor. Nabonidus'un durgunluk çağı bitecek gibi görünüyor; tanrılara kurbanlar vermişlerdir, bulabildikleri tanrıların tüm imajlarını Babil etrafında art arda almışlar ve sadece Borsippa, Cutha ve Sippara'nın yerlerinde kalmasına izin vermişlerdir. Tarihler tableti mevcut yılın açıkla-

masını aşağıdaki gibi verir:

“Gökyüzünün üstünde yaşayan Akad’ın tanrıları Elul (Ağustos) ayının sonunda, Babil için aşağı indiler. Borsippa, Cutha ve Sippara’nın tanrıları ise aşağıya inmedi. Tammuz (Haziran) ayında Koresh, Nizallat nehri üzerinden Rutum’a karşı tekrar savaş açtı. Akad’ın insanları bir isyan çıkardı. Askerler savaşımadan on dördüncü günde Sippara’yı aldılar ve Nabonidus uzaklara kaçtı. Gutium’un valisi Gobryas ve Koresh’in ordusu on altıncı günde herhangi bir başkaldırmayla karşılaşmaksızın Babil’e geldi. Daha sonra Nabonidus yakalanarak Babil’e götürüldü. Tammuz ayı sonunda Gutium’un isyancıları E-sagili’nin kapılarını kapattı; ama ne bu tapınakta ne de ülkenin diğer tapınaklarında savunmak için silah yoktu. Marchesvan (Ekim) ayında, üçüncü günde, Koresh Babil’e geldi. Şehirdeki insanlarla barış yaptı ve Babil’e barış sözü verdi. Koresh diğerleriyle birlikte Babil için vali olarak Gobryas’ı atadı. Kislev (Kasım) ayından Adar (Şubat) ayına kadar Akad’ın tanrılarını türbelerine geri getirdi, ki bunları Nabonidus Babil’e götürmüştü.

BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

BABİL'İN PERS KRALI BÜYÜK KOREŞ TARAFINDAN İŞGAL EDİLiŞİNİ ANLATAN TERRA-COTTA TABLETİ

BABİL'İN KORESH TARAFINDAN ZAPTEDİLMESİ

Karanlık Marchesvan (Ekim) ayında, Gobryas ve kral (Nabonidus) öldüler. Adar (Şubat) ayının yirmi yedinci gününden Nisan (Mart) ayının üçüncü gününe kadar, Akad'ta gözyaşı vardı. Bütün insanlar şeflerinden kurtulmuştu.³² Koresh'in oğlu, Camby-ses, dördüncü günde, Dünya Asası Tapınağı'nda, bir festival düzenletti."

Yıllıklarda kaydedilen Babil'in fethedilmesinin kısa tarihidir. Nabonidus'un askerleri arasında bir isyan vardı ve o da kaçtı, bundan dolayı Sippara kolaylıkla alındı ve ordu olmadan E-sagili de isyancıları susturdu, bu nedenle isyan zorluk çıkmadan bastırıldı. British Museum'da Koresh'in emriyle yazılan ve Babil'in alınışının bir açıklamasını içeren bir levhanın parçası vardır.³³ Bu ünlü kayıt çok önemli olduğundan, bir paragrafı burada verilmiştir:

Parçanın ilk birkaç satırı kırık durumda ve geneline bakılacak olursa sadece birkaç kelimesi okunabilir durumda, ancak bunların genel olarak Nabonidus'un gözetimi altında tapınaklardaki ayinlere son verildiğine dair olduğu görülüyor. Ayrıca sıradan adak ve kurbanlar da artık uygulanmıyormuş.

Bu levhaya göre tanrıların tanrısı Marduk üzül-müştür ve tanrılar da kendi tapınaklarından ayrılmıştır. Kal-anna dahilinde verilen ziyafetler kutsanmış, ama Marduk burada görünmemiş, kendini diğer insanlardan uzağa götürmüş. Marduk Sümer ve Akad'ın insanlarına karşı nazikti ve sonunda geri döndü ve tüm ülkeyi sevindirdi. Ülkenin bir baştan bir başına kadar İran'ın kralı, Koresh'in adını ilan etti, ve onun yüceliğini bildirdi.

[illegible]

SOY KÜTÜĞÜYLE BİRLİKTE, KORESH TARAFINDAN BABİL'İN
ELE GEÇİRİLMESİNE DAİR ÇİVİ YAZISI. Satırlar 15-21.

Gutium'un tüm insanlarını himayesi altına toplamayı başardı ve dürüstlük ve kanun altında hayat sürmek için yardım elini tüm karanlık hayat sürerlere uzattı. Marduk, büyük lord, onun (Koresh) elini ve kalbini yönetti ve o da mutlu bir şekilde yaşadı. Mücadele ve savaş olmadan Kal-ann'ya girmeyi başardılar; şehrin her tarafını yıktılar ve Koresh'in yetkisi altında ona saygı göstermeyen Nabonidus'u ona (tanrı) teslim etti.

Tintir'in tüm insanları ve Akad ve Sümer'in tüm insanları, krala karşı koyan soylular ve rahipler rezil oldular ve onun huzuruna gelerek ayağını öptüler. Ve sonra tanrı Marduk, zorluk ve dert içindeki herkese yardım eden büyük tanrı, onu yanına çağırdı ve kral da onunla konuştu: *"Ben kral Koresh... Büyük kral, güçlü kral, Tintir'in kralı, Sümer ve Akad'ın kralı, dünyanın dört tarafının kralı, Cambyses'in oğlu, büyük kral, İran şehrinin kralı, büyük kral, İran şehrinin kralı, Teispes'in büyük torunu, İran şehrinin büyük kralı, Bel'i yöneten kraliyetin eski medeniyetin ve Nebo'nun."*

Sonra Koresh neşe ve memnuniyetle Babil'e girdi, kraliyet sarayını, kraliyet tahtını genişletti, ve Marduk, hüznü olan Babiller içinde günden güne yandaşının kalbini memnun etti. Nabonidus'u son festival için tapınaklarından getiren Akad ve Sümer'in tanrılarının, yerlerini Koresh restore etti. Yazıtın son bir iki satırı bize Nebo ve Bel için yapılan günlük duaları anlatır, onun günlerini uzattıklarından mutluluk duymaktadırlar ve Marduk onu sadık yandaşı ve oğlu gibi görmektedir. Böylece Babil'in düşüşüne dair bu olağanüstü parçanın açıklamalarına geliriz. Eski tarihçi Herodot bize

hatırlatır ki Koresh bir kanal vasıtasıyla Fırat nehrinin sularının çekilmesine neden olup kuraklık meydana getirmiştir. Ve Babilliler tarafından düşüncesizce açık bırakılan nehir kapılarından içeri doğru yürümüşlerdir. Burada Nabonidus'tan hiç söz edilmez. Josephus der ki, Neriglissar'ın ölümünden sonra Babilliler tarafından Naboandelus olarak Baltasar kral olmuştur ve onun kitabınının başka bir bölümünde ise Nabonidus 'Nabonnedon' olarak geçer. Buradan anlaşılmaktadır ki baba Nabonidus ve oğlu Belshazzar hakkında tarih yazarlarının kafaları karışmış durumda. Yabancıların Belshazzar'ı kral olarak düşünmeleri doğaldır, çünkü ordunun komutanıydı.

İncil ve Josephus bize Herodot'un ve yazıtların anlatmadığı bu kralların yaşamlarıyla ilgili bir olaydan bahseder. Buna göre kral Belshazzar lordlarının binlercesi için büyük bir ziyafet verir ve hepsinin önünde şarap içer.³⁴ Şarabı tadarken Belshazzar, Kudüs'teyken tapınağı ele geçiren babası (yani atası) Nebukatnezar'ın topladığı altın ve gümüş ganimetlerini getirmeleri için emir verir. Sonunda Daniel, lordun uşağı gelir ve kral için korkunç hükmü okur —Mene, Mene Tekel, Upharsin, Yani Tanrı krallığın bitmiş olduğunu söylemektedir. Burada bir iki dize daha okuyoruz ki buna göre, *'o gece Belshazzar geldiğinde, Keldanilerin kralı öldürülmüştü'*.

Babilliler Koresh'in fetihlerini yıllarca duydular, ama şehirlerinin büyük duvarlarını ve dev kapılarını hatırladıklarında kendilerini güvende hissettiler. Onlar kralların eski zaferlerini, şanlarını, geçmiş fetihlerini düşündüler; ve kalplerinde küstahça

BABİL'İN KORESH TARAFINDAN ZAPTEDİLMESİ

bir güven duydular. İsrail'in peygamberleri kehanetlerinde Babil'i kınamıştır; tüm uluslar onun düşüşünde sevinç çılgınlıkları attı ve '*Babil düştü*' çılgılığı şehirden şehre dünyanın bir ucundan diğer ucuna kadar yankılandı.

BÖLÜM VII

Perslerin ve Seleucus'un Hakimiyetindeki Babil

BABİL, Koresh'in merhametli yönetiminde, Asur kralı Sennacherib'in başta olduğu dönemdekine göre çok daha huzur içindeydi. Hoşgörülü bir kral olan Koresh, şehrin tapınaklarını onartmış ve şehir sakinlerinin barış ve güven içinde yaşamalarını sağlamıştı. Tapınaklardaki dini hizmetlerin yeniden organize edilmesini emretmiş ve böylece halkın onu işgalci bir kraldan ziyade reformcu bir yönetici olarak görmesini sağlamıştı. Yahudileri koruması altına almış ve bu yüzden Benim Çobanım ve Benim Vaftizcim³⁵ unvanını kazanmıştı, ayrıca Isaiah'da kahinin ruhuyla konuşan da oydu:

“Böylece Tanrı seçtiği kişiye Koresh’e dedi ki, ben onun sağ elini tuttum, önünde ulusları dize getireceksin. Ve ben kralları senin önünde parçalayacağım, ve onun önünde iki kapı açılacak ve bunlar asla kapanmayacak. Ben oraya gideceğim ve bozulmuş yerleri düzelteceğim. Pirinçten yapılmış kapıları parça parça edeceğim, ve demirden parmaklıkları

yok edeceğim. Sana karanlığın hazinelerini ve gizli yerlerin zenginliklerini vereceğim, böylece bileceksin ki ben, Tanrı, seni isminle çağıracağım, ki ben İsrail'in Tanrısıyım. Hizmetkarım olan Yakup için İsrail'i seçtim, ve seni isminle çağırdım. Sana ismini ben verdim, çünkü sen beni henüz tanımıyordun. Ben Tanrıyım, ve başka kimse yok, benden başka hiçbir Tanrı yok. Sen beni tanımadığın halde, ben senin etrafını sardım. Onlar belki güneşin yükselişinden anlarlar, ki benden başka Tanrı yoktur. Ben Tanrıyım ve başka Tanrı yoktur.”³⁶

Onun yönetimi altında Danyal'ın refaha kavuştuğunu biliyoruz.³⁷ Koresh, Babil'i düzene soktuk-tan sonra dikkatini yahudilere yöneltti ve ilk yılında³⁸ Tanrı Pers kralı Koresh'in ruhunu parçala-yarak bütün krallığında geçerli olacak bir emir ver-dirdi, böylece Pers kralı Koresh şöyle dedi:

“Cennetin Tanrısı, bana yeryüzünün bütün kral-lıklarını verdi. Ve ona Kudüs'te bir ev inşa etmemi emretti. O'nun bütün halkları arasında sizin içinizde kim vardır? Onun Tanrısı onun yanında olsun ve Kudüs'e kadar gitmesini sağlasın, orası Judah'dadır ve İsrail'in Tanrısının evini orada inşa etsin.”

Koresh sadece Yahudilere kalpten konuşmakla kalmıyor, aynı zamanda Jehovah'nın teknelerini (Nebukatnezar'ın Kudüs'ten kendi tanrılarının evi-ne kadar taşıdığı tenkeleri) otuz tabak altın, bin ta-bak gümüş, iki yüz doksan kılıç, otuz leğen altın, dört yüz on ayrı leğen gümüşle doldurarak, ayrıca toplam 5,400 tekneyle birlikte Sheshbazzar'a, Ku-düs prensine götürüyor.³⁹ Josephus bize Koresh'in oğlu olan Cam-byses'in Yahudileri desteklemediğini ve inşaatı durdurduğunu anlatıyor; fakat Darius

döneminde Koresh'in ilk emirleri onaylanmış ve inşaatlara devam edilmiştir. Böylece kitabının çeşitli kısımlarında kaydedildiği gibi Jeremiah'nın kehanetleri de gerçekleşmiş oluyordu.⁴⁰

Tek tanrıcı olan Koresh, Yüce Yehova inancına sahip olan yahudilere karşı hiç kuşkusuz bir çekim hissetmiştir; fakat onun birden fazla tanrıya inanan diğer bazı halklara karşı da son derece toleranslı davranmış olduğunu görüyoruz. Genel kanı şudur ki Koresh Babil'i fethettikten sonra Babil'in tek hükümdarı haline gelmişti. Öte yandan Daniel bize şöyle diyor;⁴¹ *'ve Medyenli Darius krallığı ele geçirdi, o sırada altmış iki yaşındaydı'*, ve Josephus da bize hem Pers kralı Koresh'in, hem de Medyen kralı Darius'un Nabonidus'la savaşa girdiklerinden bahsediyor.

Burada sözü edilen Darius'un aslında kim olduğunu saptamak çok zor bir meseledir, zira yazıtlarda bu kralın ismi zikredilmiyor ve eğer gerçekten tahta çıktıysa, bu sadece bir kaç aylık bir saltanat olmuş olmalı, çünkü Ptolemy kanonları Koresh'in ilk yılını bize M.Ö. 538 olarak vermektedir. Bu konu üzerinde çok fazla tartışma yürütülmüştür; bazı kronologlar bu Darius'un Koresh'in büyükbabası Astyages olduğunu ileri sürerken, diğer bazıları ise onun Astyages'in oğlu Cyaxares olduğunu ve yine diğer bazıları ise bir Medyen prensi olduğunu savunmaktadır, öte yandan onun Koresh ordusunda bir general veya Darius Hystaspes olduğunu söyleyenler de vardır.

Koresh M.Ö. 530'da öldü ve yerine (saltanatının son bir veya iki senesi boyunca onunla ilişkilendirilen) oğlu Cambyes geçti. Cambyes'in saltanatu

sırasında Babilliler arasında ortaya çıkan hoşnutsuzluğun sebepleri tam olarak bilinmemektedir; Pers soyundan gelen krallarını ve onun kanunlarını beğenmedikleri ve ondan kurtulmak istedikleri sanılmakta. Onun tahta çıkışından kısa bir süre sonra M.Ö. 537 yıllarında Mısır'a bir sefer düzenlendi ve ülke ele geçirildi. Cambyes Babil'deki konuları halletmesi için arkada bir Magus bırakmıştı [Zerdüş rahip (ç.n.)] ve bu rahip, yine kendisi gibi rahip olan kardeşiyle birlikte isyan etti. Bu olay Cambyes'in onun kardeşi olan Bardes veya Smerdis'i öldürmesinden kısa bir süre sonra patlak vermişti; ve bu rahiplerden biri olan Patizithes, gerçeği bildiği için ve ölmüş olan Bardes'e çok benzeyen bir kardeşi olduğundan, kardeşini onu temsil etmesi için ikna etti. Daha sonra Patizithes, kardeşine her şeyi tamamen kontrolleri altına alacaklarını ve kendisini de tahta geçireceklerini vaad etti. Ardından dört bir yana haberciler salarak Koresh'in oğlu Bardes'in Cambyes'in yerini alarak kral olduğunu ilan etti.

Babillilerin Nabonidus'un oğlu Nebukatnezar gibi davranan Nadintu-Bel'in saltanatı sırasında çıkarttıkları ayaklanma üzerine, Darius bir kere daha Babil üzerine yürüdü ve iki savaş sonucunda isyancıları püskürtmeyi başardı. İsyancıların şefi olan Nadintu-Bel, Babil'de Darius tarafından yakalanarak öldürüldü. Darius, Sir Henry Rawlinson tarafından tercüme edilen Behistun Kitabesinde Gomdte'lerin isyanı hakkında şunları anlatır:

"Kendi soyumuzdan, Koresh'in oğlu olan Cambyes, benden önce kraldı. Cambyes'in Bardes adında bir kardeşi vardı; Cambyes ile aynı anne ve

aynı babadandı. Daha sonra Cambyses, Bardes'i öldürdü. Cambyses, Bardes'i öldürdüğü zaman, Bardes'in öldürüldüğü devlet tarafından bilinmiyordu. Ardından Cambyses, Mısır üzerine yürüdü. Cambyses, Mısır'a gittiğinde devlet ahlaksız hale geldi, o zaman bütün topraklarda pek çok yalanlar hüküm sürmeye başladı, hem Pers diyarında hem Medyen'de ve hem de diğer bölgelerde."

Bunun ardından yine bir rahip olan ve adı Gomates olan birinin ortaya çıktığını görüyoruz. Pisiachada'daki Arakadres isimli dağdan geliyor ve sonra Viyakhana ayının (12. ay) 14. gününde ayaklanma çıkarıyor. Devlete şu yalanlarla hitap ediyor:

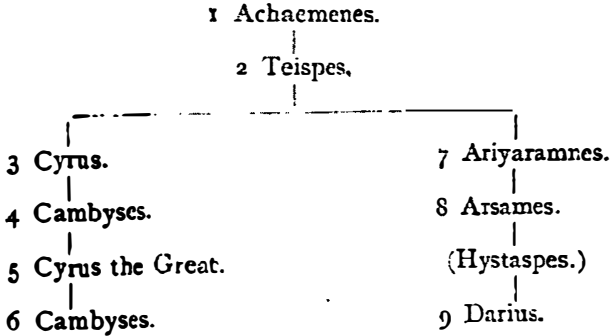
"Ben Bardes, Koresh'in oğlu Cambyses'in kardeşi." İşte o zaman bütün ülkede isyanlar baş gösteriyor; Cambyses'ten sonra ayaklanmalar hem Pers hem de Medyen diyarlarında ve diğer bölgelerde de yayılıyor. İmparatorluğu ele geçiriyor; Garmapada ayının (5. ay) 9. gününde bütün imparatorluk ele geçirilmiş durumdadır. Ardından Cambyses intihar ediyor.

"Medyenli Gomates tarafından Cambyses'in elinden alınan imparatorluk, en eski zamanlardan beri bizim ailemizdeydi. Medyenli Gomates, Cambyses'in Pers ve Medyen topraklarını ve diğer bazı bölgeleri ele geçirdikten sonra, kendi adamlarıyla birlikte hareket ederek kral oldu." Darius, asi rahip tarafından yakıp yıkılan bütün tapınakları yeniden inşa ettirdi ve krallığı eski Akamanışlılar çizgisinde tekrar belli bir düzen içine soktu. Kendi şeceresini bize şöyle anlatıyor:

"Benim babam Hystaspes idi; Hystaspes'in babası Arsames idi; Arsames'in babası Ariyaramnes

idi; Ariyaramnes'in babası Teispes idi; Teispes'in babası Achaemenes idi. İşte bunun için bize Akamanuşlılar denmiştir. Benden önce kral olan benim soyumdan sekiz kişi vardır, ben dokuzuncuyum."

Sir Henry Rawlinson bu kraliyet şeceresini bize aşağıdaki gibi özetlemektedir:

Hystaspes kendinden bahsetmekten kaçınan biri gibi duruyor ve asi Partlar'a karşı oğlu Darius'un savaşında kesinlikle ikincil bir rol oynamış görünümü sergiliyor. Darius Rahip Gomdtes'i, Sasani Atrines'i Babilli Nadintu-Bel'i, İranlı Martes'i, Medyenli Phraortes'i, Sagartian'lı Sitratatemes'i, Rahip Phraates'i, İranlı Veisdates'i ve Ermeni Aracus'u dize getiriyor, ki bunların hepsi de kendilerini bir başka kişi gibi gösterip krallık iddiasında bulunmuşlardı. Burada sözü geçen Aracus veya Arahı, M.Ö. 515 yılında Nabonidus'un oğlu Nebukadnezar olduğunu iddia etmişti. Aslında Handita'nın oğluydu ve başkaldırısı Duban diye anılan bir kasabada gerçekleşmişti. Daniel'in aslan kafesine atılması muhtemelen bu Darius'un döneminde oldu.

PERSLERİN VE SELEUCUS'UN HAKİMİYETİNDEKİ BABİL

Darius tapınaklarını yeniden inşa etmek için Yahudilere izi vererek, Koresh'in emrini onaylayarak ve kuvvetlendirerek Yahudilere karşı çok nazik davrandı. Koresh bunların yapılması için emir verdiği için o buna hediyeler ekledi. Kudüs'teki rahiplerin atanmalarına uygun olarak göğ, cennet tanrısına, adanan kurbanlardan sunmak için genç öküzler ve koçlar ve kuzular, buğday, tuz, şarap ve yağ verdi; insanlar kralların ve oğullarının yaşamaları için dua ettiler ve cennet tanrısına tatlı lezzetli kurbanlarını sunabildiler.⁴²

Zekeriya ve Haggai peygamberler bu kralın saltanatı boyunca yaşadılar. Darius'un saltanatının otuz beşinci yılında onun uzun ve başarılı saltanatını göstermek için Babil'e gidildiğine dair ait eskimiş sözleşme tabletlerini buluyoruz. Himayesi altında Babil önemli bir şehir olarak kaldı; ama Pers krallığının içinde tamamen yutuldu.

Darius M.Ö. 485 civarında öldü, ve Yahudilere iyi niyetle yaklaşan ve toleranslı davranan oğlu Xerses onun yerine geçti. Josephus der ki, Kudüs duvarlarını inşa etmek için Nehemiah'a izin veren kral buydu.

Seleucus Büyük İskender'in ölümünden sonra Babil'in kralı oldu ve böylece Seleucidae çağı başladı. Çivi yazıtlarından onun hakkında birşey öğrenemiyoruz. M.Ö. 281-280 civarında öldü ve oğlu Antiochus yerine geçerek ülkede hüküm sürdü. Bu kral, E-ki'nin (Babil) kralı Makedonyalı Seleucus'un en büyük oğluydu.

SAGILI ve ZIDA adındaki ünlü tapınakları inşa ettirdi, bu amaçla Hatim diyarından inşaat için gerekli olan taşları 'bizzat kendi tertemiz elleriyle'

getirdi.

Seleucian çağının (yani yaklaşık olarak M.Ö. 270) 43. yılının Adar ayının 20. gününde Borsippa'daki tapınağın temel taşını yerleştirdi ve bu tapınağı Mjarduk'un en büyük oğlu olan tanrı Nebo'ya adadı, bu tanrı aynı zamanda kraliçe tanrı Aneana'nın da oğluydu.

Antiochus'un karısının ismi Stratoniceydi ve onun oğlu da babasının adını taşıyarak Antiochus ismiyle tanındı. Yukarıdaki bilgileri sunan küçük levha ku-uk-lu formu altında Yunanca bir kelime olan kuklos kelimesini içeriyor. Bu çok önemli bir olgudur, zira bize Yunanlıların Babillileri ne kadar fazla etkilemiş olduklarını göstermektedir, hatta bu etkinin sözkonusu medeniyetin çok erken dönemlerinde ortaya çıkmaya başladığını görüyoruz, nitekim açıkça görülüyor kral kendi dilinde yani Semitik lisanda bu olayları çok daha kolay bir biçimde anlatabilecekken bunu tercih etmemiş ve Yunanca kelimeler kullanma yolunu seçmiştir.

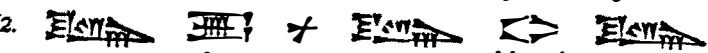
Antiochus burada en büyük oğul olan Nebo'ya dua eder ve ondan Antiochus'un, oğlu Seleucus'un ve kraliçe Stratonice'in iyiliğini ve refahını diler. Bu kral yaklaşık olarak about M.Ö. 281-280 ilâ M.Ö. 261-260 yılları arasında hüküm sürdü. Tıpkı Korsh gibi o da iyi bir politika sergileyerek tanrıların tapınaklarını restor ettirdi, ayrıca işgal ettiği bölgelerin antik ilahi varlıklarına gerekli geleneksel adak ve kurbanların verilmesi uygulamalarını devam ettirdi.

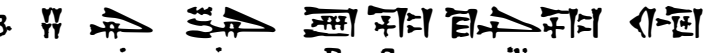
Bu küçük levha Babil'den Bay Rassam tarafından İngiltere'ye getirildi, bu levhanın üzerindeki yazılarda Babilcenin tüm varyasyonları ve çok çeşitli

kompleks tarzların bir birleşimi yer almaktadır.

Kitapta resmini sunduğumuz bu levha çok enteresan olduğu için sıradan Babilce ve Asurca bir tercümesi halinde birkaç satırın kopyasını çıkarttık, okuyucu belki bu şekilde söz konusu tarzın ne kadar farklı olduğunu görebilir. Bu levhanın üzerinde belirtilen Antiokus'un hükümdarlığıyla ilgili açıklama çok kısa olmasına rağmen, Antiokus'un tapınaklarını yeniden inşa etmesinden dolayı Babil-lilerle uzlaşmak ve ayrıca eski ihtişamınının bira-zını şehre tekrar kazandırmak istediğini gösterdi-ğinden çok kıymetlidir.

ANTIÖKUS'UN LEVHASI

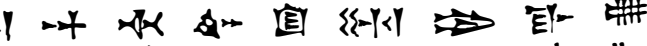
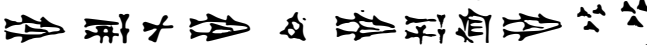
1.
D.P. An- ti - ' . - ku - us . sarru rab - u
Antiochus king great
2.
sarru dan - nu sar kissati sar
king great king of multitudes king of

E - ki . sar matati
Babylon king of countries.
3.
za- ni - in E - Sag - ili u
restorer of E - Sagili and

E . zi - da
E - Zida

BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

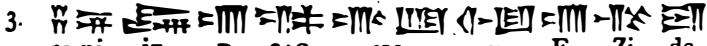
SIRADAN BABİLCE

1.
D.P. An - ti - ' ku - us sarru. rab- u
Antiochus king great
2.
sarru dan-nu sar kissati sar E - ki sar matati
king great king of multitudes king of Babylon king of countries.
3.
za- ni - in E - Sag - ili u E - Zi - da
restorer of E-Sagili and E-Zida.

Babil Kralı Antiochus'un terra-cotta levhası, M.Ö.280-261.

ASURCA

1.
D.P. An - ti - ' - ku - us sarru rab - u
Antiochus king great
2.
sarru dan-nu sar kissati sar E - ki sar matati
king mighty king of multitudes king of Babylon, king of countries.
3.
za-ni- in E - SAG - ILU u E - Zi - da
restorer of E-Sagili and E-Zida.

Bundan sonraki dönemlerde yavaş yavaş Babil tarih sahnesinden silinmeye başlamıştı; bu çok eski ve saygıdeğer olarak kabul edilen şehir sonunda Pers imparatorluğu ile Yunanlılar tarafından yavaş yavaş eziliyordu. Asırlar boyunca Babilistan birbirleriyle çatışma halinde olan çok sayıda ulusun bir savaş meydanı gibiydi; toprakları üzerinden sayısız ulusların birbiri ardına yükseliş ve batışlarına tanıklık etmişti. Babil bir zamanlar lüksün ve refahın simgesiydi, ve onun çocukları zahmet siz bir hayat sürerek sadece kendi zevk ve sefalarının derdine düşmüşlerdi. Isaiah kehanetinde orayı altın şehir olarak tanımlıyor, muhteşem hitabet yeteneğiyle onun düşüşünü şu sözlerle bize aktarıyor:⁴³ “*Senin büyük görkemin ve azametinin artık yerle bir oldu, ve güzel nağmelerin artık duyulmaz oldu. Artık her yanını solucanlar sardı senin.*” Isaiah, Babil kralına da sesleniyor: “*Artık iktidarın gökten yere düştü, ey Lucifer, sabahın oğlu! Bak gör iktidarın nasıl yerlerde sürünüyor ki bir zamanlar ulusları titretirdi!*

PERSLERİN VE SELEUCUS'UN HAKİMİYETİNDEKİ BABİL

Sen ki kendi kendine göklere yükseleceğini söyledin, tahtımı tanrının yıldızlarının yanına kadar yükseleteceğim derdin. Kuzeyin iki yanındaki imanlının dağında oturacağım derdin. Bulutların yüksekliklerine kadar çıkacağım derdin. En Yüksekteki yüce varlık gibi olacağım derdin.”

Peygamber şöyle devam ediyor; “Ve işte şimdi bak da gör, cehennemin zebanileri seni karşılamaya geliyor.”⁴⁴ İsaiah şöyle devam ediyor: “Şimdi aşağı in ve tozlar içinde otur, ey Babil’in bakire kızı, otur şimdi yerlerde. Artık senin bir tahtın yok ey Kaldelilerin kızı. Zira sen artık yumuşaklık ve nezaketle anılmayacaksın. Artık çırılçıplak kalacaksın ve utanç içinde olacaksın. Senden öcümü alacağım, yerlerde sessiz bir şekilde oturacaksın ve artık karanlığa gireceksin ey Kaldelilerin kızı. Çünkü sen artık krallıkların leydisi olarak anılmayacaksın.⁴⁵ Ve ben Babil’de Bel’i cezalandıracağım, ve yuttuğu şeyleri çıkarması için onun ağzını zorla açacağım, ve artık uluslar yığın yığın ona gelmeyecekler. Ve Babil’in duvarları yıkılacak. Çünkü Babil İsrail’in düşmesine neden oldu, işte bu yüzden şimdi Babil de yeryüzünde aynı şekilde düşecek. Tanrı böyle söylüyor: Babil’in duvarları tamamen yerle bir olacak ve onun büyük kapıları da ateşler içinde yanacak. Ve onun insanları boş yere çırpınacaklar, çünkü onlar da zorluklar içinde kalacak, gayretleri boşa çıkacak ve yılgın düşecekler.⁴⁶ Orada bir daha kimse oturmayacak, nesilden nesile böyle ıssız bir yer olarak kalacak, orada ne Araplar çadır kuracak, ne de çobanlar sürülerini güdecek. Orada sadece çölün yırtıcı canavarları ikamet edecek, ve onların evleri kasvetli yaratıklarla dolu olacak. Orada uğur-

BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

suz baykuşlar gezinecek, satirler dans edecek. Ve bu toprakların vahşi hayvanları kendi başlarına acı çığlıklar atacaklar. İşte onun zamanı yaklaştı, artık onun günleri uzun sürmeyecek."⁴⁷

Peygamber, tanrıdan aldığı vahiyle konuşuyor ve şehrin acı kaderini kehanet ediyor; artık onun zamanı dolmuştur, tanrı bu diyarı lanetlemiştir, artık bundan kurtuluşu olabilir mi?

BÖLÜM VIII

Babil'de Yazı ve Edebiyat

BABİL yazısındaki heceleri meydana getiren çivi yazısı karakter grupları aslında nesnelerin resimleridir. Önceleri çok az sayıda ürtetilen bu yazılarda söz konusu resimler çok dikkatli bir şekilde yapılıyordu ama bunlar kopyalanan nesnelere sadece kabataslak benziyordu. Taş, metal, kil vs. dışında hangi malzemeler üzerine yazıldığı hususu çok net değildir, fakat çivi yazılarını yazan kişilerin yukarıdaki malzemeler dışında bir takım başka malzemeler daha kullandıkları kesindir. Nitekim bu durum British Museum'da sergilenmekte olan bir heykelin üzerinde çok açık olarak görülüyor (Asur Galerisi, No. 84).

Genellikle papirüs olarak tercüme edilen kelimenin Babil dilindeki karşılığı likhusi kelimesidir ve önündeki ahşap kelimesine yönelik olarak belirteç sıfatı vazifesi görmektedir, dolayısıyla bu da bize bu malzemenin bitki kökenli olduğunu ifade ediyor. Kil de, bir süre sonra yazım malzemesi ola-

rak kullanılmaya başlanmıştı, ancak onunla silindirler oluşturmak zor oluyordu; bu yüzden de güneşin orijinal resmi, yani çivi yazısındaki ○ karakteri karakteri haline gelmişti.

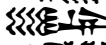
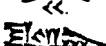
Bunun da yazılmasının zor olduğu görülünce, Asur dilindeki karakterinin karşımıza çıktığını görüyoruz.

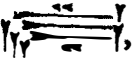
Katipler soldan sağa doğru yazdıkları için (çivi yazısı karakterleri eğimli oluyordu) zaman içinde geleneksel olarak çivi yazısının bu yönde yazılmasının kolay olmadığı anlayışı hakim olmuştu, tabii bunun bir takım istisnaları da yok değildi.

Aşağıda sunduğumuz karakterler tablosunda karakterlerin taşıdıkları formların nasıl değişime uğradığı ve nasıl giderek daha basit bir özellik taşımaya başladıkları kolayca görülebilir.

Birinci sütunda birkaç karakter gösterilmiştir, bunlar erken dönem Babil imparatorluğuna ait olan bazı yazıtlardan alınmıştır. İkinci sütun M.Ö. 280 yıllarındaki Antiochus kil levhasının üzerinde bulunmuş olan karakterleri gösteriyor. Sütun üçte sözleşmeler ve diğer bazı levhalar üzerinde tespit edilmiş olan Babil yazısının sıradan formunu bize vermektedir. Dördüncü sütunda ise Assurbanipal levhalarında saptanan sıradan Asur yazısından örnekler sunulmuştur.

BABİL'DE YAZI VE EDEBİYAT

1.	2.	3.	4.
B.C. 2000.	B.C. 280.	ORDINARY BABYLONIAN.	NINEVITE OR ASSYRIAN.
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			

Bazı durumlarda karakter ilk olarak temsil ettiği nesneyi yine de gösterebilir. Bu yüzden yıldızı simgelerken, aynı zamanda bir yıldızın evini yani gökleri de simgeler; bu aynı zamanda bir tanrının adının önüne de konur. Geçidi , gösteren işaret şeklindedir.

Bazen iki işaret tek bir kelimeyi anlatmak için bir araya getirilir. Bunların içerdiği iki mana da tek bir mana verir.

Böylece dairesel bir nesneyi anlatır; ise otuz anlamına gelir; ama

dolunaydan sonra gelen ay demektir ve otuz günü simgeler.

𐎶𐎶𐎶 ev demektir.

𐎶𐎶 is büyük anlamına gelmektedir;
𐎶𐎶𐎶 𐎶𐎶 fakat saray veya büyük yer demektir.

𐎶𐎶𐎶 ağız ve

𐎶𐎶 ise su anlamını taşımaktadır; öte yan-
𐎶𐎶 dan

𐎶𐎶𐎶 içmek anlamında kullanılmaktadır.

𐎶𐎶𐎶 *dingir, sa, essa, ana* olarak okunabilir.

Sadece ana olarak okunduğunda anlamı gökyüzü veya cennettir; dingir olduğunda tanrı; essa olduğunda, ekinlerin ruhudur. Bazı durumlarda bu çoğulcu niteliğe sahip olan işaretlerin anlamını kavramak zordur, dolayısıyla karşımıza aynı kralın Assur-izir-pal, Assur-akh-bal ve Assur-nasir-pal şeklinde okunmuş olan isimlerinin çıkması pek de şaşırtıcı bir durum sayılmamalıdır. Okumalarda karşımızda çıkan bu farklılıklar, yazıtların deşifresine muhalefet eden yaklaşımlara ne yazık ki güçlü bir dayanak sunmuş oluyor. Fakat neyse ki, yeni metinlerin keşfi sayesinde bu zorluklar günden güne giderek azalmaktadır.

Babilliler ve Asurlular günümüzde teknik anlamda hece olarak kabul edilebilecek olan yapıları çekerek yazılarını oluşturuyorlardı, bu yapılar kelimeler, işaretler, nesneler ve cümlelerden meydana

gelmekteydi. Bazen bunları iki sütun halinde ve bazen de iki ayrı dil halinde görüyoruz:

(1.)		
(2.)		

Ve sık sık üç sütunluk olanlara da rastlıyoruz:

(3.)

11111	111	111111
-------	-----	--------

Resim 1’de sağ sütunda yer alan işaretler sol sütundaki tek işaretin anlamını bize kader olarak veriyor, öte yandan daha küçük olan işaretler bunun söz konusu anlamda kullanılırken *Zip* şeklinde okunması gerektiğini belirten bir dipnot gibi kabul edilebilir. Resim 2’de ise iki tane Akadça kelimeden oluşan bir cümleyle karşılaşyoruz; bunun anlamı ise Asurca olarak güneşin önüne doğru gitmektir.

İki dil halinde yazılmış olan levhalarının sayısı-
nın çok fazla olması gerekir. Gerçekten de belirli bir
dönemde neredeyse bütün dokümanlar bu şekilde
yazılmaya başlanmıştı. Fakat Asur, Babil veya Akad
dili öğrencileri için bütün bu hece işaretleri listeleri
gerekli ve açıklayıcı nitelik taşıyor olsa bile, bir
başka kaçınılmaz durum daha vardı ki, o da, bir
levhanın tam olarak okunmasıydı, aşağıda bu çalış-
malara bir örnek veriyoruz:

BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

Bir ücret
Onun ücreti.
Onun ücreti için.
Ücreti için belirledi.
Tam ücret.
Yarım ücret.
Onun tam ücreti.
Onun yarım ücreti.
Onun tam ücreti için.
Onun yarım ücretinin sonlandırılması için.
(Levha K 46)

Pişmemiş kilden yapılmış olan ve Babil'den getirilen son koleksiyonlar arasında triar levhaları da bulunmaktadır, bunlar yazanın kendisini kısa cümleler halinde tanımladığı ve ayrıca bir takım başka işaretlerden meydana gelen listelerin bulunduğu levhalardır; bu kötü bir şekilde yazılmış ve diğerlerine göre daha kötü şekillendirilmiş olan levhalar, günümüzdeki çocuk kitaplarında yer alan çizimleri ve yazıları andırmaktadır. Levhaların kenar kısımlarının ucu kare şeklinde olan bir alet yardımıyla şekillendirildiği anlaşıyor. Yazım faaliyetlerinde kullanılan temel malzemeler ve aletler konusundaki bu hatırlatmalardan sonra gelin biraz da levhaların edebi niteliklerine bir göz atalım.

Babilliler, astrolojiye olan ilgileri nedeniyle hesaplama işlerinde uzmanlaşmışlardı.

Y işareti 1 sayısını simgeliyordu, bundan iki tane yapıldığında 2 anlamına geliyordu vs.

◁ = 10, << = 20; ▮ = 100 ve ◁ × ▮

veya

$\nabla = 1,000.$

Bu açıdan baktığımızda Babil dilinde 1884 yılını yazacak olsaydık

İ<İ> İİİİ İ> İ<< İİ şeklinde yazmamız gerekir-di.

¶ simgesi hem 1 sayısını hem de 60 sayısını temsil ederdi. Senkerek'te küp ve kare tabloları da bulunmuştur; bunlardan birinde 60,3,600, kare sayısı bulunmuştur. Bu da bize bir tür hesaplama için bu yükske sayılara ihtiyaç duymuş olduklarını gösteriyor. Bir örnekle bunu anlatmaya çalışalım.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Astroloji ile içiçe girmiş olan bir astronomiye Babil kütüphanelerinde bulunan çok sayıdaki levhada rastlıyoruz. İsaiah da bu konuya dikkati çekerek şöyle söylüyor: *“Ey Babil, çok sayıdaki danışmanların senin zayıf düşmene neden oldular. Şimdi bırak da astrologlar (gökyüzünü gözlemleyenler, Marq’lar),*

aylık kehanetlerde bulunanlar konuşsun biraz."⁴⁸

Babillilerin en kapsamlı astrolojik çalışmaları yetmiş levhayı içerir ve İsa'dan yaklaşık olarak üç bin sekiz yüz yıl önce Akad'lı Sargon'un emriyle derlenmiştir. Bunlara *Bel'in Aydınlanması* adı verilmiştir. Bu levhalarda yer alan bilgilerin elde edildiği yerler kulelerdi, yani zigurat'lar. Aşağıda bu levhaların tamamen astrolojik bir özellik arz eden raporlarını ve kehanetlerini birkaç örnekle sizlere sunuyoruz:

(1.) Marbuda yıldızı bir tutulmaya girdi:

Yukarıda zikredilen Üst Küre yıldızı yağmur ve sise neden oluyor.

Lula yıldızı daha büyük sis ve buğulanmaya delalet ediyor.

Wolf yıldızı fırtınaya delalet ediyor

Mars ile Çift Yıldız karşılaşıyor ve bu prensin ölümüne delalettir.

Nin-si yıldızı bereketli bir yaşam demek.

Gün doğumundaki yıldızlar rüzgarlı, yağmur ve sel habercisi.

(2.) Nahu-kul-la-ni'nin raporu:

Ay ve Güneş birbirleir üzerinde görülüyor.

Ayın 16. gününde krallaların düşmanlıkları sona eriyor vs.

(3.) Nisan ayının altıncı günü:

Gündüz ve gece,
dengede (yani eşit).

Altı kasbu gün ve
altı kasbu gece var.

Nebo ve Marduk,
Dilerim ki kralımın,
Yakınına gelsin.

Bu sonuncu kısım ilkbahar gündönümü ifade etmektedir. Babilliler günü eşit olarak iki parçaya bölmüşlerdi ve bu kısımların her birine altı kasbu atfetmişlerdi. Bir kasbu da iki saate karşılık gelmekteydi. Babil senesi her biri otuz günden meydana gelen on iki aydan müteşekkildi ve her altı senede bir tane artık ay söz konusuydu. Ayın her yedinci günü dinlenme günü olarak kabul edilmişti ve bu günlerde belirli bazı şeyleri yapmak yasaklanmıştı. Her bir gün ya talihli ya da talihsiz bir gündü ve belirli bir tanrının koruması altındaydı. British Museum'da sergilenmekte olan bir takvim levhasında (76—11—17. 2389) senenin bütün talihli ve talihsiz günleri sıralanmıştır. Aşağıda verilenler bu türden astronomik ve kehanetsel çalışmalara bazı örneklerdir:

No. I

1. Ay ve Güneş dengede. Ülke refah içinde.
2. Ülkedeki bütün insanlar için yeterince yiyecek var.
3. Ülkenin kralı tahtında hüküm sürmeye devam ediyor.
4. Ay ve Güneş ayrıldı. Ülkenin kralı kulaklarını büyütüyor.
5. Sumai'nin raporu.

No. II

BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

1. Ay ve Güneş dengede. Ülke refah içinde.
2. Ülkedeki bütün insanlar için yeterince yiyecek var.
3. Ülkenin kralı tahtında hüküm sürmeye devam ediyor.
4. Ay ve Güneş ayrıldı.
5. Ülkenin kralı kulaklarını büyütüyor.
6. Ay ve Güneş, ondördüncü günde birbirleri üstünde görüldüler.
7. Yüzü sert, ülkenin kalbi sağlam.
8. Akad tanrıları,
9. refah tanrıları,
10. askerlerin kalbinde,
11. huzur planlıyor.
12. Kralın kalbi sağlam.
13. Akad sığırları,
14. çölde huzur içinde yatıyor.
15. Istar-sum-esses'in raporu.

No. III

1. Ay ve Güneş dengede. Ülke refah içinde.
2. Ülkedeki bütün insanlar için yeterince yiyecek var.
3. Ülkenin kralı tahtında hüküm sürmeye devam ediyor.
4. Ayın ondördüncü günü görüldü.
5. faydalı bir rüzgar ve refah,
6. kralım ve lordum için. Ay şimdi
7. bir sis bulutundan geçiyor. Biz onu göremiyoruz.
8. Ay bu bulutlar içinde görülmez oldu.

9. Yağmur geliyor.
10. Sis hareketleniyor.
11. Ay şimdi gökte bulutlar içinde.
12. Ve yağmur geldi.
13. Kalın bulutlar tarafından sarıldı.
14. Nebo-akhi-erba'nın raporu.

No. IV

1. Ay hesaplanan zamanının dışında görüldü,
2. görünüşü küçük.
3. on ikinci günde Güneş ile birlikte görüldü,
4. Ay ve Güneş'in hesaplanan zamanlarının aksine,
5. birbirleri üstünde göründüler.
6. Güçlü bir düşman toprakları ele geçiriyor,
7. Akad kralı düşman gücün altında,
8. On ikinci günde Güneş, Ay'la birlikte görüldü
9. on ikinci günde görüldü, Akad için kötülük,
10. Elam ve Phoenicia için refah,
11. Akad için kötülük,
12. Balasi'nin raporu.

Babil takviminde aylara burçların işaretlerinin adları verilmişti ve her biri belirli bir tanrıya adanmıştı. Aşağıda buna dair bir liste arz ediyoruz:

BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

2. Airu	(Nisan)	ithaf edildiği tanrı(lar)	Ea
3. Sivanu	(Mayıs)	ithaf edildiği tanrı(lar)	Sin
4. Duzu	(Haziran)	ithaf edildiği tanrı(lar)	Adar
5. Abu	(Temmuz)	ithaf edildiği tanrı(lar)	"Yay'ın Kraliçesi"
6. Ululu	(Ağustos)	ithaf edildiği tanrı(lar)	İhtar
7. Tasritu	(Eylül)	ithaf edildiği tanrı(lar)	Samas
8. Arah-samra	(Ekim)	ithaf edildiği tanrı(lar)	Merodach
9. Kişlimu	(Kasım)	ithaf edildiği tanrı(lar)	Nergal
10. Tabitu	(Aralık)	ithaf edildiği tanrı(lar)	Papsukal
11. Sabatu	(Ocak)	ithaf edildiği tanrı(lar)	Rimmon
12. Addaru	(Şubat)	ithaf edildiği tanrı(lar)	YediBüyük Tanrı

Arahu-mahru (artık ay).

Takvimi Akadlılar icat etmiştir ve bu insanlar kendi yaşadıkları dönemin büyük astronomları olarak kabul edilmelidir. Ülkenin bütün ileri gelen şehirlerinde gözlemvleri inşa ettiler ve yukarıda arz etmiş olduklarımıza benzer çok sayıda raporun krala düzenli bir şekilde sunulduğunu biliyoruz.

Burçları icat edenler de bu insanlardı. Ayrıca Nebukatnezar I zamanında güneşin üzerindeki lekelerin mevcudiyetini de tespit etmişler ve kuyruklu yıldızları incelemişlerdir.

Babil edebiyarının önemli bir bölümünü büyü üzerine yazılmış olan levhalar meydana getirir. Bu türden levhalardan büyük seriler halinde kütüphanelerinde bulundurdıkları anlaşılıyor. Bunlar kitaplıklardaki raflar üzerine belirli bir düzen içinde yerleştiriliyor ve her birinin üzerinde özelliklerini belirten bilgiler bulunuyor. Hangi serinin kaçınıcı yazıtı olduğu belirtiliyor, ayrıca levhanın baş kısmında bütün metnin ilk cümlesine yer veriliyordu.

Babillilerin hayatları boyunca sürekli bir şekilde

kötü ruhlar ve ifritlerin getireceği kötülüklerden korktukları anlaşıyor, nitekim kendilerini bu ifritlerin kötülüklerinden korumak maksadıyla her türden büyüye başvurmuşlar ve bunlarla ilgili yazıtlar bırakmışlardır. British Museum'daki Ninova Galerisi'nde bulunan bu türden büyük bir büyü levhasında birtakım formüllerin verildiğini görüyoruz, levha şu sözlerle bitiyor:

"Ey cennetin Ruhu, şeytanı buradan çıkar, ey yeryüzünün ruhu, kötü ruhu buradan çıkar."

Bu tür levhalar bedenın çeşitli bölümlerinde hastalıklara neden olduklarına inanılan kötü ruhları kovmak için tanrılara edilen dualar ve yalvarmalarla doludur.

Kötü ruhların insanların bedenlerini ele geçirdiklerine dair inanç sonraki dönemlerde de yaygındı, zira Tevrat'ta şu sözleri görüyoruz;

"Ve sinagogda içinde temiz olmayan bir ruh taşıyan bir adam vardı." ⁴⁹

Aynı şekilde bu şeytani ele geçirme inancı İncil'in başından sonuna kadar pek çok yerinde önümüze çıkıyor. İsaiah'ın zamanında da bu inancın yaygın olduğunu görüyoruz, o zamanki insanlar bu zararlı ruhların özellikle çöl gibi ıssız yerlerde ikamet ettiklerine inanıyorlardı.

İsaiah *"Cüce baykuş da orada ikamet eder, orada kendine uygun bir yer bulur,"* diyor. ⁵⁰ Burada cüce baykuş olarak çevrilen kelime aslında lilith, yani dişi şeytan veya dişi iblistir, nitekim aynı kelimeye Babil lisanında da rastlamaktayız, bu külterde söz konusu kelime bilhassa kötü ve zararlı olan gece ruhlarını tanımlamak için kullanılmıştır. Rabbi'lerin [haham, Yahudi din adamı (ç.n.)] bu konuyla ilgili

anlattıkları çok sayıda öykü mevcuttur.

Bu levhaların bazıları pişirilmiştir, bazıları ise pişirilmemiş kildendir. Halen ulusal koleksiyonumuzda bunlardan binlercesi mevcuttur, yaklaşık olarak 5.000 tanesi tam olarak açılmış durumdadır.

Bunlarda para alışverişleri, borç alma borç vermeler, üretimler, ev satışları, tarla, buğday satışları, evlilik ihtiyaç ve çeyizleri, köle satışları, ödenmemiş borç bildirimleri ve emre yazılı senetler gibi Babillilerin birbirleriyle yaptıkları ticaret ve alışverişlere dair her türden sözleşmeler bulunmaktadır.

Bazen bu sözleşme levhalarının kilden yapılmış bir kaplama içinde olduğunu ve bu kaplama üzerinde, yazılmış olan sözleşmenin bir kopyasının yer aldığını görüyoruz. British Museum'da bu türden çok güzel örnekler bulunmaktadır, bunlar M.Ö. 2400 yılları gibi çok eski dönemlere kadar tarihleniyorlar.

Bu levhaların bir yüzünde (ön yüzünde) sözleşme ve sözleşmeye taraf olan kişilerin isimleri yer almakta, diğer yüzünde ise (arka yüzünde) şahitlerin listesi bulunmaktadır, en alt kısımda ise sözleşmenin tarihi, kralın ve ülkesinin isimleri yer alır.

Sık sık bu levhaların üzerinde tanıkların mühürlerinin baskılarına da rastlıyoruz; eğer bu kişiler fakir insanlar iseler kil üzerinde tırnaklarının izini bırakmışlardır. Bazen Fenike lisanında imzalar vardır ve bazen de levhanın arka yüzünde Yunanca yazılar bulunur. Bu levhalardan birinde bir takım enteresan yazılar bulunmuş ve şu ana kadar kimse bunu tam olarak çözmeyi başaramamıştır. Aşağıda bu ilginç levhanın içeriğini sunuyoruz:

1. E-sagila-lissi, Nabu-kusur-su'nun oğlu, Bel-

balat-su

2. Nidintum'un oğlu, ve Ina-E-sagila-lilbir, Belederu'nun oğlu

3. kendi istekleriyle, uşakları Nana-Babili-sinin-ni'yi,

4. köle taciri Ina-E-sagila-lilbir'in sağ kolu olan

5. Bel-ederu'nun oğlu, bir maneh sekiz şekel gümüş karşılığında

6. Urmanu'ya ücretin tamamıyla

7. Lisir'in oğluna vermiştir, para bir maneh sekiz şekel gümüşdür,

8. Nana-Babili-sininni'nin, bu kişilerin uşağının ücreti

9. E-sagila-lissi, Bel-balat-iu ve Ina-E-sagila-lilbir

10. Urmanu'dan teslim almıştır

11. bugün Nana-Babili-sininni'den talep edilmiştir tir

12. bu kişilerin uşağı, E-sagila-lissi

13. Bel-balat-su, ve Ina-E-sagila-lilbir,

14. köle taciri, miktar tahsil edilmiştir ve

15. Urmanu'ya verilecektir.

Arka Yüz

16. Şahitler: Bel-upahhir, Bel-balat-su'nun oğlu;

17. Bel-Iddin, Ikubu'nun oğlu; Nabu-iddannu,

18. Nabu-balat-su'nun oğlu; Sua, Nadin'nin oğlu;

19. Nabu-balat-su, Umas'ın oğlu; Bel-eres, Sam-saa'nın oğlu. [Burada bilinmeyen bazı yazı karakterleri vardır.]

21. Ea-epus, katip, Nabu-ludda'nın oğlu; Babil,

22. Adar ayı, onbirinci gün, 23. yıl, kral Artaxerxes.

Anlaşıldığı kadarıyla Urmanu, kadın bir köle olan Nana-Babili-sininni'yi bir maneh sekiz şekel gümüş karşılığında olmak üzere üç kişiden satın almıştır, bu şahıslar E-sagila-lissi, Bel-balat-su ve Ina-E-sagila-lilbir'dir ve sözleşmeye bir madde eklenerek bu kişilerden herhangi birinin söz konusu köle üzerinde hak talep etmesi durumunda Urmanu'nun tazminat alacağı hükme bağlanmıştır.

Yukarıda ve aşağıda yer alan tercümeler, kölelerle ilgili sözleşme örneklerine aittir, bu tercümeleri meslektaşım Bay Theo. G. Pinches yapmıştır.

1. Sum-iddina, Sulsi'nin oğlu, rahip Gula'nın oğlu,

2. kendi isteğiyle, Itti-Bel-guzu

3. uşağını, ki sol bileğinde Meskitu'nun adı yazılıdır

4. karısına, bir ve üçte bir mana karşılığında

5. gümüş olarak bir şekel tam ücret karşılığında

6. Iddina-Nabu, Nabu-epis-sin'in oğlu, demircinin oğluna

7. vermiştir. Bugün kölesi üzerinde hak talep etmiştir

8. köle Sum-iddina bedel olarak verilecektir

9. Iddina-Nabu'ya. Gümüş olarak bir ve üçte iki

10. mana, yani bir şekel ücret karşılığı olarak

11. Itti-Bel-guzu, uşağını, Sum-iddina'ya Iddina-Nabu'nun eliyle teslim etmiştir

12. Tanıklar: Bel-iddin, Nabu-rimanni'nin oğlu

13. Sin-naşir; Nabu-usur-napistu, Nabu-sum-esir'in oğlu

14. Nabunnaa'nın oğlu; Nabu-sab-sunu, Bel-afri-irba'nın oğlu, Tuna'nın oğlu;

15. Kiribtu, Lisiru'nun oğlu, Belu-Usumgallu'nun oğlu;

16. Kuddaa, Marduk-irba'nın oğlu, Sin-kudurri-uşur'un oğlu;

17. Irba-Marduk, Gula-zir-tepus'un oğlu, rahip Gula'nın oğlu;

18. Nabu-uhi-su, Nabu-kissir'in oğlu, Ilu-damur'un oğlu;

19. Ahe-iddin, Beli-Sunu'nun oğlu, Egibi'nin oğlu;

20. Bel-temenna, Sum-ukur'un oğlu, Bel-edem'in oğlu;

21. Nergal-balit, Arad-Gula'nın oğlu, Irani'nin oğlu;

22. Nabu-bullitsu, Basia'nın oğlu, Siatu'nun oğlu; Bel-iddin,

23. Nabu-usitik-urri'nin oğlu, Kaldelilerin oğlu. İkametgahı

24. Meskitu, Bel-lumur'un kızı, Rammanu-sea'nın oğlu, Sum-iddina'nın karısı,

25. köleyi satan. Bel-idannu, katip, Buzuzu'nun oğlu, Babil, Adar ayı, 16. gün, 20. yıl,

26. Darius, Babil kralı.

Babil'de Nebukatnezar'ın saltanatı döneminde Egibi adında bir adam yaşamıştı, bu adam belli de tarihin ilk bankerler topluluğunu kuran ve onlarla birlikte şehirde hüküm süren ticari hayatı tamamıyla kendi sistemleri altına alan kişi olarak kabul

edilebilir. Şirket adını verebileceğimiz bu yapıya ait inanılmaz sayıda doküman günümüze kadar ulaşmış durumdadır. Esarhaddon döneminde başlayan ve Nebukatnezar, Nabonidus diğer Darius zamanına kadar devam eden bir yapıdır bu. Söz konusu levhalar yıl be yıl, ay be an yazılmıştır, dolayısıyla bize bu tarihin çok kesin olmayan dönemlerine dair bir kronoloji kurmak için güzel bir araç sunmuş olduğunu kabul etmek gerekir. Zürih'teki müzede Dr. Oppert tarafından bulunmuş olan küçük bir levha sergilenir, bu levha Domitian döneminde hüküm süren Pers kralı Pacorus'un saltanatının 5. yılına tarihlenmektedir. Buradaki isimde geçen yazı karakterlerinden birinin okunuşu hususunda bir takım görüş ayrılıkları vardır, ama eğer bu doğruysa, elimizdeki bu belge bize çivi yazısının kullanımının Hristiyanlık Çağı'nın ardından tamamen ortadan kalkmış olduğu şeklindeki görüşün pek de doğru olmayabileceğini işaret etmektedir. Burada söz konusu küçük ama, ilginç dokümana dair Dr. Oppert'in tercümesini arz ediyorum:

40 tetradrachma [antik Yunanlılar tarafından kullanılan bir gümüş para (ç.n.)] borçlu

Larassib, Bel-akhe-irib'in oğlu Zir-Idi'nin eline ödeyecek
Hablai'nin oğlu, Iyar ayında, 40 tetradrachma, Babil'deki Güneş
tapınağında

Tanıklar: Urrame, Puya'nın oğlu; Allit, Airad'ın oğlu; Kistar, Sinam'ın oğlu;

Zir-Idin, katip Hablai'nin oğlu.

Babil, Kislev ayı, 3. gün, Pikharis'in 5'inde, Pers Kralı.

Öte yandan British Museum'da Arsaces çağının 8. yılına, yani M.Ö. 29 yılına kadar tarihlenen levhalar da bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar Egibi isminin Jacob'un Babil lisanındaki karşılığı olduğunu söylemişlerdir, bu teori doğru kabul edilecek olursa, söz konusu hanedanın Yahudi oldukları da doğal olarak düşünülebilir, fakat bu henüz kesin bir bilgi değildir. Aşağıda M.Ö. 6. yüzyıla tarihlenen bazı Babil sözleşme levhalarına dair örnekler sunuyoruz:

Ön Yüz

Kelime anlamıyla tercüme edildiğinde:

1. Bel-hai-iddin ve Nabu-ahi-bul-lit, E-sagili-suma-epus'un oğulları
2. Sin-damak'ın oğlu ve onların annesi Rimat kadın,
3. sunak rahibi Suzub'ın oğlu ve kızı, kendi istekleriyle
4. Nabu-e-du-ahi, onun karısı Bani-tum-umma kadın
5. Klisrinni kadın ve onun kızkardeşi Gisinni kadın
6. bu dört kişi de, iki maneh gümüş karşılığında
7. Nabu-ahi-iddin, Sula'nın oğluna
8. Egibi'nin oğlu bu-ut si-hi-i pa-kir-ra-nu vermiştir
9. ve Bel-ahi-iddin insanları mar ban-u-tu
10. ve Nabu-ahi-bul-lit, E-sagili-suma-epus'un oğulları
11. Sin-damak'ın oğlu ve onların annesi Rimat
12. bir but iki getirmişlerdir.

Arka Yüz

1. Şahitler: Nabu-epus-ahi, subak rahibi Suzub'un oğlu
2. ...-ridu, tanrının rahibi Marduk-naşir'in oğlu
3. Marduk-basu-anni, Bani-ya'nın oğlu, Ellat-nahid'in oğlu
4. Dup-zir'in oğlu, Nergal-ukin'in, Sin'in oğlu
5. Bel-iddin, Bel-sibsi, tanrı Zariku'nun rahibi
6. Rimmon-ibni, Zariku-zir-epus'un, tanrı Zariku'nun rahibinin oğlu
7. katip Ri-mut, Nabu-suma-iscun'un, Gahul'un oğlu
8. Babil, Elul ayı, yükseliş yılının 16. yılı
9. Neriglissar, Babil kralı.

Buradaki bazı kelimelerin manalarını anlamak zordur, yukarıdaki örnek bize bu türe giren dokümanların nasıl kendilerine has bir üslûba sahip olduklarını gösteriyor. Bu levhaların kavanozlar içinde muhafaza edildiklerini de eklemek gerekiyor. Levhalarda konu edilen sözleşmelerde para, gümüş, demir vs.nin borça verilmesine karşılık olarak genellikle yüzde üç, dört veya beş kadar bir faiz alındığı anlaşılıyor.

Burada 11 mana, 18 drachma gümüş üzerinde anlaşılmış ve sözleşme mühürlenerek Bel-rimanni'nin, yani Musezib-Bel'in Da-Marduk'un oğlunun evinin fiyatı belirlenmiştir, evi alan taraf ise Bel-ahe-iddin, Marduk-zir-ibru'nun, Egibi'nin oğludur; burada sözkonusu olan meblağ 11 mana, 18 drachma gümüşdür ve Egibi'nin oğlu Nabu-ahe-iddin'e emanet edilmiştir. Evin sahibi, oğlu ölmüş olan satın alıcı Bel-ahe-iddin yaşadığı sürece aslında evin sahibi olarak kabul edilmeyecektir, çünkü buradaki depozito parası dört yıllık bir süre için geçerlidir.

Bel-ahe-iddin ve Nabu-ahe-iddin'in, yani depozitonun emanet edildiği kişilerin ölümlerinin ardından, Bel-rimanni onun depozitosunu alacaktır. Nabu-ahe-iddin'in oğlu Itti-Marduk-balat bunu geri ödeyecektir, ancak eğer mülkün asıl sahibi depozitoyu geri vermezse, onu hakim karşısına, yani Saggal tapınağının yöneticisi olan Zirya'nın huzuruna çıkarma hakları olacaktır. Hakim de şöyle söyleyecektir:

"Söz konusu mülkün mirası, depozito da dahil olmak üzere, onun (yani vasiyetçinin) oğluna aittir."

Bu durumda söz konusu mirasın geçerli olup olmayacağına Zirya karar vermiş olmaktadır. Itti-Marduk-balat bu miras belgesini Kiriti'nin huzurunda açacaktır. Yönetici Edir-Bel ile hakimler Nergal-ah-uşur ve Zikir-ukin, onu Bel-rimanni'ye teslim edeceklerdir.

Da-Marduk, katip, Banu-sin-ilu'nun oğlu.

Babil kraliyet şehri, Elul ayı, 5. gün, Nabonidus'un 17. yılı, Babil kralı.

BABİL'DE YAZI VE EDEBİYAT

Hakim Nergal-ah-usur'un mührü, (baskı epeyce silinmiş durumdadır); hakim Zikir-ukin'in mührü, (burada bir yıldız üzerindeki büyük bir kuşun önünde duran bir rahip resmedilmiştir).

Kiritu'nun mührü (burada bir sunak üzerinde duran bir horoz ve sunağın önünde duran bir rahip resmedilmiştir).

Yönetici Edir-Bel'in mührü, (burada sunak üzerine konulmuş bir hayvanın önünde duran bir rahip vardır ve arka tarafta da iki sütun görülmektedir).

Bazen Babil yasal dokümanları büyük taşlar üzerine yazılıyor ve bunlar sınır taşı gibi çeşitli yerlere dikiliyorlardı. Bu tür bir taşta genellikle taşın bir yüzünde söz konusu anlaşma, şahitlerin adları yer alıyordu ama bunun yanı sıra taşı yerinden oynatmaya veya zarar vermeye cüret edecek olanlara yönelik beddualar ve büyüler de burada yazılı oluyordu, taşın diğer yüzünde ise çeşitli tanrı figürleri ve birtakım işaretler bulunuyordu.

Michaux Taşı adıyla bilinen taş bu tür dokümanlara güzel bir örnektir, burada size bu taşın Dr. Oppert tarafından yapılmış olan tercümesini sunuyorum:

Sütun I

Yirmi hin mısır [hin, bir Musevi sıvı ölçü birimi, 1.5 galona (5.7 litreye) karşılık gelen bir antik İbrani sıvı ölçü birimi (ç.n.)], bir arura tohumlamak için gerekli olan miktardır. Bu tarla Kar-Nabu kasabasının yanında, Mekaldan nehrinin kıyısındadır ve KILNAMANDU'nun mülküdür.

Arazi şöyle ölçülmüştür: Doğuya doğru üç stad (eski roma ölçü birimi; 185 m. (ç.n.)) uzunlukta, Bağdad şehri yönünde; Batıya doğru üç stad uzunlukta, TUNAMISSAH'ın evine komşu; Kuzeye doğru bir stad, elli fathom (kulaç; 1.83 m. (ç.n.)) genişlikte; KILNAMANDU'nun arazisinin yanında; Güneye doğru bir stad elli fifty fathom yukarıda, KILNAMANDU'nun arazisinin yakınında.

SKILNAMANDU oğlu IRUSUR, bu araziyi bütün gelecekteki günler için DUR-SARGINAITI'ye, onun kızına, Tab-asap-Marduk'un gelinine, ve bunu yazan Ina-e-saggatu-irbu'nun oğluna vermiştir; bu sözleşmeyi düzenli bir şekilde yazan NA-E-SAGGATU-IRBU'nun oğlu Tab-asap-Marduk bu hükümleri, büyük tanrıların ve tanrı Serah'ın iradeleriyle bu taşın üzerine tespit etmişlerdir.

Sütun II

KILNAMANDU hanesine dahil olan kardeşler, oğullar, aileler, erkek ve kadınlar, erkek ve kadın uşaklar, veya yabancılar veya misafirler, her kim olursa olsun, bu araziye zarar verecek olan herkes, bu sınır taşını yerinden çıkaracak veya ona zarar verecek olan herkes, veya bu arazinin mahsüllerini ve yeni ürünlerini hakkı olmadığı halde sahiplenmeye kalkacak olan herkes, kendi üzerine bu levhaların taşıdığı lanetleri, beddua ve düşmanlıkları çekecektir. Bu yemin ve lanetleri değiştirmeye kalkın herkes de aynı şekilde karşılık görecektir. Her kim bu levhaları başka bir yere taşımaya kalkar,

veya onları suya atmaya kalkar, veya onları ateşte yakmaya kalkar, veya onları toprak altında saklamaya kalkar, mutlaka lanetlenecek ve levhalara yapmaya kalktığı şeyler kendi başına gelecektir.

Tanrılar Anu, El, Hea, büyük tanrıçalar, büyük tanrılar, o kişinin üzerine büyük hakaretler göndersin, onun adını yeryüzünden silsin ve ailesini yok etsin.

Sonu olmayan ebediyetin büyük tanrısı Marduk, onu asla kıramayacağı zincir ve prangalara vursun.

Yeryüzü ve gökyüzünün büyük yargıcı Samas, onun yaptığı kötü işlerin cezasını versin.

Parlak (Nannar) Sin, ki kutsal göklerde ikamet eder, onun bütün bedenini cüzzamla bir elbise gibi sarsın, ve onu şehrin dışındaki ıssız yerlerde vahşi hayvanlara ve canavarlara yem etsin.

Yerin ve göğün Kraliçesi İştâr onun tanrıların ve kralın intikamına maruz bıraksın.

Zenith'in oğlu, yüce El'in oğlu NİNİP onun elinden topraklarını alsın ve onu yokluk içinde bıraksın.

Yüce Kraliçe, NİNİP'in karısı GULA, onun bağırsaklarına bir zehir doldursun, o bu zehri çıkarmasın, bedeninin her yanı kanlı cerahatle dolsun.

Yerin ve göğün büyük Koruyucusu Bin, savaşçı Anu'nun oğlu onun arazilerine selleri göndersin.

Serah onun ilk doğanını yok etsin; onun etlerine acılar versin ve ayaklarına zincirler vursun.

Yüce gözetmen Nabu, onun üzerine talihsizlik ve felaketler yağdırsın, mutluluğunu tamamen ve sonsuza kadar elinden alsın, yüzü onun gazabıyla kararsın.

Bütün büyük tanrılar ki isimleri bu levhalar üzerinde yazılıdır, ona geri döndürülemez kötülükler yağdırsın, ve soyunu dünyanın son günlerinde bile parça parça etsinler.

Kehanetler içeren levhaların içerikleri de son derece enteresandır, bunlar Babillilerin tuhaf fikir ve inançlarına dair bize çok kıymetli bilgiler vermektedir. Kehanetler doğumlardan, rüyalardan, kuşlardan, hayvanlardan ve geometrik figürlerden yola çıkılarak oluşturuluyordu. Aşağıda bunlar birkaç örnek sunuyoruz:

(1.) Eğer bir köpek saraya girer ve bir yatak üzerine uzanırsa, o saraya artık kimse bir fayda veremez.

Eğer bir köpek bir tapınağa girerse, tanrılar o ülkeye artık hiçbir lütufta bulunmaz.

Eğer bir tapınağa siyah bir köpek girerse, o tapınağın temeli sağlam değil demektir.

(2.) Eğer bir kadın hamileyken dişleri eksikse, prensin günleri uzun olacaktır; ama o ev mahvolur.

Bir kadın hamileyken sadece alt dişleri eksikse, o ülkenin ürünleri bir yıl boyunca kısır kalır.

Bir zamanlar, büyük kaşiflerden Bay Rassam kazı yaparken, adamlar artık çalışmaya son vermiş, zira uzun süre kazdıkları halde o bölgede hiçbir şey bulamamışlar. Sonra adamlar, *“devam edelim mi?”* diye sorunca, Bay Rassam, *“evet”* demiş, *“şuradaki küçük tümseği temizleyin.”* Adamlar onun dediğini yapmaya başlamışlar ve işte o zaman tuğlalardan oluşan bir tepecikle karşılaşmışlar. Bunu açtıkları zaman, 1,300 satırdan meydana gelen ünlü soylular levhasını bulmuş olduklarını anlamışlar, şu anda bu eser British Museum'da sergilenen en nadide parçalardandır. Bu levhalar son derece değerlidirler. Bunlardan birinde yer alan bilgilere göre levhanın Sargon'a ait olduğu hiç kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde tespit edilmiştir. Nitekim buna göre Sargon, Ashdod üzerine sefer yapmış ve orayı kuşatmıştır, bunu Isaiali'nin kitabındaki yirminci bölümden de anlıyoruz. Edebi çalışmalar da tıpkı tarihsel kayıtlar gibi zaman zaman levhalar üzerine kaydedilmekteydi.

Küçük ama son derece ilginç bir edebi çalışmanın bize verdiği bilgiler Izdubar efsaneleri hakkında bir takım anlatımları içermektedir. Dünyanın büyük bir ilgisini çekmiş olan ve yukarıda zikretmiş olduğumuz seriye ait olan Deluge levhasında çok büyük bir Tufan hakkında bir takım anlatımlar yer almaktadır. Bu seri içinde on iki adet levha yer almaktadır ve bunların içinde beşini ve altıncı levhaların bazı parçaları halen British Museum'da sergilenmektedir. Bunlar her ne kadar Asur lisanında

yazılmış olsalar da, metinlerde yer alan ifadelerin büyük kısmı bunların aslında geç dönem Akad lisanından yapılmış olan tercümler oldukları yönündeki yaklaşımı güçlendirici niteliktedir. Burada bahsedilen Tufan öyküsü bazen üçüncü bazen de birinci tekil şahıs anlatımında verilmiştir ve burada yer alan tek ve aynı fikrin zaman zaman farklı dillerde tekrarlandığını görmekteyiz. Bu hikayenin Babil dilindeki kopyaları da mevcuttur, nitekim bunların British Museum'da bulunan bazı parçaları bize konu hakkında çok önemli ve farklı okumalar sunmaktadır. Doğuda geleneklerin ne kadar uzun zamanlar boyunca yaşadıkları ve nesilden nesile nasıl aktarıldıkları herkesin iyi bildiği bir husustur. O halde şu sorunun gündeme gelmesi kaçınılmaz bir şey oluyor; bu öyküler yazılı hale geçirilmeden önce ne kadar bir zaman için bilinmekteydiler?

BÖLÜM IX

Babil İnançları

ŞU andaki bilgilerimizle Babillilerin sahip oldukları dinsel inançlara dair kesin tanımlamalar yapmak son derece zordur. Yapılabilecek tek şey söz konusu metinlerde tanrılar hakkındaki anlatımları bir araya toplamak ve kendi neticelerimize bunlardan yola çıkarak varmaktan ibaret olacaktır; ve bu neticelerin doğru mu yoksa yanlış mı olduklarını ancak ileride keşfedilecek olan başka metinler belirleyecektir. Babillilerin mitolojilerine ve dinsel inançlarına dair olan metinlerin büyük kısmı Asur dilinin Ninevite karakterinde yazılmıştır ve bunlar tabii ki daha eski levhalardır. Çok iyi bilindiği gibi edebiyatla da yakından ilgilenen bir kral olan Assurbanipal, her türden çok sayıda levhanın Nineva'daki kütüphanede kopyalarının yapıp saklanmasını sağlamıştır. Bunun politik olmayan ve sadece edebi bir endişeyle ve öğrenme arzusuyla atılan bir adım olduğu kabul edilmektedir. Assurbanipal zamanında onun kardeşi olan Samullu-suma-

BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

ukina Babil kralıydı ve metinlerdeki atıflar da doğal olarak onun ismine yapılıyordu. Ama sonra isyan etti ve bazı çatışmaların ardından Assurbanipal onu yenerek şehri tekrar ele geçirdi. O halde son derece kuvvetle muhtemeldir ki kral bütün bu levhaların kopyalarının çıkırılmasını ve Ninova şehrine geri götürülmesini bizzat emretmiş olmalıdır.

Babillilerin söz konusu tarihin hangi noktasında kendi inanç ve dinlerini formüle etmiş oldukları hakkında bir bilgimiz yoksa da buna büyük bir iyi niyetle ve güzel fikirlerle başladıkları anlaşıyor. İlk olarak Doğa'daki bazı nesnelerin ruhlarına tapmaya başladıklarını görüyoruz. Ama ilerleyen zamanlarda bir tanrıya dair ezoterik bir anlayışı kaybediyorlar ve bunun bir neticesi olarak inanç alanında son derece büyük bir kargaşa içine düşüyorlar. İnançları yavaş yavaş dejenere olmaya başlıyor ve doğaya tapınımının en düşük ve en kötü formlarının ortaya çıkmaya başladığına şahit oluyoruz. Buna rağmen en büyük Yunan filozoflarının eski Babil mitlerinden ve felsefesinden fikirler ödünç aldıklarını biliyoruz. Babil kültüründeki en önemli dokuz tanrı şunlardı:

<u>Eril Element</u>	<u>Dişil Element</u>	<u>Çocuk</u>
Anu	Anat	Rimmon.
Ea	Damkina	Samas.
Bel	Beltis	Sin.

Elimizde bulunan en eski Babil Semitik kitabesi M.Ö. 3800'lere Sargon dönemine tarihlenmekte ve Sippara'nın Güneş tanrısından bahsetmektedir. En

eski dönemlerden kalma yazıtlarda sık sık tanrı Bel'den söz edildiğine tanık oluyoruz, anlaşılan o ki bu tanrıya imparatorluğun son günlerine kadar tapınılmaya devam etmiştir. O aslında Anu, Ea ve Bel'den meydana gelen büyük Üçleme idi; bu tanrıların eşleri olan veya diğer bir ifadeyle onların dişil karşılıkları olan ya da elementleri olan Anat, Beltis ve Damkina idi. Jeremiah '*Bel karmakarışık olmuş, Mero-dach ise parçalara ayrılmıştır,*' diye yazar.⁵² Bunlar bize söz konusu inancın son derece yaygın olduğunu ve Babilliler arasında büyük bir önem taşıdığını gösteriyor. Nitekim bu tanrıya olan inancın gerilemeye başlaması, şehrin yok edilmesinin de işaretini vermektedir. Bu tanrıdan hem Isaiah⁵³ hem de Jeremiah⁵⁴ sık sık söz etmektedir. O, Romalıların Jüpiter'i, Yunanlıların ise Zeus'uydu. Öte yandan Bel ve Marduk arasında bir karmaşıklık olduğu da bellidir (bu isimler bir levhada bir arada ortaya çıkabilmekte ve bu da aslında tanrıların çokluğuna işaret etmektedir), ayrıca Marduk'a ithaf edilmiş olan tapınağın (kitabeler bize bunu işaret ediyor) aslında Yunanlıların Belus'u olduğunu anlıyoruz.

Fakat şimdi gelin bizzat Marduk konusunda birşeyler söyleyelim. Marduk boşluğun tanrısı olan Ea'nın oğlu idi. O yaşamın ve ışığın tanrısıydı ve en güzel ve en yüce isimler ona verilmişti. Doğu düşüncesinde zaten ışık veya ateş her zaman hayran olmanın bir nesnesi olarak kabul edilmiştir, bunlar aynı zamanda bu tanrının adına da yansiyordu, yan, güneşin ışıması veya halesi tarzında, dolayısıyla onun güneşle irtibatlı olan bir kahraman olarak kabul edilmesi de yanlış olmayacaktır.

Onun adı aynı zamanda bütün insanlığın iyiliğini emreden baş tanrı olduğunu gösteriyordu. Bu tanrıya yönelik tapınma eylemlerinin Babilistan'ın en eski dönemlerine kadar uzandığını biliyoruz, zira onun adına yazılmış olan pek çok ilahi bize kadar antik Akad dilinde yazılmış levhalar halinde ulaşmıştır. Nitekim biz de bu kitaba genellikle bunların Asur diline yapılmış olan tercümelerinden örnekler koyduk. Marduk'un babası olan Ea aslında evrendeki bütün bilginin ve öğrenimin kişiselleşmesi idi. Her daim ve her yerde hazır ve nazır olan Marduk bir taraftan da bütün insanlığın şifa vericisiydi. O bütün insanlara Ea'nın bilgilerini ifşa etmişti. Bütün dua ve ilahilerde insanları kötülüğe ve hastalıklara karşı koruyan tanrı olan zikredilmiştir.

Kötü ruhların musallatına uğradığı için hasta düşen insanların iyileştiricisi oydu, ayrıca insanlara şeytanları bedenlerinden nasıl çıkaracaklarını öğretmişti. Ayrıca yaptığı yanlışlardan pişman olup de tövbe eden insanların bu tövbelerini babası Ea'ya ulaştıran da oydu. O belki de Babillilerin sahip oldukları kavramların en parlak ve en iyi bir bleşimi olarak da kabul edilebilir. Aslında onun bu Panteon'daki *[ulusun bütün tanrılarını içeren en büyük tapınak (ç.n.)]* tek vazifesi insanoğluna merhamet göstermekti. İmparatorluğun son günleri ne kadar onun ismi karşısında büyük bir saygı duyulmaya ve adına kurulmuş olan tapınaklar büyük bir özenle korunmaya devam etmişti. Karısının adı Zirpanitum idi.

Babillilerde karşımıza çıkan diğer bir büyük kavram, savaşların leydisi olarak da bilinen tanrıça İştar'dır. Ninova'da övgü ve saygıyla bahsedilen bir

BABİL İNANÇLARI

İştar vardı, aynı şekilde Arbela’da da. O aslında Venüs gezegeninin ruhunu veya tanrıçasını temsil ediyordu. Ona yönelik tapınımların daha düşük seviyeli bir hale gelmiş olan bir formu Yahudiler tarafından devam ettirilmiş ve Yahudiler onu Ash-toreth adıyla tanımışlardır.⁵⁵ Kocasının adı ise Tammuz idi ve onu aramaya geri dönüşü olmayan diyarlara gitmişti. Ezeziel viii. 14’de ona yapılan bir göndermede şöyle söyler;

“Orada kadınlar oturdular ve Tammuz için ağladılar.”

Ayrıca Assurbanipal’e rüyasında görünen ve önemli bir savaştan bir gece önce ona muzaffer olacağını müjdeleyen de yine iyi tanrıça İştar idi. Bu rüyada elinde bir yay tutuyordu ve savaşa hazır bir şekilde okunu yaya yerleştiriyordu. Yüzü sabit bir şekilde bakıyordu ve adeta doğurmak üzere olan bir kadının çektiğı acıya benzer bir acı çeker gibi görünüyordu. Sonra tanrıların sevgilisi İştar krala; o nereye girderse gitsin onun yanında olacağını ve onu koruyacağını ve kalbinin arzusunu yerine getirmesi için yardım edeceğini söyledi. Ona, *‘düş-man senin önünde duramayacak, senin adımları geri de çeviremeyecek’* dedi.

Ayrıca Esarhaddon isimli kralın saltanatı zamanında da bu kral kendi kardeşleriyle savaşmak zorunda kalmasına neden olan bir keder ve bela içine düştüğünde, yine İştar ortaya çıkmış ve Arbela’nın kahini vasıtasıyla ona şunları söylemişti:

*Sakin korkma Ey Esarhaddon
Ben Bel’im, senin kuvvetinim
Kalbini destekleyip zorluklarını ortadan kaldıra-*

çağım

*Altmış büyük tanrının her biri, o kuvvetli olanlar
sana rehberlik edecek*

*Ay-tanrısı sağ elinde, Güneş-tanrısı solunda ola-
cak*

*İnsanlara sakın güvenme, gözlerini benim üstüme
çevir⁵⁶*

Çünkü ben Arbela'nın İştâr'ıyım.

Ve yine:

*Bana karşı tuzak kuran büyük lejyonlar
Ayaklarının önüne kapanacak
Onları parça parça edeceğim
Sen ey kralların kralı.*

Esarhaddon'un saltanatı zamanında yapılmış olan küçük ama çok güzel bir levha vardır ve bu levha halen British Museum'da S. 954 sayısı ile sergilenmektedir. Bu levhada tanrıça İştâr'a hitaben yazılmış olan bir ilahi yer almaktadır ve iki lisanda yazılmıştır, yani Akad ve Asur dillerinde.

Lehvanın ön yüzünde bulunan satırların bir kısmının okunması zordur ve yapılan tercümelemler kuşkuludur, fakat arka yüz oldukça açık bir şekilde yazılmıştır ve bu türden ilahilerin çok önemli ve güzel bir örneğini teşkil etmektedir. Bu kısmın tercümesi dostum Profesör Sayce'ye aittir:

1. Cennetin mühveri olan sen, şafak gibi ağardın,
yeryüzünün her yanında onun adı, soyumun adı
dönüp durur

2. Onu yukarının ve aşağının, cennetin Kraliçesi

BABİL İNANÇLARI

olarak çağırırız, soyumu

3. Dağlarda öfkeyle savrulur ve derinlerde de, soyum

4. Sen ki dağların en korunakları yerlerisin, soyum

5. Kalbin huzur içinde olsun, ciğerin göklere yükselsin

6. Ey Lord Ami, yüce tanrı, kalbin huzur içinde olsun

7. Ey Lord, yüce Prens (yani dağ) Bel, ciğerin göklere yükselsin

8. İhtar, cennetin Leydisi, kalbin huzur içinde olsun

9. Ey Lady, cennetin Kraliçesi, ciğerin göklere yükselsin

10. Ey Lady, cennet evinin kraliçesi, kalbin huzur içinde olsun

11. Ey Lady, Erech diyarının kraliçesi, ciğerin göklere yükselsin

12. Ey Lady, Erech'in dört nehrinin kraliçesi, kalbin huzur içinde olsun

13. Ey Lady, dünya dağının kraliçesi, ciğerin göklere yükselsin

14. Ey Lady, dünyanın huzur tapınağının kraliçesi, kalbin huzur içinde olsun

15. Ey Lady, Babil kraliçesi, ciğerin göklere yükselsin

16. Ey Lady, Nana abidesinin kraliçesi, kalbin huzur içinde olsun

17. Ey tapınağın kraliçesi, tanrıların kraliçesi, ciğerin göklere yükselsin

18. İhtar'ın kalbinin duası.

Çivi yazıtı levhalarından birinde Erech'li İştar'-dan söz ediliyor, fakat onun hakkında pek fazla bir bilgimiz yok. Gök tanrısı Anu da genellikle bir dizi diğerk tanrının adı arasında zikredilir, fakat ona yönelik özel bir tapınma faaliyetinden hiçbir yerde bahsedilmiyor.

Ea da yine Babil Panteon'unda sözü geöen ve büyük önem taşıyan tanrılardan biriydi. O yüce Mar-duk'un babasıydı ve Babilliler için büyük bilgelik ve gizli bilgilerin kişileştirilmiş bir haliydi. Her canlı-nın üzerine sinmiş olan ruhtu, hayvanlara canlarını veren oydu ve çoğı kez çift lisanla yazılmış ilahilerde ondan yeryüzünün ruhu olarak söz edilir. Onun bir babası yoktu, kendi kendini yaratmış olduğı kabul ediliyordu ve kendisini su elementinden sürekli bir şekilde yeniden meydana getirdiğine inanılmaktaydı, bu yüzden de ondan her zaman boşluğın veya derinliğin efendisi olarak bahsedilir.

Ea'nın aynı zamanda öö almanın tanrısı olduğına da inanılmaktaydı. Diğerk taraftan eğer kral, tanrı Ea'nın yazdıklarına uygun olarak öö almaya kalkarsa, büyük tanrılar onunla birlikte denge halinde otururlar ve adaleti öoverlerdi. Karısı olan Dam-kina ile birlikte o, harekete eden her şeyin yaratıcısı olan kuvvetti. O yeryüzünün ruhuydu ve Damkina da yeryüzünün cevheri olarak kabul ediliyordu. Onun adı yeryüzünün leydisi anlamına gelmekteydi ve o aynı zamanda yeryüzü maddesinin kişileştirilmiş halini temsil etmekteydi. Onun adının, canlıların yaşam alanı, yaratılmış olan şeylerin ikametgahı gibi manalar taşıdığı da söylenir. Çoğı zaman gerçekten de bu açıdan İncil'in Nuh peygamberi ile karşılaştırılmıştır. Babil ilahilerinde

BABİL İNANÇLARI

ona da tıpkı Nuh gibi bir geminin atfedildiğini görmekteyiz, nitekim bu metinlere göre tanrı, o sırada Tiamat ile dövüşmekte olan oğlu Marduk'a yardım etmek üzere denize açılır.

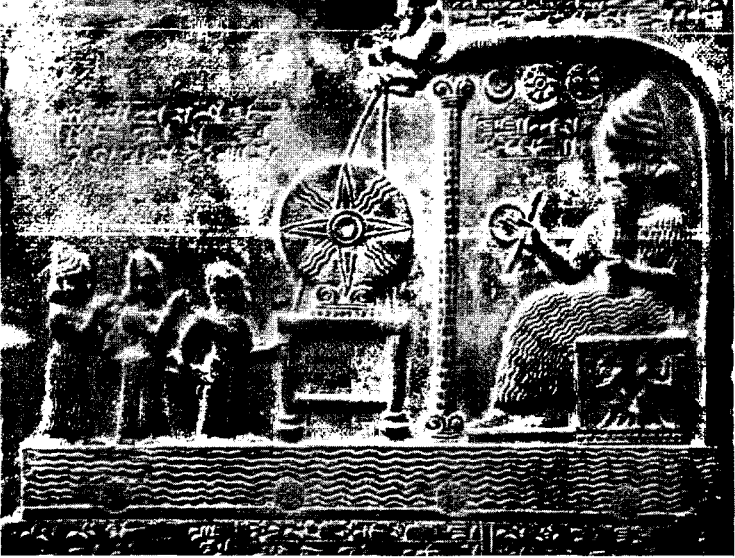
Güneş-tanrısı Samas'a tapınım da çok yaygındı ve bu tanrıya ibadet edenlerin sayısı çok fazlaydı. Ona Ea'nın oğlu, yargılama gününün tanrısı adı da verilmişti. Bu tanrının eşlerinin isimleri Malkit, Gula ve Anunit idi. Bu tanrıya inananların hakim oldukları şehirler özellikle Larsa veya Senkeren ile Babil'deki Sippara idi. Bu şehirlerde sözünü ettiğimiz bu tanrı Anunit, Marduk ve Zirpanitum ile bağlantılı olarak algılanmaktaydı. Krallara uyarıların yer aldığı bir levhada eğer bir kral Sippara şehrinin oğlunu cezalandırır ve onu bir başkasına verecek olursa, yeryüzünü ve gökleri veya cenneti yargılayan Güneş-tanrısının bu kralın ülkesine başka bir yargıç ve adil bir prens atayacağı yazmaktadır. Bu yaklaşım yargılama gününün kralı tanımlaması ile örtüşmektedir. Bu tanrıya olan tapınım çok eskiydi ve Doğanın büyük güçlerine tapınıldığı zamanlara kadar uzanmaktaydı. Sippara'nın Güneş tanrısı M.Ö. 3800 yıllarında yani Sargon zamanında çok iyi bilinen bir ilahtı, zira Sargon'un bu tanrıdan söz ettiğini ve başka hiçbir tanrıdan bahsetmediğini biliyoruz. Bu tanrının en sadık ve en iyi takipçilerinden biri de Babil kralı Nebobaladan idi, bu kral yaklaşık olarak M.Ö. 900 civarında tahta çıkmıştı. Bugün British Museum'da bulunan levhalardan birinin bu kralın emriyle yazdırılmış olduğunu biliyoruz. Bu levha çok güzel bir şekilde uygulanmış olan Babil yazısı ile yazılmıştır ve altı sütundan oluşmaktadır. Ayrıca levhanın üzerinde

Güneş-tanrısına tapınıldığını gösteren bir de resim bulunmaktadır. Burada tanrının kare şeklindeki bir koltukta oturduğunu görüyoruz (her bir yanda iki figüre ait oymalar yer almakta) ve bu koltuk da direktle desteklenmiş bir taraça üzerinde durmakta, tanrı ise elinde bir yüzük ve bir de kısa asa tutuyor. Üst kısımda Güneş-tanrısının tacı yazıyor⁵⁷ ve bunu üstünde ise üç adet daire yer alıyor, bunlar da yeni Ay'ı, Güneş'i ve İhtar veya Venüs'ü temsil etmekte.⁵⁸

Direğin önünde güneş diskinin bir figürünü tutan bir tabure olduğunu görüyoruz. Bunun da ip-lerle desteklendiğini görüyoruz ki üst kısmını iki görevli örtüyorlar. Onların önüne doğru diskle birlikte üç figür dikilmiş durumda: ilk olarak bir keşiş, sol elinde bir tabure tutarken sağ eliyle de ikinci figürün sol elini tutuyor, kralın sağ elinde ise tanrı için bir hayranlık ve tapınma işareti bulunmakta.

Üçüncü figürde ise her iki el de hayranlık ve tapınım içinde yükseliyor. Üç figürün de başının üstünde üç satırlık bir kitabe işlenmiştir, bu kitabe yazanlar ise Güneş-tanrısının imajı, Parra (ya da Bara) Tapınağında oturan kuvvetli lord ve Sippara'dır.

BABİL İNANÇLARI

GÜNEŞ-TANRISI LEVHASI, GÜNEŞ DİSKİNE TAPINAN RAHİPLERİ
VE KRALI RESMEDİYOR.
YAKLAŞIK M.Ö. 900.

Güneş İlahileri

1

1. Büyülü sözler
2. Güneş, sen cennetin temellerinden yükselirsin
3. Sen parlayan gökyüzünün çakan yıldırımlarının sahibisin
4. Sen cennetin kapısını açtın
5. Güneş, sen başını bütün ülkelerin üzerinde yükseltirsin
6. Güneş, sen cennetin enginliklerini ve yeryüzündeki ülkeleri örtensin.

2

1. Ey Tanrı, karanlığın aydınlatıcısı, karanlığın yüzünü yırtıp geçen
 2. Merhametli Tanrı, kendisine boyun eğenleri bağışlayan, zayıfları koruyan
 3. Yüce tanrılar bakışlarını ışığa doğru çevirirler
 4. Boşluğun baş melekleri, onların her biri senin yüzünü hayal ederler
 5. Sen bütün duaları tek bir kelime olarak yönlendirirsin
 6. Melekler başlarını Güney'de Güneş'e doğru çevirirler
 7. Sen neşe ve huzur içinde dinlenirsin
 8. Sen aydınlığın içinde cennetin sınırlarına kadar uzanırsın
 9. Sen bütün bu geniş dünyanın mükemmelliğisin
 10. Ey Tanrı! Çok uzaklarda ikamet eden insanlar bile seni düşünür ve mutlu olur.
- Samas ile birlikte, Ay-tanrısı Sin de Babil Pan-

teon'unda önemli bir yer işgal eder. O aslında ayın kişileştirilmiş halidir ve Bel'in en büyük oğludur. Batılılar her ne kadar Ay'ı dişil bir prensip, güneş de eril prensip olarak kabul etseler de. Doğulular (örneğin Germenler) bunun tam aksini düşünmüşlerdir. Onlara göre Ay aslında eril, güneş ise dişil prensibi temsil etmekteydi, nitekim bu yüzden güneşe bu kültürlerde dünyanın leydisi adı da verilmiştir. İncil'in İbranice olan metninde ise güneş, ortak bir cinsiyet olarak anlaşılmıştır. Ay-tanrısının karısı Nana idi ama Ay yine de bir kadın olarak temsil edilmiştir, işte ayın hermafrodit yani çift cinsiyetli bir niteliğe sahip olduğu fikri de buradan çıkmıştır. Bu tanrının veya tanrıçanın ana şehri Ur idi ve kızının adı da İştâr'dı.

Diğer tanrılar veya başka bir ifadeyle diğer prensipler ise Ninip, Nergal, Nebo ve Rimmon'dur. Ninip, Satürn gezegeninin tanrısıydı ve Babil Pantheon'unda Herkül'e karşılık gelmektedir. O Beltis'in hem oğlu hem de kocasıydı. Belki de Akad tanrısı Nindar'a tekabül ettiği kabul dileyebilir. Gece güneşi Nergal, Mars gezegeninin tanrısı idi ve onun adı Nergalsar-eser, yani Nergal-sara-uşur'un adının bir kısmını meydana getirmektedir ve anlamı da '*Nergal kralı koruyor*'dur. Rimmon, yeryüzünün ve göklerin yönetici olan Anu'nun oğluydu. O genellikle atmosferi, fırtınaları ve kargaşaları temsil ederdi ve en yaygın olarak kullanılan adlarından biri de 'sel tanrısı' idi.

Tanrı Nebo'nun⁵⁹ bir diğer adı da Nusku idi ve karısı da Tasmit adıyla biliniyordu. Nebo Merkür gezegeninin tanrısıydı, Levhalar lordu ve yüce zeka idi; en yaygın olarak tapınıldığı şehir ise Borsip-

pa'ydı. Bu tanrıdan genellikle (tanrıça Tasmit ile birlikte) levhalarda krala yüce bilgileri anlayabilmesi için çok büyük kulaklar veren tanrı olarak söz edilir, ayrıca bazı levhalarda Nebo'nun sırları şeklinde birtakım tabirlere rastlanmıştır.

Bu inancın izlerini İncil'de rahatlıkla ve çok açık bir şekilde sürebiliyoruz. Gerçekten de Matta xii. 22'de bir şeytan tarafından ele geçirilen dilsiz bir adamdan ve ayrıca yine bir şeytan tarafından rahatsız edilen Kenanlı bir kadının kızından bahsedilir.⁶⁰ Nitekim Babil inancında da diğerlerinden çok daha kötü, şeytani ve ölümcül olan yedi ruhtan söz edilmektedir. Bu ruhlar insanlar tarafından hem korku ve hem de şaşkınlık ve hayranlık duyguları ile anlatılıyordu. Bunların bazen aslında fırtına bulutları oldukları anlaşılıyor. Ayrıca bu ruhların güneş veya ay tutulmaları sırasında Ay'a saldırdıkları şeklinde bir inanç da mevcuttu. Günümüze kadar ulaşan bir ilahide bir Ay tutulması sırasında Güneş-tanrısının kaçtığından ve İştâr'ın da cennetin veya başka bir ifadeyle gökyüzünün en yüksek tabakasına gittiğinden söz edildiğini görüyoruz. İnanca göre bu ruhlar veya kötü varlıklar gün doğumu ve gün batımında doğarlar ve dağlarda büyülerdi. Fakat ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar bunların cennet hiyerarşisi içinde bir yerleri yoktu, zira levhalarda şöyle denilmektedir:

'Onların tanrılar arasında oturmak için bir divanları yoktur.'

Bu şeytanlar dünyanın derinliklerine giderlerdi ve hükümranlıklar alanları cennetin tabakalarına kadar yayılmıştı. Bir takım afsunların yani büyü formüllerin yer aldığı büyük bir levhada onlara dair

BABİL İNANÇLARI

bir tanımla karşılaşılıyor. Daha önce birkaç kez üzerinde durmuş olsak bile onlara dair bazı yazıtların örnek bir tercümesini burada vermeyi yararlı buluyoruz. Şöyle diyor:

Yedi'dir onlar, yedi'dir onlar
Derinliğin boşluğunda yedidir onlar
Cennetin parlaklığında yedidir onlar
Derinliğin boşluğunda bir yerde büyür onlar
Ne erkektir, ne de kadındır onlar
Onların yolu daha da derinlere gider
Ne karıları vardır, ne de çocuk doğurur onlar
Ne yasa, ne de düzen tanır onlar
Ne yalvarış ne de duaları duyar onlar
Dağların dikenleri arasında büyür onlar
Ea'ya düşmandır onlar
Tanrıların taç taşıyıcılarıdır onlar
Her yerde karışıklık çıkarır onlar
Kötüdür onlar, uğursuzdur onlar.

Babilliler kendilerini kötü ruhların saldırılarından korumaları için yeryüzündeki ve gökteki bütün ruhlara yalvarmışlardır, çünkü başlarına gelen bütün kötülüklerin ve hastalıkların sebebinin bu kötü ruhlar olduklarına inanıyorlardı. İsa bize bir insanın içine girebilen yedi başka ruhtan bahseder.⁶¹ Nitekim onun Mary Magdalene'den yedi kötü ruhu çıkardığına dair öyküyü hepimiz biliriz.⁶²

Bütün bunlar arasında Babil kültüründe çok büyük önem taşıyan ve onları gerçekten dehşete düşüren kötü bir ruh vardı. Buna Güney-Batı Rüzgarı adını vermişlerdi ve kendisiyle birlikte hastalık ve ölüm getirdiğine dair bir inançları vardı. Bu ca-

navarı tasvir eden dört model, halen British Museum'da sergilenmektedir (bir diğeri de Paris'tedir). Bunlar devasa gözlere sahip, zayıf bir bedeni ama çok uzun bir çene kemiği olan yaratıklar biçiminde tasvir edilmişlerdir. İşte bu tür varlıklara karşı bir koruma sağlaması amacıyla muskalar takılıyordu. Bu sembollerin ve batıl inanışların bazı örnekleri günümüze kadar ulaşmıştır, bunlar bize bu insanların kendi dinlerinin içine dahil olan bu canavarların yarattığı dehşetten ne kadar muzadırdı olduklarını işaret etmektedir.

Bu inanç dünya tarihinin en erken dönemlerinde bile geçerli olan bir inançtı. Peygamberler bundan bahsetmişlerdir. Günümüzde de Araplar, dua ederken yüzlerini Mekke'ye doğru dönerler ve sağ ve sol taraflarına doğru başlarıyla selam verirler. Buradaki uygulama aslında orada mevcut olduğuna inandıkları ruhlarla uzlaşma içine girmek ve onları yatıştırmak maksadına yöneliktir.

Peki acaba Babilliler bir cennet ve cehennem fikrine, yani kötü olanların veya şeytani nitelikler taşıyanların işkence edildikleri bir yer fikrine sahip miydiler? Bu husus hakkında yazıtlardan elde edilmiş olan bilgileri değerlendirecek ve belki de bu insanların Hades'inin de Sheol'dan veya İncil'in çukur'unan çok da farklı olmadığını göreceğiz. Aynı şekilde Babillilerin kafasındaki şeytan imajı da Hristiyanlıktaki Satan kavramından pek farklı değildir. Babillilerin inancına göre iyi insanlar ise '*parlayan gökyüzü diyanı*' adını verdikleri bir yerde huzur içinde yaşıyorlardı. Elimizdeki bilgilere baktığımızda bu insanların tek ve yüce bir tanrı fikrine sahip olup olmadıkları hususunda kesin ve net bir

şey söylemek pek mümkün görünmüyor ama bu ihtimalin biraz düşük olduğu söylenebilir. Zira krallıklarının son günlerine kadar bu halkın dualarında hep birden fazla tanrıdan bahsedilmiştir. Genel kabule göre tanrının tekliği şeklindeki büyük fikri kesin olarak ifade eden ilk halk Yahudiler olmuştur.⁶³ Babil savaşçısı ödülünü Babil cennetinde, *'yaşam evi'nde*, *'yaşam diyarı'nda* alırdı, orada bir divana yaslanır ve arkadaşları ve sevdikleri ile birlikte saf içkiler içerdi. Diğer uluslarla sürekli ve sonu gelmez bir şekilde savaşmak durumunda olan bir halk için bu fikirler tuhaf değildir. Yine de bu inanışların Yeni Ahit'in peygamberinin bizlere anlattığı ve tasvir ettiği kutsal cennet kavramından çok ama çok uzak olduğunu ifade etmek gerekir. Burada tanrının güneş ve yaşam ağacıyla birlikte uluslara şifa verdiği anlayışı hakimdir. Bu cennette bulunan saf suların meydana getirdiği nehirler, iyi insanların ödülü olmaktadır. Artık orada keder, acı, lanetlenme veya ölüm korkusu gibi endişelerden iz bile kalmamıştır ve iyi insanların gözyaşlarını bizzat tanrının kendisi kendi elleriyle silmektedir.

Babillilerin cehenneme ilişkin kavramları hakkındaysa bize kadar ulaşmış olan bir levhada bulunan ve çok sevdiği genç kocası Tammuz'u bulmak üzere yolculuklara çıkan İştâr'ın başına gelenlerin anlatıldığı bilgilerden bazı sonuçlar çıkarmak mümkün olabilir. Bu Babil metinlerinde Hades yani İbrani kutsal metinlerinde kullanıldığı şekliyle Sheol kelimesinin aynısının kullanılmış olduğu belirtilmektedir. Fakat bu şimdilik sadece bir varsayımdır, zira elimizde bunun doğruluğunu kanıtlayacak yeterli veri bulunmamaktadır. Babil Hades'i-

nin leydisine Nin-ki-gal adı veriliyordu ve burada cehennem olarak tasvir edilen bu mekanın içinde de yine bir nehir vardı ve ruhlar bu nehrin üzerinden karşıya geçmek zorundaydılar. Ayrıca bir de suların bir taşıyıcısından söz edilmektedir ki bu bize Yunanlılar'daki Charon'u hatırlatıyor [Yunan Mitolojisinde ölülerin ruhlarını ölüler diyarına taşıyan kayığı kullanan kayıkçı (ç.n.)]. Söz konusu levhada bize şunlar anlatılıyor:

1. Dönüşü olmayan yere, çok uzaklara, kötülükler diyarına
2. İştâr, Ay-tanrısının kızı, o bakışını sabitledi
3. Ay-tanrısının kızı, o bakışını sabitledi
4. kötülükler evine, tanrıça İrkalla'nın ikametgahına
5. girişi olan ama çıkışı olmayan eve
6. geri dönüşü olmayan yola
7. girişi ışıktan yoksun olan eve
8. içecekleri toz, yiyecekleri çamur olan yere
9. ışığın olmadığı, karanlıklar içinde yaşanan yere
10. mezarlarda hayaletlerin kuşlar gibi uçtukları yere
11. kapılar üzerinde kalın toz tabakalarının bulunduğu yere.

Bu '*geri dönüşü olmayan diyar*'ın dış kapısı güçlü sürgülerle kapatılmıştır, nitekim kapıdaki varlık İştâr'ın girmesine izin vermeyince tanrıça ona şöyle hitap eder:

BABİL İNANÇLARI

Kapıyı aç ve girmeme izin ver
Eğer kapıyı açmazsan ve beni içeri almazsan
Sürgüleri parçalar, kapıyı kırarım
Eşiği parça parça eder ve kapılardan geçerim
Ve yaşayanların etiyle beslenen ölüleri kaldırıyorum
Böylece ölüler sınırı geçerler.

Hades için kullanılan başka bir isim daha vardır. Bu ismi meydana getiren işaretler '*ölüler diyarının evi*' manasına gelmektedir. Bu kelimenin okunuşunun Aralı olduğuna dair fikirler vardır, yani bu kelime Babil kültüründeki cehennem kavramına karşılık gelmektedir. Babillilerin kendi Hades kavramlarını tam olarak nereden almış olduklarını söylemek zordur, fakat bazı araştırmacılar bu fikrin batıdan geldiğine dair savlar öne sürmüşlerdir.⁶⁴

Bu insanların bir mahşer yani son gün ve son yargılama kavramına inanmış olup olmadıklarını tam olarak bilemiyoruz. Fakat netice itibarıyla bir insanın parlayan gökler diyarına veya aksine geri dönüşü olmayan yere gideceğini belirleyen bazı şeyler olduğuna inandıkları görülüyor. Yedi kötü ruh onlara göre derinliklerde yaşıyorlardı, ayrıca bu yedi kötü varlıkla Hades'de yaşayan yedi kötü tanrı inancı arasında bir bağlantı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bunlar büyük ihtimalle korkunç canavar Tiamat'ın yanındaydılar ve birazdan haklarında bazı bilgiler aktaracağımız Tiamat da tanrılara karşı savaş ilan eden bir varlıktı.

Tiamat denizlerde ikamet ediyordu ve Bahu'ya benzeyen bir tür iblisti (Yaratılış i. 2'deki Bohu), veya bir tür düzensizlikti ve günümüzdeki deniz yılanının bir prototipi idi. Yakın zamanlarda bulu-

nan bir levhada yaklaşık olarak 64 satır halinde aktarılan bir tasvirde bu iblisle Marduk arasında geçen bir çatışmadan bahsedilir. Aşağıda incelemenize sunduğumuz kısım Babil lisanında yazılmış ve Asur dilindeki bir kopyanın iki veya üç parçasından oluşan bir levhadan alınmıştır. İlk satırlarda tanrıların Marduk'ı büyük tanrıların ikametgahındaki tahtına yerleştirdiklerinden söz edilmekte. Ardından bir tür övgü dolu zafer şarkısı geliyor:

Ey Marduk, sen büyük tanrılar içinde onurlu bir tanrısın

Senin kaderin eşsizdir, senin sumgar'ın⁶⁵ tanrı Anu'dur

Ey Marduk, sen büyük tanrılar içinde onurlu bir tanrısın

Senin kaderin eşsizdir, senin sumgar'ın tanrı Anu'dur.

Anlatım daha sonra Marduk'un emirlerinin değiştirilemez olduğu ifadesiyle devam ediyor. Bunu takip eden bir duada ise şunlar söyleniyor; 'senin ağzından çıkan herşey Ey Marduk, mutlaka gerçekleşsin, kaderin asla yenilmesin.' Bundan sonra tanrıların hediyelerine bazı atıflarda bulunuluyor ve tekrar bir duaya giriliyor, burada da tanrıların ikametgahlarından, tahtlarının yerlerinden söz edilerek bunların ebediyen ayakta kalması için yalvarılıyor. Son olarak tekrar bir övgü şarkısı yer alıyor:

*Ey Marduk, sen bize nimetlerimizi verensin
Senin krallığın büyük tanrıların arasındadır*

BABİL İNANÇLARI

Onlar ki her şeyi ve bütün şeyleri yaratırlar

Senin emirlerin yücedir, kimse senin silahını yenemez

Düşmanların korkudan titrer.

Burada tanımlama ve tasvirler devam ediyor. Marduk'un ellerinde bir yay ve bir sopa vardır, yayı sağ elinde tutar ve yan tarafında da deriden yapılmış bir ok kılıfı bulunmaktadır. Ön tarafında ateş yanmaktadır ve bedeni tamamen yıkıcı ve çevik bir güçle dolmuş haldedir. Sonra eline büyük bir pala alır (bazı araştırmacılar bunu ağ olarak tercüme etmişlerdir) ve Tiamat'a saldırır. Burada bize bu yayı onun babasının yani Anu'nun yaptığı anlatılır, fakat bütün bu silahları bile yeterli bulmayan Marduk bunun üzerine güney, kuzey, doğu ve batı rüzgarları ile de ittifak yapar. Kötülükler rüzgarını, habis rüzgarı, fırtınayı ve borayı kendi safına katar ve onların gücüyle Tiamat'a saldırır. Canavarın kendisini yenmekle tatmin olmayan Marduk onun izdeşlerini de parça parça eder ve kendisini takip edenleri dünyanın dört bir yanına dağıtır. Onun tarafını tutan tanrılar bile kaçmak zorunda kalırlar. Umutsuz bir şekilde birbirlerinden yardım isterler. Marduk hepsinin saldırılarını boşa çıkarmış ve onların bütün silahlarını kırmıştır. Bu tanrılar keder içinde otururlar ve yaşadıkları bölgelerde artık sadece yas tutanların acı çığlıkları yankılanır. Marduk aynı zamanda Kingu'yu, yani Tiamat'ın kocasını da yok etmiştir.

İyi tanrının gücü düşmanı tamamen ortadan kaldırdı

*İsyankar tanrılara karşı kendi kuvvetini pekiştirdi
Bir zamanlar kudret timsali olan Tiamat geri
döndü ve kaçtı
Tanrı Tiamat'ın sarayını da yerle bir etti.*

Bundan sonraki satırlarda kuzey rüzgarının Tiamat'ın kanını perişan haldeki bir yere taşıdığı anlatılıyor. Sonra Marduk'un babası çok seviniyor ve elçiler ona haberleri getirdiğinde çok memnun oluyor. Bütün bunlardan sonra Marduk dinlenmeye çekiliyor ve bedeninin gücünü yeniliyor. Ardından cennetin veya göklerin nasıl parıl parıl oldukları ve bu korkunç ve dehşet verici savaşın izlerini nasıl silip süpürdükleri anlatılıyor. Daha sonra tanrılar suların tekrar bu diyarlara gelmesini sağlıyorlar. Anlatımlardan edindiğimiz bilgiye göre Tiamat bir deniz iblisidir, nitekim bu savaş devam ederken dalgaların gelmelerini önlemiş ama tanrı Marduk bu hamleye müdahale ederek dalgaların düzenini geri getirmiştir. Bu savaşı temsil eden bir tasvir halen British Museum'da sergilenmekte olan bir heykelde mevcuttu ve kitabımızın kapağında bunun bir kopyası sunulmuştur.

Sözkonusu levhadaki anlatımlar bir sonraki levhanın ilk satırının eklenmesiyle devam ediyor:

'Ve o, büyük tanrıların hisarlarını güzel bir şekilde yaptırdı.'

Bunun ardından levhanın yüz kırk altı satır içerdiğini belirten bir ifade geliyor. Ayrıca levhanın Nabu-beli-su Nahid-Marduk tarafından yazıldığı ve Zida tapınağına konulduğu anlatılıyor.

Bu levha bize sadece Babillilerin mitolojileri hakkında çok değerli bilgiler vermekle kalmıyor, aynı zamanda bu toplumdaki dindar bir insanın bu türden dinsel metinlerden bazı pasajların kopyalarını çıkarmasının övülmeye değer bir iş olduğunun düşünüldüğünü ve bunun adeta bir tanrıya sunulan bir adak gibi kabul edildiğini de gösteriyor. Bu da aslında eski Semitik anlayışın bir başka formu olarak kabul edilebilir. Yahudiler her bir kişi için kutsal metinlerin ve kutsal yas veya emirlerin birer kopyasını yazıyorlardı, o dönemdeki her kral da bunu yaptırmak zorundaydı. Nitekim Müslümanlar da kendi kutsal kitapları olan Kur'an'ın kopyalarını çıkartmışlardır. Fakat biz tekrar Babil levhalarına dönecek olursak görüyoruz ki bunlarda geçen tarihsel olaylar çok veciz, özlü ve kısa ifadeler halinde aktarılmıştır. Ayrıca metinlerin pek çok yerlerindeki anlatımlar belirsizliklerini korumaktadır. Mar-duk güneşin parlaklığını simgeler ve babası olan Anu'nun yani gök tanrısının ok ve yayı ile silahlanmış durumdadır. Ayrıca mul-mul-lum⁶⁶ veya yıldızların ve ateşin prensibi de onunladır. Üstelik yıldırım ve şimşekleri de toplar ve yanı rüzgarların kuvvetini, cennetin veya göklerin güçlerini de alır. Bütün bunlarla zırhlanmış bir durumda Tiamat'la savaşa girer. Bu kelimenin İbrani metnindeki karşılığına Yaratılış bölümünün ilk kısmında yer alan ikinci babda rastlıyoruz. Burada derinliklerin yüzünde bir karanlık olduğundan bahsediliyor ve derinlik kelimesi olan *t'hom* Babil lisanındaki Tiamat'a karşılık geliyor.

Tiamat bütün kötü ve zararlı şeylerin kaynaklandığı ve ortaya çıktığı boşluğu temsil ediyor.

Bu tanrıça tüyler, pullar, kanatlar, pençeler, uzun ve sivri dişleri ve bir kuyruğu olan bir yaratık şekilde tasvir edilmiştir. Fakat bu korkunç ve iğrenç yaratığın üzerinde zafer ifadesi şeklinde parlayan bir ışık da resmedilmiştir. Apokalips'de geçen Aziz John bize gelecekte dünyada deniz diye bir şeyin kalmayacağından söz eder, zira içinde barındırdığı bütün yaratıklar ve dehşet verici şeylerin ortadan kaldırılmasıyla deniz diye de bir şey kalmayacaktır. Yukarıda sözünü ettiğimiz levhada şunlar da yazılıdır:

'Ey tanrı, sana inananların ruhunu kurtar.'

Bu ifade bize Mezmurlar'daki bir çok bölümü hatırlatmakta ve Babillilerin de kendilerini kurtaracak ve destekleyecek olan yüce ve kudretli bir tanrı inancına olan açlıklarını işaret etmektedir. Bu kelimelerin ve anlatımların altında daha yüksek ve başka manalar olup olmadığını söylemek kolay değil. Öte yandan bunların altında aslında ışık ve karanlık sembolleri halinde temsil edilen iyi ve kötü, doğru ve yanlış kavramlarının yattığını kolaylıkla söyleyebiliriz.

Sözünü etmiş olduğumuz levhada Tiamat'a farklı ve garip bir siim daha veriliyor. Bu tanrıça burada büyük yılan olarak (onun görünüşünün nasıl tasvir edildiğinden ve aslında kaosu kişileştirilmiş bir hali olduğundan da söz etmiştik) tasvir diliyor ki bu durum bize Satan'ın veya başka bir ifadeyle şeytanın büyük ejder olarak anlatıldığı İncil'deki Vahiy bölümünü anımsatmakta.⁶⁷ Ayrıca Yahudiler de şeytanı kaosu prensi olarak adlandırmışlardır. O

halde buradaki Tiamat'ın aslında insanları yoldan çıkaran ve dünyaya yıkım ve ölüm getiren ayartıcı varlığın Babil kültüründeki karşılığı olduğu net bir şekilde ortaya çıkıyor. British Museum'da bulunan bir mühürde insanın düşüşünü tasvir eden bir resim yer almaktadır. Daha önce de yayınlanmış olan bu belgeyi bu kitabımıza da aldık.⁶⁸

Tasvir edilen sahnenin tam ortasında dallarıyla bir ağaç bulunuyor ve ağacın gövdesinin her iki yanında birer meyve var. Sağ tarafta oturan bir adam görülmekte, sol tarafta ise bir kadın var, arkasında ise bir yılan durmakta. Bu ağaç yaşam ağacıdır ve hem Babil hem de Asur inançlarında çok önemli bir yeri vardır. Bu ağaç Babilliler tarafından ölümsüzlüğün bir sembolü olarak anlaşılmış ve öyle kullanılmıştır.

Babillilerin yaratılış hakkındaki görüşleri hususunda çok az şey bilmekteyiz. Bu konuyla ilgili olarak tek bir levhanın bazı parçaları üzerinde tespit edilen birkaç satır dışında elimize ulaşmış bir veri bulunmuyor. Bu satırlarda şunlar var:

*O zamanlar cennetin henüz bir adı yoktu
Ve aşağılarda, boşluğun bir adı yoktu
Leydi Tiamat'ı derin sular doğurdu
Ve onu ortaya çıkaran oydu*

*Önce sular bir araya toplandı, ama henüz
Ortada bulutlar yoktu ve yeryüzünde tek bir
tohum bile yoktu
Tanrıların hiçbiri daha ortaya çıkmamıştı.*

Bu kelimeler çok açık bir şekilde dünyanın henüz bir biçime sahip olmadığı, henüz ıssız olduğu bir zamanı işaret ediyor.

Şurası açıktır ki dindar Babilliler zaman zaman yaptıklarından pişmanlık duyuyor ve tövbe ediyorlardı. Nitekim elimize kadar ulaşmış olan bir ağıtta *'genik zamanlarımdan beri hep oruç tuttum ve günahlarımdan bağışlanması için ibadet ettim'* cümlesine rastlıyoruz. Çok kötü bir olay veya doğal bir felaketle karşılaştıkları zaman bu insanlar kendi kendilerine şunu soruyorlardı; *"baba ile oğulun, kardeş ile kardeşin, arkadaş ile arkadaşın arasını mı açtım? Esirleri beslemedim mi, onları zincirlerinden azat etmedim mi ve hapiste olanları oradan çıkartmadım mı?"*⁶⁹ *Tanrıma karşı mı geldim, tanrıçamı hor mu gördüm? Kendime ait olmayan toprakları mı aldım, yoksa komşumun evine kötü niyetler taşıyarak mı girdim? Dostumun karısına kötü niyetle mi baktım? İnsanları kesip kanlar içinde mi bıraktım, yoksa onların gıysılerini çaldım?"*

Babillilerin, işledikleri günahlar ve cahilce davranışları için çok acıklı sözcüklerle nedamet getirdiklerine şahit oluyoruz. Aşağıda sunduğumuz satırlar onların bu ağıtlarda söyledikleri sözlerin bizim bugün ettiğimiz dualardaki sözlerle ne kadar benzediğini açık bir şekilde ortaya koyuyor:

Ey yüce tanrım, günahlarım büyük, suçlarım çoktur

Ey yüce tanrım

Ey yüce tanrıçam

Ey benim tanrı, sen ki benim bilmediklerimi bilirsin

BABİL İNANÇLARI

günahlarım büyük, suçlarım çoktur
Ey benim tanrıçam, sen ki benim bilmediklerimi
bilirsin

günahlarım büyük, suçlarım çoktur
İtiraf ettiğim bu günahı bilmeden işledim
İtiraf ettiğim bu suçu bilmeden işledim
Yasaklanmış olanlardan yedim
Kutsal şeyleri bilmeden çiğnedim
Tanrım bana kızdı ve gazabıyla beni cezalandırdı
Tanrı bütün kudretiyle beni aciz kıldı
Beni yerlerde süründürdü, hiçkimse yardım ede-
medi

Gözyaşları içinde kendimi kaybettim, kimse elim-
den tutamadı

Yüksek sesle ağladım, kimse çığlıklarımı işitmedi
Tanrıçamın ayaklarına kapandım
Benim bilmediklerimi bilen tanrıma yalvardım
Benim bilmediklerimi bilen tanrıçama yalvardım
Daha ne kadar sürecek ey tanrım?
Daha ne kadar sürecek ey tanrıçam?
O yüce tanrı, yedi kere yedidir benim günahlarım
İşte günahlarım önümde duruyor⁷⁰

Günahlarım önümde duruyor, ve senin yargıla-
man bana hayat veriyor

Kalbin artık bana karşı bir annenin kalbi gibi
merhametli olsun⁷¹

Çünkü kalbimin gübahlarını senin önüne serdim
Şimdi her bir tanrının adını 65 kere anıyorum
Bundan sonra huzur olsun.

Babillinin inancı her bir yücelikler hem de bir
saçmalıklar, hem saflıklar hem bayağılıklar, hem
ince fikirler hem de kaba kavramların bir karışımı-

ydı; kısacası Babilli, tanrılarını kendi imajında yaratmıştı. Her şeyin yaratıcısı ve hükmedeni olan, tüm ulusların ve aynı şekilde bütün bireylerin yöneticisi durumundaki tek bir tanrı fikrini asla kavrayamadı, fakat kendi tanrı ve idollerini sonsuz bir şekilde sürekli çoğaltıp durdu. Bu bizi Jeremiah'ın çok doğru olan gözlemine getiriyor.⁷² Bu bölge putların bol olduğu bir diyardı ve bu insanlar idollerine aşırı bir şekilde tapıyorlardı. Batıl inançları çok kuvvetliydi ve doğaüstü olarak gördükleri şeylerden çok kolaylıkla dehşete kapılabiliyor ve bunlara kayıtsız şartsız bir şekilde boyun eğme eğilimi sergiliyorlardı. Debdebeli dini törenler onları kolayca kendine esir ediyordu, nitekim bu yüzden kurnaz rahipler kendi saltanatlarını korumak için bu törenleri ve ayinleri olabildiğince şaşıaalı bir şekilde düzenliyorlardı.

Daniel ve üç çocuğu Babil'deki Tanrı'nın yaşayan şahitleri olsalar da, Ninova Jonah'ın vaazında pişmanlık ifadesinde bulunurken şehrin insanları nedamet getirmemişlerdi. Ve zamanla tıpkı orayı işgal eden kuvvetlerin ortadan kalkmaları gibi bu şehrin tanrıları, halkları ve haraç kesen kralları da yok olup gitmişti. Burada artık şehrin eski azamet ve şöhretinin yerini yüzyılların biriktirdiği tozdan tepeler almıştı, üstelik bu şehir bizim çağımızda tekrar ortaya çıkmışsa bunu da sadece Batının çocuklarının keşfetme sevdalarına borçludur.

BÖLÜM X

Babil'de Yaşam ve Sanat

Babillilerin en çok önem verdikleri konuların başında dinsel vazifelerini yerine getirmek ve tanrılarına tapınma ve dua etme gibi uygulamalarda yerlerini almak geliyordu. O zamanlarda tapınaklarda uygulanan dinsel törenlerin nasıl şeyler oldukları hakkında elimizde kesin bilgiler bulunmuyor. Fakat anlaşılan o ki, en sık uygulanan törenler rahiplerin ellerinde bir tanrı figürü ile yaptıkları geçitler şeklinde gerçekleştirilmekteydi. Krallar savaşlardan elde ettikleri ganimetlerin önemlice bir kısmını bu tapınakların imar edilmesine tahsis ediyorlardı ve her bir kişi, kendi becerileri nispetinde bu tapınakların yapımında ve korunmasında üzerine düşen görevleri yerine getiriyordu. Babilliler ilahlarının görünür haldeki temsili figürlerini çeşitli malzemelerden oyuyorlardı, yani görünmez bir gücün mevcudiyetine dair zihinlerinde bir kavram oluşmuş olsa bile bu onları tatmin etmemiş gibi görünüyor. İster zen-

gin olsun isterse fakir her kişi Kalde'nin güzel gökleri altında yer etmiş olan tabiata tapma uygulamalarında yerini alıyordu. Bu törenlerde muhtemelen bazı ilahiler söylüyorlar, tanrılarına övgülerini sunuyorlardı. Nitekim Yaratılış serisinde yer alan dördüncü levhanın Babil lisanında olan kopyası bize Marduk'la Tiamat arasındaki savaşın kayıtlarını sunarken satırların pek çoğunda bununla bir paralellik ve ritm benzerliği veriyor. Diğer bir deyişle burada yazılanların aslında şarkı veya ilahiler tarzında söylendikleri veya herkesin katıldığı bir koro halinde uygulandıklarını düşünebiliyoruz. Bu kutsal metinlere Gistubar efsaneleri denmektedir, bunlar güneş kahramanı Gistubar tarafından on iki kahramanlık eylemini içerir ve bunların her biri de Babillilerin bize kadar ulaşmış olan dualarında bir anlatıcı tarafından aktarılan bir anlatı formundadır. Buna göre her yedinci gün bir Sabbath veya onların kendi deyimiyle '*kalbin dinlenme günü*'dür. Yılın her bir günü üzerinde bir tanrı veya tanrıçanın hükmü vardır ve ayların günlerine dair listeleri bize kadar ulaşmıştır. Nitekim Güneş-tanrısını temsil etmesi için güneş diksi formunu kullanmışlardı, aynı şekilde Ay-tanrısının kızı olan İştar'ı da güzel bir kadın olarak tasvir ediyorlardı.

Sözleşme levhaları bize Babillilerin iki isimleri olduğunu, birini resmi işlerde diğerini ise özel işlerinde kullandıklarını gösteriyor. Çocuklara isim konulurken herhangi bir seremoni uygulayıp uygulamadıkları hakkında bir fikrimiz yok. Bir Babilli öldüğü zaman büyük ihtimalle bedeni yakılıyordu ve bu amaçla sürekli büyük fırınlar bulundurdıkları düşünülüyor. British Museum'da sergilenen bazı

çömlekler içinde bundan iki bin yıldan fazla bir süre önce yakılmış olan insanların külleri ve kül haline gelmiş kemiklerinin kalıntıları bulunmuştur. Bu tür çömlekler Babil şehirlerinde çok yaygın olarak bulunuyordu. Parthian'lar döneminde ise tabut kullandıklarını biliyoruz, bunların bazıları yeşil renktedir ve halen bazıları sergilenmektedir. Bir Babilli öldüğü zaman onun ruhunun gümüş gökyüzüne yükseldiğine ve orada geçmiş zamanların büyük kahramanları ve yüzyıllar önce dünyaya hükmetmiş olan büyük krallar ile birlikte ikamet ettiğine inanılıyordu. İsaiah bu ruhlardan bazılarını neredeyse o zamanlardakiyle aynı kelimeleri kullanarak tasvir ediyor.⁷³ Çok sayıda tapınaklar vardı ve bunlar muhtemelen muazzam sayıda insana ve uşaklara iş olanağı sağlamaktaydı, nitekim çeşitli ve çok sayıdaki dinsel hizmetlerin sunulabilmesi için çok büyük sayılarda rahibin istihdam edilmiş olması gerektiği bellidir. Babillilerin asıl ve en büyük işleri savaştı. Bir kral ölür ölmez, ona haraç vermekte olan bütün diğer krallıklar özgürlüklerini kazanmak için harekete geçerlerdi. Bu da tabii ki ortaya çeşitli isyanların çıkması demekti ve bu durum ülkenin her yanına seferlerin düzenlenmesini gerekli ve hatta zorunlu kılıyordu. Savaş seferlerinin düzenlenmesi için yılın belirli zamanları uygundu, nitekim buna dair bilgileri Sam. xi. i'de görüyoruz. Babilliler kılıç, yay, ok ve sopalarla silahlanırlardı. İlerleyen zamanlarda kalkanlar ve miğferler de kullanmaya başlamışlardı. Yaptıkları savaşları bugün bizim anladığımız manadaki savaşlardan ziyade sürpriz saldırılar, baskınlar ve çatışmalar şeklinde isimlendirmek daha uygun ola-

caktır. Düşmanlarına asla merhamet etmezlerdi, bir şehri ele geçirdikleri zaman onu tamamen tahrip edip yıkar, orada yaşayan talihsiz insanları katleder ve yakabildikleri her şeyi yakarlardı. Kralardan bazıları ele geçirdikleri esirleri başkentlerine götürmüş ve burada onları çalıştırarak duvarlar ve tapınaklar yaptırmışlardı. Şehirleri kuşatırken tırmanma merdivenleri kullanıyorlardı, bazen yapıların ve kalelerin temel taşlarını kazarak yerinden oynatmak için gizlice hisarlara yaklaşırlardı, böylece kalelerin veya şehir duvarlarının yıkılmasını sağlardı. Savaşlarda atlar ve atlı arabalar da kullanılmışlardı. Fakat ordunun büyük kısmı yaya olarak savaşa katılırdı. Sennacherib'li Rabshakeh'in Hezekiah'a atlar hediye ettiği hatırlanacaktır, ona, *'eğer onları sürecektir adamların varsa sana iki bin at vereceğim'* demişti.⁷⁴ Her bir şehirde öldürülen insanların ve alınan ganimetlerin bir listesi tutukurdu.

Savaşlar için çeşitli bahaneler her zaman bulunuyordu, örneğin ayaklanmalar veya bir bölgenin işgal edilmesi gibi. Fakat krallar çoğu kez aslında hazineleri azalmaya başladığında en küçük bir provokasyonu bahane ederek savaş ilan ederlerdi. Söz gelimi Marduk-Baladan ve Nebukatnezar'ı savaş yöneltten asıl unsur Hezekiah'ın sarayının ve tapınağının hazineleri olmuştu. Aynı şekilde Sur şehrinin zenginlikleri de bu bölgenin Babilliler ve Asurlular için her zaman bir işgal hedefi olmasına yol açmıştı.

Babillilerin pek çoğu ticaretle uğraşırdı, zira Sami'ler her zaman tüccar olmuşlardır. Nitekim Babil'i sarsan bütün savaşlar ve iç karışıklıklar sırasında bile Egibi ve Son'un işleri duraksamamış ve

insanlar buna büyük saygı göstermişlerdir. Babil-liler borçlarını ödemek üzere sözleşme altına aldıkları yükümlülükleri için yasal sözler veriyorlardı. Toprak alıp satarlar ve belirli bir faiz karşılığında olmak üzere para veya mal ödünç alırlardı. Bunlara evlenmemiş kadınların drahoma'ları [çeyiz (ç.n.)] da dahidi ve bu türden bazı kayıtlar halen ulusal koleksiyon içinde görülebilir.

Babililer ayrıca erkek ve kadın köleler satın alırlardı ve bu kölelerin sahiplerinden bazılarının bu insanlar üzerine kendi mühürlerini basacak kadar ileri gittikleri görüyoruz.

Görünüm olarak Babililer kısa boylu ve tıknazdılar, karakteristik Semitik bir burna, kalın dudaklara ve eğik gözlere sahiptiler. Saçları kalın ve kıvrımlı ve tabii siyahtı. Saçlarının bize kadar ulaşan tasvirlerde olduğu gibi kıvrımlı veya örgülü olup olmadığı kuşkuludur, zira bu tür heykeller üstündeki tasvirler aslında süsleme amaçlıydı. Boyanmış kıyafetler giiyorlardı, bunlar muhtemelen parlak renkte oluyordu. Bellerinde kuşakları vardı ve ayaklarında da sandaletler. Babilli gençler okuma yazmayı çok erken yaşlarda öğreniyorlardı. Bu lisanın hece işaretleri listesini öğrenme işi kolay bir vazife değildi, bu yüzden yazı karakterlerini defalarca tekrar tekrar yazıyorlardı, ta ki elleri, gözleri ve hafızaları bunlar hakkındaki en ince ayrıntıları öğrenene kadar. Astronom veya rahip olmak isteyenler kehanetler, astronomik ve astrolojik metinler ve eski Akad lisanı hakkında eğitimler almak zorundaydılar. Kral mutlak hakimdi, halkın şikayetlerini dinler ve yapılan yanlışları düzeltir, telafiler getirirdi. Yaşamın ve ölümün gücü onun ellerindeydi.

Asurlular aslan avına çıkarlardı ama Babil krallarının ne tür faaliyetlerle eğlendiklerini bilmiyoruz. Babil kütüphaneleri nesiller boyunca akıtarılan levhalarla doluydu ve bu yüzden bu mekanlar o zamanın okumuş yazmışları için büyük birer cazibe merkeziydiler. Babillilerin batıl itikatları çok kuvvetliydi, ruhlardan ve cinlerden çok korkar ve bunların kendilerine her zaman saldırmaya hazır olduklarını düşünürlerdi. Bu insanlar aynı zamanda büyük astrologlar ve oldukça da iyi astronomlardı. Kil üzerine haritalar çiziyorlardı, hatta dümlemyuvar'ın çeşitli parçalarının dereceler halinde bölünmüş kısımlarını gösteren çizimleri, halen ulusal koleksiyonumuzun hazineleri arasındadır.

Babilliler en sert taşları bile oymakta çok ustaydılar, öyle ki bunlar on dokuzuncu yüzyılda bile eşine az rastlanır derecede güzel bir pürüzsüzlük ve cilaya sahiptiler. Sargon kitabesini içeren küçük taş (M.Ö. 3800) çok güzel bir şekilde yuvarlaklaştırılmış ve pürüzsüz hale getirilmiş, taş da hayranlık verecek bir tarzda kesilmiştir. Bu insanlar Panteon'larında yer alan tanrıların figürlerini akik, alaca akik, yemiştası ve kantaşı üzerine mühürler olarak mükemmel bir şekilde oyuyorlar ve bundan büyük keyif alıyorlardı. Bu mühürlerdeki tasvirlerden bazılarını kitabımızda sunuyoruz.

Tapınaklarının ve şehir duvarlarının tanıklık ettiği gibi Babilliler büyük inşaatçılardı. Tuğlalarından bazılarını pişiriyor, bazılarını güneşte kuruyorlardı ve her bir tuğlanın üzerinde söz konusu yapıyı inşa ettiren kralın mührü yer alıyordu. Bazı tuğlalar tek bir renkte parlıyorken (bunlar muhtemelen rutubetli yerlerdeki temelleri göstermek için

kullanılıyordu), diğerleri süsleme amaçlı olarak iki veya daha fazla renge sahipti, bunları genellikle hem yivli hem de cilalı olanlar arasında buluyoruz. Kemer kullanımını biliyorlardı ve binalarında sütunlar da bulunuyordu. Saraylarını her türden güzel taşlarla süslüyorlardı. Bu yapıların sadece tek kat oldukları düşünülmüştür ama bu fikir epeyce kuşkuludur. Binalarında kullandıkları mimari tekniklerin çoğu hakkında pek fazla bilgimiz olmadığı için bu konuda kesin hükümler vermekten kaçınmamız doğru olacaktır, ama saraylarının ve tapınaklarının çok büyük oldukları şüphesizdir. Bu yapıların etrafında tarlaları oluyordu, elimizdeki küçük levhalardan biri bize Merodach-Baladan'ın bahçelerinde yetiştirilen çeşitli bitki ve ağaçlar hakkında bilgi veriyor. Daha fakir sınıftan olanların evleri hakkında hiçbir bilgimiz yok, çünkü bunlar zaten çok uzun zaman önce kaybolup gitmişler. Kraların saraylarında çok güzel sanat eserleri bulunuyordu, bronz heykeller, camdan şişeler ve vazolar, kaymaktaşından kavanozlar, fildişinden eserler gibi, fakat bunlar muhtemelen imparatorluğun daha sonraki dönemlerine aittir. Babilliler kendi üretemedikleri sanat ve lüks nesnelerini ise Fenike ve Mısır'dan alıyorlardı.

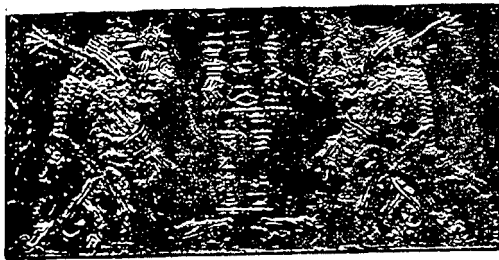
BABİL'İN TARİHİ VE BABİL'DE YAŞAM

Vahşi bir hayvanla dövüşen
Hea-Bani

Bu Babil mühründeki oymada Hayat Ağacı ile
Adem ve Havva tasvir edilmiş

Babil kahramanı Gistubar bir aslanla dövüşüyor

Babilistan'daki tepeciklerde bulunan hemen her levha bize Babillilerin sahip oldukları muazzam bilgi birikimi hakkında âleni gerçekler sunuyor. Bütün kazılar tamamlanana ve bize bıraktıkları bütün literatür okunup anlaşılanaya kadar, Babillilerin neler bildikleri hakkında tam ve kesin bir bilgimiz olmayacak. Şu anda bile elimizde birkaç yaşam süresine yetecek kadar çalışma var. Yapılması gereken çalışmaların kapsamı muazzam ama bu alandaki uzmanların sayısı ise çok az. Çivi yazılarından oluşan kitabelerin okunması çok zor bir iş ve gerçekten büyük bir sabır gerektiriyor. Fakat bunun çok ilgi çekici bir iş olduğu da kesin!

Bu küçük kitapta sadece en önemli birkaç hususu ele alabildik ve sadece doğruluğu kesin olarak kabul edilen birkaç hususu ifade edebildik. Bununla birlikte çivi yazılarından elde edilen bilgilerin, İncil'in Babil ve Asur'la bağlantılı olan kısmının doğru anlaşılması için ne kadar elzem olduğu da açıktır.

DİPNOTLAR

1. Schroeder, Die Keilimchriften und das Alte Testament, s. 240.

2. Isaiah xxxiv. 14.

3. Gen. xxii. 22

4. Lam. iii. 6

5. Yani iki kat tuğla ördü.

6. 606 fit 9 inç. (Bir stad; 185 m.)

7. Bkz. Rawlinson'ın Herodotus, cilt. ii, s. 577,

8. Böl. iii. 1.

9. Böl. iii. 1. 2 Jer. xiii. 4, 5, 7; xlv. 2, 6.

10. Rawlinson'ın Herodotus, cilt i. s. 297-301.

11. Jeremiah li. 58.

12. Amos i. 1.

13. Burada E'nin tapınak anlamına geldiği ve Asurca'da *bitu* şeklinde okunacağı unutulmamalıdır. Bu şehir ve ülke isimlerinin başına eklendiğinde, yer veya ev manasına gelmektedir ve İncil'de geçen yer isimlerindeki Beth ekine karşılık gelmektedir. Örneğin Beth-letem, Beth-froron, Beth-she-mesh, Beth-el, Beth-dagon vs.

14. British Museum'da bulunan büyük bir

Assurbanipal levhasında şunlar yer alır:

Sütun. 10, 1. 109. Krallar arasında kim olursa olsun, benim soyum olan Assur ve İştâr ülkenin ve içindeki halkın üzerinde hakimiyetini ilan edecektir.

110. bu Riduti tapınağı eskiyip çöktüğünde

111. kral onu onarabilir, kitabe benim ve babamın adınadır

112. büyükbabalarımın ve ölümsüz kraliyet soyunun, sunağı da temizleyebilir

113. orada kurbanlar adayabilir, benimkinin yanına kendi kitabesini koyabilir

114. Bu kitabede isimleri yazılmış olan büyük tanrılar

115. bana verdikleri gibi ona da güç ve zafer ihsan etsinler.

15. 2 Krallar xviii. 19-35.

16. 2 Krallar xxiii. 29, 30.

17. Jer. xlvi. 2.

18. Bkz. Sütun 8, satır 63, bundan Berossus da söz etmiştir.

19. Karşılaştırın: 2 Chron. xxxvi. 6; 2 Krallar xxiv. 1-6.

20. Chron. xxxvi. 8.

21. 2 Krallar xxiv. 11-17.

22. Jer. xxvii. 3-6 ; Ezek. xxvi.

23. Jer. xxxvii. 5-11 ; Ezek. xvii. 15-20. İncil'deki Firavun Hophra (Apfies olarak da bilinir) hiyeroglif yazısında veya olarak geçer.

24. Jer. xxxvii. 5.

25. Jer. lii. 12.

26 '*Onu Kaldelilerin diyarına, Babil'e getireceğim, ama o bunu göremeyecek çünkü orada ölecek.*' Ezek. xii. 13.

27. Jer. lii. 12-30; 2 Krallar xxv. 8-12.

28. Karşılaştırın: Jer. xlvi. 3, 13-26; Ezek. xxix. 17-20; xxx. 10-26; xxxi. 11-16.

29. Dan. iv. 8.

30. Çizi yazısında:

31. Jer. xxxix. 3 ve 13.

32. Karşılaştırın: Job iii. 19.

33. Nabonidus kitabelerinde Marduk tapınağının onarımının kendisi tarafından yapıldığına dair hiç bir ifade yer almaz. Anlaşılan o ki, bu kral, Babil'in en sevilen bu tanrısına tapınma konusunu tamamen ihmal etmiştir. Bu da elbette Marduk rahiplerinin tepkisini çekmiştir.

34. Daniel v.

35. Isa. xlv. 28; xlv. 1.

36. Isa. xlv. 1-6.

37. Dan. vi. 28.

38. Chron. xxxvi. 22, 23; Ezra i. 1-4.

39. Ezra i. 7—11.

40. Jer. xxv. 12; xxix. 10; xxxiii. 7-14.

41. Dan. v. 31.

42. Ezra vi. 9, 10.

43. Isa. xiv. 4.

44. Isa. xiv. 8 ve devamındaki mısralar.

45. Isa. xlvii. 1-3, 5.

46. Jer. li.37, 43, 44, 49, 58.

47. Isa. xiii. 19-22.

48. Isa. xlvii. 13.

49. Luka iv. 33.

50. Isa. xxxiv. 14.

51. J. N. Strassmaier, Çev. Soc. Bib. Arch. cilt vii. kısım 3, s. 407.

52. Jer. I. 2.

53. Isa. xlvi. I.

54. Jer. li. 44.

55. I. Krallar xi. 33.

56. Karşılaştırın: Mezmur cxlvi. 3; cxviii. 8, 9.

57. Yani disk. Bu ayrıca 'güneş tanrısının diski-ni ve onun gözlerinden yayılan ışınları oku' manası-na gelir.

58. Burada ortaya çıkan kelimelerin anlamları bilinmemektedir.

59. Isa. xlv. 1.

60. Matta xv. 22.

61. Matta xii. 45; Luka xi. 26.

62. Markos xvi. 9; Luka viii. 2.

63. Deut. vi. 4: *'İşit beni Ey İsrail, bizim tanrımız tek bir tanrıdır'*; veya doğru tercümeğe göre: *'İşit Ey İsrail, bizim tanrımız Bir'dir'*.

64. Dindar Mısırlı her zaman Amenti'de, yani Batıda mutlu bir şekilde gömülmek için dua ederdi. Yeni Ahit'in Kıpti dilindeki tercümelerinde bu aynı kelime yani amenti, cehennemi veya Hades'i ifade etmek için kullanılmıştır.

65. Sumgar kelimesinin kesin manası bilinmiyor, ama *'koruyucu ilah'* manasına geldiğini düşünü-lüyor.

66. Bu kelime âsa haline gelmiştir, fakat belki 'ateşli sopa' daha doğru bir tercüme olabilir.

67. Rev. xii. 7-9; xx. 2.

68. Smith, Chaldean Genesis, s. 91.

69. Karşılaştırın: Matta xxv. 44.

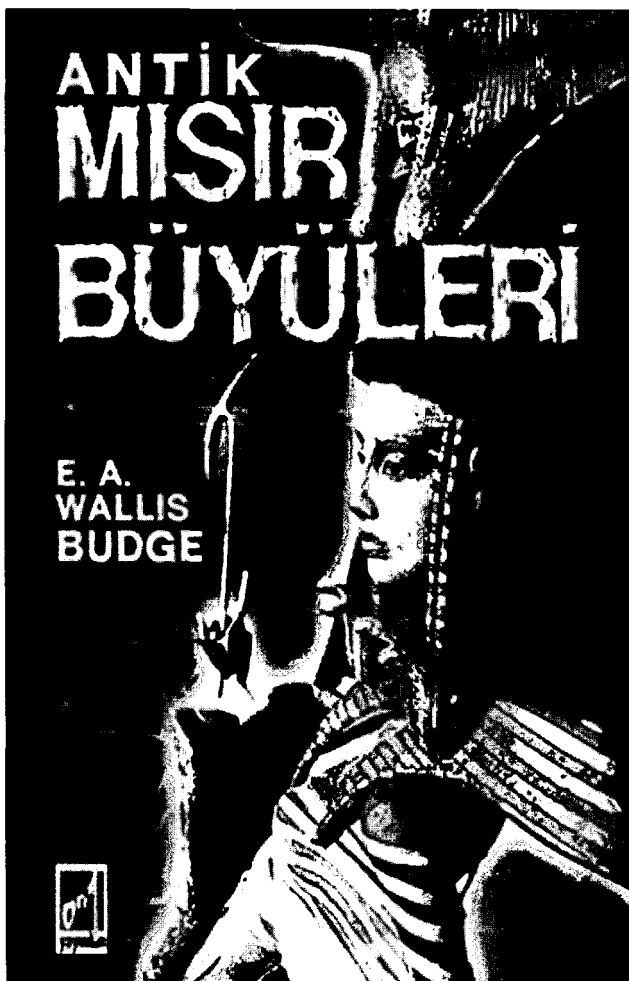
70. Bu dua on kez tekrarlanmalıdır.

71. Bu dua beş kez tekrarlanmalıdır.

72. Jer. l. 38.

73. Isaiah xiv. 9.

74. Isaiah xxxvi. 8.

MISIR'IN ÖLÜLER KİTABI

BABİLİN

Tarihi ve Babil'de Yaşam

Asur kitabelerinin deşifrasyonunun getirmiş olduğu katkıya bir bakın!...

Bunlar bize İbrahim'in diyarından bahsediyor; tufan öyküsünün bir versiyonunu sunuyor.

Bize Babil ve Ninova'dan söz ediyor; bizi Sennacherib, Tiglath-Pileser, Sargon ve Esarhaddon ile karşı karşıya getiriyor.

Bunlar bize mağrur Nebukatnezar'ın yaşadığı yerler, kullandığı dille ve fikirleriyle ilgili bilgiler veriyor. Tanrı dostu İbrahim'in yurttaşlarının inançları, batıl itikatları, öğrenimleri ve bilgelikleriyle ilgili ipuçları sunuyor.

Bize içinden İsa'nın çıktığı Yahudi ulusuyla akraba olan büyük Semitik ırkın bir koluna dair detaylı bilgiler getiriyor.

Bizi, insanoğlunun yazmayı öğrendiği ve adım adım medeniyete doğru evrildiği bir zamanın uzun ve karanlık olaylar silsilesine ve gölgelerle dolu dönemlerine geri götürüyor.

978-9944-180-28-3

9 789944 180283

